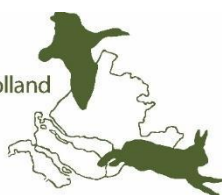

Faunabeheerplan ree Zuid-Holland 2020 – 2026

Faunabeheereenheid Zuid-Holland

FaunaPartner

Voorwoord

Hoe mooi, indrukwekkend en iedere keer weer boeiend, is het toch om een 'hertje', ineens dáar als uit het niets, tijdens een wandeling door bos of duin te mogen aanschouwen?! Wie raakt niet gefascineerd en ontroerd door een ontmoeting met een ree? Het elegante, compacte dier met de alerte, zachtaardige blik en fraaie oren die ronddraaien op de wind. Het kleine zwarte neusje voorzichtig met de neusvleugels trachtend enige verwaaiing op te vangen. Het zijn deze prachtige doch veelal korte ontmoetingen met deze schuwe diersoort die ons iedere keer weer ontroeren en tegelijkertijd imponeren.

Ondanks dat we leven in de dichtst bevolkte provincie van Nederland die de afgelopen 50 jaar fors is verstedelijkt, gaat het goed met de populaties van het reewild in Zuid-Holland. Het gaat zelfs zó goed dat er maatregelen nodig zijn teneinde onnodig dierenleed zoveel mogelijk te voorkomen.

Helaas rijden auto's vaak reeën aan. Het afrasteren van wegen of het beperken van de rijnsnelheid kan op sommige plaatsen aanrijdingen voorkomen maar lang niet overal. In Zuid-Holland zijn er calamiteitenschutters aangewezen die aangereden gewonde reeën zo snel mogelijk nazoeken en uit hun lijden te verlossen. Naast dit reactieve afschot worden aanrijdingen voorkomen door middel van proactief populatiebeheer door middel van afschot. De combinatie van maatregelen moet dierenleed zoveel mogelijk voorkomen. Wegbeheerders, waaronder ook de provincie, kunnen bijdragen door, waar dit mogelijk en effectief is, maatregelen te nemen. Daarnaast kan bij de aanleg van ecologische verbindingzones, rekening worden gehouden met het ree.

Op plaatsen waar gemaaid gaat worden, kunnen drones met warmtebeeldcamera's worden ingezet om het gebied kan worden doorzocht teneinde reekalveren te lokaliseren om afschuwelijke ongelukken, zoals afgemaaide pootjes, te voorkomen.

Recreanten kunnen bijdragen aan het voorkomen van dierenleed door hun honden in natuurgebieden aangeliend te houden en particulieren kunnen bijdragen door hun sierhekwerken van gevlochten gaas te voorzien om het vastzitten daarin van reeën met een gruwelijke dood tot gevolg, te voorkomen.

Goedbedoelde acties kunnen averechts werken: door mensen opgemerkte zogenaamde "verlaten" reekalveren zijn niet door moeder eenzaam en alleen achter gelaten: moederree staat in de dekking toe te kijken hoe haar kalveren door wandelaars worden geaaid, vastgepakt en worden meegenomen naar huis. Sommigen belanden in de woonkamer aan een ketting met een bakje water en wat brood. Anderen worden als troeteldiertje voor de kinderen ingezet. Pas wanneer het kalfje op sterven na dood is, wordt contact gelegd met de dierenambulance of de wildbeheereenheid omdat het diertje "het bijna niet meer doet" met de vraag "en wat nu.."? Duidelijk moge zijn dat deze jonge dieren ten dode zijn opgeschreven en de reegeit gedurende dagen, met volle uiers, hysterisch op zoek is naar haar verloren kalf. Belangrijk is te weten, zich te realiseren en (verder) te communiceren, ieder jaar wéer: wilde dieren zijn geen huisdieren, reekalveren zijn níet verlaten, raak ze niet aan, neem ze vooral niet mee en laat, gevonden dieren vooral met rust.

Alleen met liefde, inzet en betrokkenheid van ons allen kunnen wij verlangend blijven uitzien naar een volgende 'confrontatie' in onze gebieden met het zo prachtige reewild.

15 juni 2020

Jacqueline van Hoey Smith

plaatsvervangend voorzitter Faunabeheereenheid (FBE) Zuid-Holland

Samenvatting

Dit faunabeheerplan van de Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (de FBE) bevat een omschrijving en onderbouwing van het voorgenomen duurzame beheer van de verschillende in Zuid-Holland levende populaties reeën in de periode 2020 - 2026. In de volgende Zuid-Hollandse gebieden bevinden zich reeënpopulaties: in en bij het duingebied van Goeree-Overflakkee, in en bij het duingebied van Voorne, het Eiland van Dordrecht, in en bij de duingebieden van de Duin- en Bollenstreek (gelegen ten noorden van Den Haag), de Hoeksche Waard, de Alblasserwaard en Putten. In de overige gebieden van Zuid-Holland komen op sommige plaatsen (zwervende) reeën voor.

Onder duurzaam beheer wordt in dit faunabeheerplan verstaan: het nemen van maatregelen ter voorkoming van schade en lijden van dieren. Deze maatregelen betreffen enerzijds andere maatregelen dan afschot (bijvoorbeeld het plaatsen van rasters) en anderzijds het beperken van de omvang van de populaties door middel van afschot (populatiebeheer). Voor de uitvoering van andere maatregelen dan afschot is de FBE veelal afhankelijk van anderen (met name de wegbeheerders). Populatiebeheer is proactief, planmatig en gecoördineerd en gericht op het verkrijgen of het behoud van duurzame populaties reeën in dichtheden die een acceptabele mate van schade en overlast voor het ree en zijn omgeving betekenen. Belangrijke onderdelen zijn de tellingen in het voorjaar, de monitoring van aanrijdingen en schadegevallen aan landbouw, de monitoring van de conditie van de dieren, de gewenste geslachts- en leeftijdsstructuur van de populatie en tenslotte een daarop gericht afschotquotum dat het duurzame voortbestaan van de soort niet in de weg staat. Het duurzame beheer wordt per deelgebied met een reeënpopulatie onderbouwd en uitgevoerd. De plaatselijke wildbeheereenheid (WBE) coördineert het beheer op basis van dit faunabeheerplan en een jaarlijks plan van aanpak.

Het ree (*Capreolus capreolus*) is een herbivoor zoogdier dat behoort tot de herkauwers en is de kleinste inheemse hertachtige die in Nederland voorkomt. Het leefgebied van het ree bestaat uit een breed spectrum van habitats als bos, duingebied, moeras, uiterwaarden, cultuurlandschap en zelfs uitgestrekte landbouwgebieden. Het meest in trek (optimaal leefgebied) zijn mozaïeken van bossen en weilanden, graslanden of heide (parklandschap en bos-/heidegebied). Het ree is de meest talrijk voorkomende hoefdiersoort in Europa. Omstreeks 1930 kwam het ree voor in alle bosgebieden van oost en midden Nederland en in delen van Noord-Brabant en Limburg. In 1954 kwam de soort onder bescherming van de Jachtwet en verspreidde zich vanaf dat moment over alle provincies, waaronder Zuid-Holland. Rond 1950 waren er landelijk ongeveer 10.000 reeën, op het ogenblik ongeveer 100.000. Het aantal getelde reeën in Zuid-Holland is in de periode 2012 - 2019 ongeveer verdubbeld, in 2019 zijn er 2.113 reeën geteld. De verdubbeling is het gevolg van het starten van tellingen in gebieden waar zich recent populaties reeën hebben gevestigd en van de sterke groei die deze populaties laten zien en daarnaast van de groei van al langer gevestigde populaties. De staat van instandhouding van het ree in Nederland en Zuid-Holland is gunstig.

Het toenemen van het aantal reeën in Zuid-Holland is een positieve ontwikkeling maar brengt ook problemen met zich mee. De geschikte leefgebieden voor reeën in Zuid-Holland zijn klein en bij en door deze gebieden liggen wegen. Hoe hoger de dichtheid aan reeën in een gebied is, hoe meer aanrijdingen er zullen plaatsvinden. Aanrijdingen met een ree – of pogingen van bestuurders om een aanrijding te voorkomen – kunnen leiden tot economische schade en menselijk letsel. Daarnaast veroorzaken aanrijdingen veel dierenleed wanneer het ree niet op slag dood is. Voor het zo snel mogelijk uit het lijden verlossen van gewonde aangereden dieren, zijn er in iedere wildbeheereenheid waar een reeënpopulatie voorkomt, “valwildschutters” ook wel “calamiteitenschutters” genoemd, aangewezen. Reeën kunnen ook andere schades veroorzaken, o.a. aan landbouwgewassen. Ook voor deze schades geldt dat er een verband is tussen de dichtheid aan reeën en de kans op schade.

De leefgebieden van reeën in Zuid-Holland liggen over het algemeen geïsoleerd, migratie is maar zeer beperkt mogelijk. Voor alle wilde hoefdieren in ons land, ook voor het ree, geldt een piek in het aanbod en de verteerbaarheid van het voedsel in de periode voorjaar-zomer en een dal in de nawinter. In de nawinter en bij een traag voorjaar (energetische bottleneck) kunnen energie- en eiwitdeficiënties ontstaan (bij energietekort wordt eiwit als energiebron benut). De gebrekssymptomen zijn in volgorde: uitgestelde oestrus (geen of latere voortplanting), minder of geen jongen krijgen en in de loop van herfst en winter, het uitputten van onderhuids vet, darmvet, niervet en beenmergvet en ten slotte sterfte van aanvankelijk jonge dieren en later de oudere. Het moment waarop deze laatste verschijnselen optreden, ligt dichtbij of op het niveau van de ecologische draagkracht. De ecologische draagkracht is de maximale dichtheid die een populatie - zonder ingrijpen door mensen - kan bereiken in een bepaald gebied. Als regel is dit een dichtheidsniveau waarbij de grens tussen aanvaardbare en onaanvaardbare schade in de vorm van stress, lijden, aanrijdingen, landbouwschade en andere vormen van overlast al is gepasseerd (oftewel een dichtheidsniveau waarbij de maatschappelijke draagkracht wordt overschreden).

Omdat aanrijdingen letsel, lijden van dieren, economische schade en overlast met zich mee kunnen brengen, wil de FBE het aantal aanrijdingen minimaliseren. Echter, omdat de leefgebieden in Zuid-Holland klein zijn en er wegen naast en door de leefgebieden lopen, zal een zeker aantal aanrijdingen moeten worden geaccepteerd om in Zuid-Holland een duurzame populatie reeën te behouden. Landelijk ligt het aantal geregistreerde aanrijdingen met reeën op het ogenblik gemiddeld op 5% van het aantal getelde reeën. De FBE stelt zich als doel dat het percentage aanrijdingen in een deelgebied niet boven deze 5% uitkomt. In gebieden waar er nog ruimte is, kan de populatie groeien, voor de andere gebieden is er een maximale populatiehoogte vastgesteld. Voor alle gebieden is er een minimale populatiehoogte vastgesteld. Schade aan gewassen, lijden als gevolg van voedselgebrek en overlast, zullen bij deze populatiehoogtes over het algemeen voldoende worden beperkt. De FBE stelt voor deze belangen daarom geen separaat doel.

Op diverse plaatsen in Zuid-Holland staat het leefgebied van het ree onder druk. De belangrijkste bedreiging is de toename van de bebouwing en infrastructuur. In de betrekkelijk kleinschalige landnatuur, vormt de toenemende recreatiedruk een obstakel. Loslopende honden doden reeën (direct of indirect door verzwakking of aanrijdingen) of verjagen ze naar minder geschikt leefgebied. Ook grootschalige ingrepen in het (duin)landschap, ook als het gaat om natuurmaatregelen, kunnen (tijdelijk) het leefgebied minder geschikt maken. Dit is niet erg als er uitwijkmogelijkheden bestaan, maar die zijn schaars en bestaan veelal uit agrarisch en stedelijk gebied. Dit soort van ongecontroleerde 'bewegingen' van reeën vergroten het risico op aanrijdingen. Ook rennen reeën zich vast in rasters en spijlenhekken of komen ze terecht in kanalen en vaarten met een steile beschoeiing waar ze verdrinken.

Alhoewel de Zuid-Hollandse deelpopulaties van elkaar geïsoleerd zijn, duiken op veel plekken reeën op ondanks ogenschijnlijk onneembare barrières. Om het verlies aan genetische diversiteit te verkleinen, volstaat één migrant per generatie. Dat is waarschijnlijk over het algemeen wel het geval in Zuid-Holland. Bescherming van natuurgebieden en het investeren in migratieroutes c.q. ecologische verbindingen voor flora en fauna komen ten goede aan het ree.

Inhoud

1. INLEIDING	8
1.1 GEBIEDEN MET REEËN	9
1.2 WETENSCHAPPER, VOORLEGGING EN VASTSTELLING	10
1.3 FAUNABEHEERENHEID, FAUNABEHEERPLAN EN WILDBEHEERENHEID	10
<i>Faunabeheereenheid</i>	10
<i>Faunabeheerplan</i>	11
<i>Wildbeheereenheid</i>	11
1.4 WERKINGSGEBIED FAUNABEHEERPLAN	11
1.5 WETTELIJK KADER EN BELEIDSREGEL	12
<i>Verboden</i>	12
<i>Van deze verboden kan worden afgeweken onder de volgende voorwaarden</i>	12
<i>Middelen voor het doden van reeën</i>	13
<i>Beleidsregel</i>	13
1.6 DIT FAUNABEHEERPLAN: DUURZAAM BEHEER.....	14
1.7 VERLEENDE ONTHEFFINGEN EN JURISPRUDENTIE.....	14

Deel I: Het ree

2. HET REE: ECOLOGIE, VERSPREIDING EN AANTALSONTWIKKELING	16
2.1 ECOLOGIE	16
2.2 VERSPREIDING EN AANTALSONTWIKKELING.....	18
2.3 AANTALSCONTROLE	19
2.4 DICHTHEID EN DRAAGKRACHT	20
2.5 DE TRENDTELLING	21
3. SCHADE EN OVERLAST	22
3.1 MOGELIJKE VORMEN VAN OVERLAST EN SCHADE DOOR REEËN	22
<i>Aanrijdingen</i>	22
<i>Schade aan gewassen</i>	23
<i>Voedselgebrek en ziekte</i>	24
<i>Overlast</i>	24
<i>Schade aan flora en fauna</i>	24
<i>Dierziekten</i>	24
3.2 AANRIJDINGEN	24
3.3 MAATREGELEN TER VOORKOMING VAN AANRIJDINGEN	26
<i>Rasters</i>	26
<i>Rasters in combinatie met een faunapassage</i>	27
<i>Wildspiegels en reflectoren</i>	27
<i>Chemische afweerstoffen</i>	27
<i>Virtueel hekwerk</i>	27
<i>Statische waarschuwingsborden</i>	27
<i>Dynamische waarschuwingsborden in combinatie met een faunadetectiesysteem</i>	28
<i>Vergroten zicht bestuurder/ Bermbeheer</i>	28
<i>Verlagen rijnsnelheid</i>	28
<i>Verlaging van de stand door afschot in het gehele omliggende leefgebied</i>	29

	<i>Verlaging van de stand door afschot in de zones die grenzen aan de weg</i>	29
	<i>Verlagen van de stand door hormonale anticonceptie of immunocontraceptie</i>	29
3.4	SCHADE AAN GEWASSEN	30
3.5	MAATREGELEN TER VOORKOMING VAN SCHADE AAN GEWASSEN	31
	<i>Rasters</i>	31
	<i>Chemische afweerstoffen</i>	31
	<i>Populatiebeheer</i>	31
4.	GUNSTIGE STAAT VAN INSTANDHOUDING VAN HET REE	31
4.1	NEDERLAND	31
4.2	ZUID-HOLLAND.....	32
5.	CONCLUSIE: DUURZAAM BEHEER IS NODIG	33

Deel II: Duurzaam beheer en uitvoering

6.	UITGEVOERD EN TOEKOMSTIG BEHEER	34
6.1	OVERZICHT UITGEVOERD EN VOorgenomen BEHEER DOOR MIDDEL VAN AFSCHOT	34
6.2	DUURZAAM BEHEER EN POPULATIEBEHEER	34
	<i>Doel t.a.v. de schade en escalatieladder</i>	35
	<i>Minimale en maximale stand, afschotquotum en beheerperioden</i>	35
	<i>Tel-, beheer- en valwildgegevens</i>	36
6.3	IN EN BIJ DE DUINGEBIEDEN VAN GOEREE-OVERFLAKKEE (WBE GOEREE-OVERFLAKKEE).....	37
6.4	IN EN BIJ DE DUINGEBIEDEN VAN VOORNE (WBE VOORNE)	40
6.5	HET EILAND VAN DORDRECHT (WBE HOEKSCHÉ WAARD)	45
6.6	IN EN BIJ DE DUINGEBIEDEN VAN DE DUIN- EN BOLLENSTREEK (WBE DUIN- EN BOLLENSTREEK)	49
6.7	DE HOEKSCHÉ WAARD (WBE HOEKSCHÉ WAARD)	54
6.8	ALBLASSERWAARD (WBE'S ALBLASSERWAARD-OOST EN ALBLASSERWAARD-WEST).....	57
6.9	PUTTEN (WBE PUTTEN).....	60
6.10	OVERIGE GEBIEDEN IN ZUID-HOLLAND	63
6.11	ONTHEFFING OM BEHEER MOGELIJK TE MAKEN	63
6.12	OPTREDEN IN NATURA 2000-GEbIEDEN EN RUSTGEbIEDEN VOOR GANZEN	63
7.	ORGANISATIE UITVOERING EN MONITORING.....	64
7.1	COÖRDINATIE BEHEER BIJ WBE.....	64
7.2	TOESTEMMING VOOR BEHEER VAN FBE AAN WBE	64
7.3	TOESTEMMING VOOR BEHEER VAN WBE AAN UITVOERDERS.....	65
7.4	EISEN AAN UITVOERDERS	65
7.5	TOESTEMMING EN RAPPORTAGE VIA DORA.....	65
7.6	REEWILDMERKEN	65
7.7	VALWILD	65
7.8	MONITORING	65
8.	LITERATUUR	66
9.	BIJLAGEN	68
	BIJLAGE 1: AANVULLING WETTELIJK KADER.....	68
	<i>Overige verboden en vrijstellingen t.a.v. wilde reeën</i>	68

<i>Nadere regels rond het geweer</i>	69
BIJLAGE 2: ORGANISATIES DIE COMMENTAAR HEBBEN GEGEVEN OP DIT FAUNABEHEERPLAN	70
<i>Eerste ronde</i>	70
<i>Tweede ronde</i>	72
BIJLAGE 3: EISEN FAUNABEHEERPLAN VOLGENS OMGEVINGSVERORDENING.....	77
<i>Artikel 6.3 Eisen aan een faunabeheerplan – algemeen</i>	77
<i>Artikel 6.4 Eisen aan een faunabeheerplan – duurzaam beheer van populaties</i>	77
BIJLAGE 4: CONCENTRATIES (HEATMAP) VAN DE AANRIJDINGEN IN PROVINCIE ZUID-HOLLAND IN DE PERIODE 2016 - 2019.....	78
BIJLAGE 5: MINIMUM EISEN AAN HET PLAN VAN AANPAK.....	79

1. Inleiding

Dit faunabeheerplan van de Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (de FBE) bevat een omschrijving en onderbouwing van het voorgenomen duurzame beheer van de verschillende in Zuid-Holland levende populaties reeën in de periode 2020 - 2026. Duurzaam beheer van reeën wordt al vele jaren uitgevoerd in Zuid-Holland, vanaf 2003 is dit beheer uitgevoerd op basis van een faunabeheerplan van de FBE. Onder duurzaam beheer wordt in dit faunabeheerplan verstaan: het nemen van maatregelen ter voorkoming van schade en lijden van dieren. Omdat de populaties zich in ruimtelijk (vooral door grote wateren¹) afgescheiden gebieden bevinden, is het duurzame beheer altijd per gebied onderbouwd en uitgevoerd.

Afbeelding 1: Reebok (links) en reegeit (rechts)

Het aantal getelde reeën in Zuid-Holland is in de periode 2012 - 2019 ongeveer verdubbeld, in 2019 zijn er 2.113 reeën geteld.² Omdat bij tellingen niet alle reeën worden gezien, is dit de minimaal aanwezige populatie. De verdubbeling is het gevolg van het starten van tellingen in gebieden waar zich recent populaties reeën hebben gevestigd en van de sterke groei die deze populaties laten zien en daarnaast van de groei van al langer gevestigde populaties.

---

¹ Reeën kunnen zwemmen. Grote wateren belemmeren de uitwisseling in grote mate maar maken dit meestal niet onmogelijk.

² De reeën die zich bevinden in het gebied dat sinds 2018 niet meer bij de provincie Zuid-Holland hoort maar bij de provincie Utrecht (Vijfheerenlanden) zijn niet meegenomen in deze aantalonwikkeling.

Het toenemen van het aantal reeën in Zuid-Holland is een positieve ontwikkeling maar brengt ook problemen met zich mee. De geschikte leefgebieden voor reeën in Zuid-Holland zijn klein en bij en door deze gebieden liggen wegen. Hoe hoger de dichtheid aan reeën in een gebied is, hoe meer aanrijdingen er zullen plaatsvinden. Aanrijdingen met een ree – of pogingen van bestuurders om een aanrijding te voorkomen – kunnen leiden tot economische schade en menselijk letsel. Daarnaast veroorzaken aanrijdingen veel dierenleed wanneer het ree niet op slag dood is. Reeën kunnen ook andere schades veroorzaken, o.a. aan landbouwgewassen. Ook voor deze schades geldt dat er een verband is tussen de dichtheid aan reeën en de kans op schade.

1.1 Gebieden met reeën

In de volgende Zuid-Hollandse gebieden komen reeën voor:

- 1) [In en bij het duingebied van Goeree-Overflakkee](#) (in het werkgebied van WBE Goeree-Overflakkee). De eerste reeën op dit eiland werden gezien in de jaren '60 van de vorige eeuw. De populatie wordt duurzaam beheerd, vanaf 2003 op basis van een faunabeheerplan van de FBE. Bij de voorjaarsstelling van 2019 zijn er 444 reeën geregistreerd, dit is de minimaal aanwezige populatie. De populatietrend is licht toenemend.
- 2) [In en bij het duingebied van Voorne](#) (in het werkgebied van WBE Voorne). In 1955 werd het ree voor het eerst gesignaleerd in de duinen van Voorne. De populatie wordt duurzaam beheerd, vanaf 2003 op basis van een faunabeheerplan van de FBE. In 2019 omvat de populatie ongeveer 593 dieren (jaarrondtelling), de populatietrend is toenemend. In het havengebied van Rotterdam (industrieterrein) – dat sinds kort onderdeel uitmaakt van WBE Voorne - bevinden zich (zwervende) reeën die afkomstig zijn uit het duingebied van Voorne.
- 3) [Op het Eiland van Dordrecht](#) (in het werkgebied van WBE Hoeksche Waard). Eind jaren zeventig/begin jaren tachtig werden de eerste reeën gezien op dit eiland. De populatie wordt duurzaam beheerd, vanaf 2003 op basis van een faunabeheerplan van de FBE. Bij de voorjaarsstelling van 2019 zijn er 161 reeën geregistreerd, dit is de minimaal aanwezige populatie. De populatietrend is toenemend.
- 4) [In en bij de duingebieden³ van de Duin en Bollenstreek](#) (in het werkgebied van WBE Duin- en Bollenstreek, gelegen ten noorden van Den Haag). De populatie in en bij de Amsterdamse Waterleidingduinen (voor een derde deel gelegen in Zuid-Holland) is veel kleiner dan in het verleden als gevolg van de aanwezigheid van een grote populatie damherten. Buiten de duingebieden vindt afschot plaats ter voorkoming van schade. Bij de voorjaarsstelling van 2019 zijn er 393 reeën geregistreerd, dit is de minimaal aanwezige populatie. De laatste jaren is de populatietrend weer toenemend.
- 5) [In de Hoeksche Waard](#) (in het werkgebied van WBE Hoeksche Waard). Het aantal reeën in de Hoeksche Waard neemt sterk toe. Bij de eerste telling van reeën in 2014 werden er 46 reeën geregistreerd. Bij de voorjaarsstelling van 2019 zijn er 222 reeën geregistreerd, dit is de minimaal aanwezige populatie. Er vindt de laatste jaren enig afschot plaats ter voorkoming van schade.
- 6) [In de Alblasserwaard](#) (in de werkgebieden van de WBE's Alblasserwaard-Oost en Alblasserwaard-West). Het aantal reeën in de Alblasserwaard neemt sterk toe. In 2015, bij de eerste telling, zijn er 41 dieren waargenomen, in 2019 waren dat er 179 (minimaal aanwezige populatie). Tot nu toe heeft er geen afschot plaatsgevonden m.u.v. afschot van gewonde dieren.
- 7) [Op Putten](#) (in het werkgebied van WBE Putten). Op Putten zijn er vanaf de jaren zestig regelmatig reeën gezien, in het begin meestal in en rond de Beningerslikken, waarna het

---

³ Meijndel en Berkheide, Coepelduinen en Amsterdamse Waterleidingduinen, De Blink en Boswachterij Noordwijk.

aantal groeide en reeën zich langzamerhand over het gehele eiland hebben verspreid. De trend is toenemend, in 2019 zijn er bij de telling 96 reeën geregistreerd (minimaal aanwezige populatie). Tot nu toe heeft er bijna geen plaatsgevonden m.u.v. afschot van gewonde dieren.

- 8) [In de overige gebieden van Zuid-Holland](#). In de rest van Zuid-Holland komen op sommige plaatsen (zwervende) reeën voor. Op Eiland IJsselmonde (in het werkgebied van WBE Eiland IJsselmonde) bevinden zich naar schatting 20 tot 25 reeën. De meeste reeën bevinden zich in de zoom van de Oude Maas. In de Krimpenerwaard, bij de Reeuwijkse Plassen en bij de Nieuwkoopse Plassen zijn reeën gesignaleerd.

1.2 Wetenschapper, voorlegging en vaststelling

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 6.3 lid 7 van de Omgevingsverordening Zuid-Holland⁴ is bij het tot stand komen van dit faunabeheerplan een wetenschapper betrokken: dr. Geert W.T.A. Groot Bruinderink is medeauteur van dit plan. De loopbaan van Geert Groot Bruinderink behelst ruim 40 jaar van voornamelijk wetenschappelijk beleidsondersteunend onderzoek (bij o.a. ministerie van LNV en Alterra Wur) aan wilde hoefdieren en hun predatoren. In 2018 richtte hij het bedrijf FaunaPartner op, een ecologisch adviesbureau op het gebied van het faunabeheer. Voor een overzicht van zijn publicaties en werkzaamheden zie zijn website www.faupartner.nl. Overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.12 lid 6 van de Wet natuurbescherming (Wnb) is dit faunabeheerplan aan de in Zuid-Holland werkzame wildbeheereenheden voorgelegd. Naast de wildbeheereenheden hebben ook andere organisaties de gelegenheid gekregen om commentaar te geven op het faunabeheerplan. Naar aanleiding van het commentaar is het faunabeheerplan aanzienlijk aangepast. Daarna is het herziene faunabeheerplan nog een keer voorgelegd aan deze organisaties. [Bijlage 2](#) bevat een overzicht van de organisaties die zijn uitgenodigd en van de organisaties die hebben gereageerd.

Het bestuur van de Faunabeheereenheid heeft dit faunabeheerplan definitief vastgesteld op 17 juni 2020 en daarna aangeboden aan Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland ter goedkeuring voor een periode van zes jaar.

1.3 Faunabeheereenheid, faunabeheerplan en wildbeheereenheid

Faunabeheereenheid

Op 7 februari 2003 is de Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (de FBE) opgericht. Een faunabeheereenheid is een organisatie van jachthouders waarin sinds de invoering van de Wet natuurbescherming (1 januari 2017) ook maatschappelijke organisaties die het doel behartigen van een duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren, zijn vertegenwoordigd (art.3.12 lid 2 Wnb). Het jachthouderschap is verbonden met de eigendom van de grond (art. 3.23 Wnb): de eigenaar of (erf)pachter of vruchtgebruiker is jachthouder; het jachtrecht kan worden verhuurd, de huurder wordt dan jachthouder.

Het bestuur van de FBE bestaat op het ogenblik uit:

- Een onafhankelijk voorzitter;
- Een vertegenwoordiger namens de Federatie Particulier Grondbezit;
- Een vertegenwoordiger namens Natuurmonumenten en Zuid-Hollands Landschap;
- Een vertegenwoordiger namens LTO Noord;
- Een vertegenwoordiger namens de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging en de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer;
- Een vertegenwoordiger namens de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren en de Vereniging Boeren natuur Zuid-Holland;

---

⁴ Verordening van provinciale staten van Zuid-Holland van 20 februari 2019 (PZH-2019-677696264) houdende regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving (Omgevingsverordening Zuid-Holland)

- Daarnaast is een vertegenwoordiger namens Staatsbosbeheer agenda-lid.

Faunabeheerplan

De wet onderscheidt t.a.v. beschermde diersoorten drie vormen van faunabeheer: schadebestrijding, duurzaam populatiebeheer en jacht. Alle drie de vormen van faunabeheer worden uitgevoerd om schade te voorkomen of te beperken.

- Schadebestrijding is het lokaal bestrijden van schade;
- duurzaam populatiebeheer is het beperken en/of op een bepaald niveau houden van de omvang van een populatie in een bepaald gebied;
- jacht betreft het beheren van de (door de minister van LNV) vijf aangewezen jachtsoorten (wildsoorten) in de geopende jachtijd met het oog op het handhaven of bereiken van een redelijke wildstand in het betreffende jachtveld.

Schadebestrijding, duurzaam populatiebeheer en jacht t.a.v. beschermde dieren worden in principe uitgevoerd op basis van een faunabeheerplan van een faunabeheereenheid dat is goedgekeurd door Gedeputeerde Staten (art. 3.12 lid 1 Wnb). Jachthouders c.q. grondeigenaren kunnen door uitvoering van het faunabeheerplan eigen schade voorkomen. Zie zijn ook verplicht om rekening te houden met de belangen van derden. Ze kunnen civielrechtelijk worden aangesproken (Groot Bruinderink, et al., 2004).

Artikel 3.12 lid 4 Wnb schrijft voor dat het faunabeheerplan passende en doeltreffende maatregelen ter voorkoming en bestrijding van schade aangericht door in het wild levende dieren bevat.

Artikel 3.12 lid 5 Wnb schrijft voor dat ten behoeve van een planmatige en doelmatige aanpak van het faunabeheer, het faunabeheerplan wordt onderbouwd door trendtellingen van de populaties van in het wild levende dieren in het gebied waarop het faunabeheerplan van toepassing is.

Op grond van artikel 3.12 lid 9 Wnb is in de Omgevingsverordening geregeld dat het faunabeheerplan een geldigheidsduur heeft van ten hoogste zes jaren (artikel 6.7).

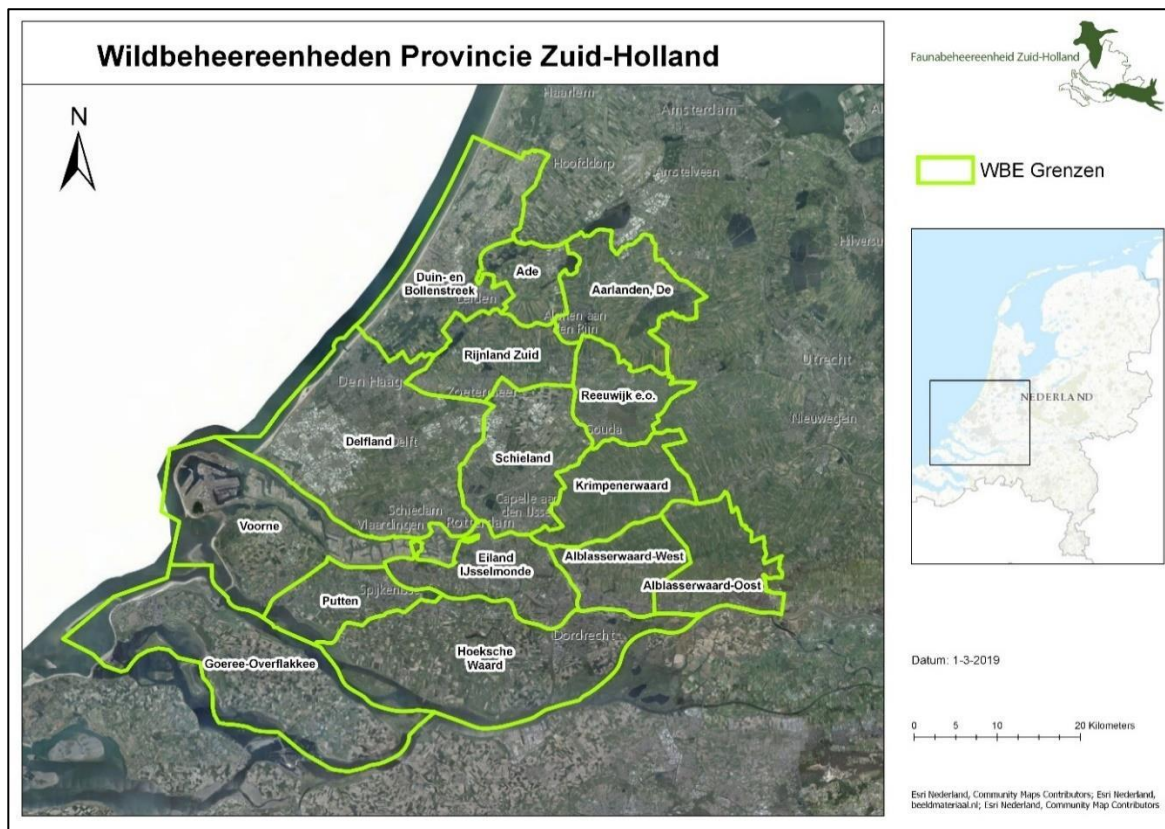
Op grond van artikel 3.12 lid 9 Wnb zijn in de Omgevingsverordening eisen gesteld aan het faunabeheerplan. In [bijlage 3](#) zijn deze eisen opgenomen met daarbij vermeld waar in dit faunabeheerplan invulling is gegeven aan deze eisen.

Wildbeheereenheid

Degenen die het door de FBE opgestelde en door GS goedgekeurde faunabeheerplan uitvoeren, zijn lid van de plaatselijke wildbeheereenheid (WBE). WBE's zijn volgens de Wet natuurbescherming (samengevat) verenigingen van jachthouders met een jachtakte en anderen die het door de faunabeheereenheid vastgestelde faunabeheerplan uitvoeren in hun werkgebied en bevorderen dat het faunabeheer wordt uitgevoerd in samenwerking met en ten dienste van grondgebruikers of terreinbeheerders. Ook grondgebruikers en terreinbeheerders moeten lid kunnen worden van de wildbeheereenheid.

1.4 Werkingsgebied faunabeheerplan

Het werkgebied van de FBE is de gehele provincie Zuid-Holland. Afbeelding 2 geeft de ligging van het werkgebied en de huidige ligging van de wildbeheereenheden binnen het werkgebied weer. Dit faunabeheerplan geldt voor het gehele werkgebied van de FBE.

Afbeelding 2: De wildbeheereenheden in de provincie Zuid-Holland, tevens het werkgebied van de FBE en werkingsgebied van dit faunabeheerplan

1.5 Wettelijk kader en beleidsregel ⁵

In de Wet natuurbescherming (Wnb) zijn drie verschillende beschermingsregimes opgenomen. Een beschermingsregime voor vogels van de Vogelrichtlijn (§ 3.1), een beschermingsregime voor soorten genoemd op bepaalde bijlagen van respectievelijk de Habitatrichtlijn, het verdrag van Bern en het verdrag van Bonn (§ 3.2) en een beschermingsregime voor andere soorten (§ 3.3). Dit laatste regime geldt voor de op basis van artikel 3.10 Wnb aangewezen soorten, waaronder het ree. De bescherming van deze soorten vloeit niet voort uit Europese verplichtingen en is minder strikt dan de andere twee regimes.

De verboden die gelden t.a.v. het ree en de regels voor afwijking van deze verboden zijn opgenomen in § 3.3 Wnb. Afwijken kan alleen indien dit nodig is vanwege limitatief in de wet opgesomde redenen en onder voorwaarden. GS kunnen ontheffing verlenen voor afwijking (art. 3.10 lid 2 juncto art. 3.8 lid 1 Wnb) of PS kunnen bij verordening vrijstelling verlenen (art. 3.10 lid 2 juncto art. 3.8 lid 2 Wnb).

Verboden

- Reeën mogen niet opzettelijk worden gedood of gevangen (art.3.10 lid 1 onder a Wnb);
- Vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van reeën mogen niet opzettelijk worden beschadigd of vernield (art. 3.10 lid 1 onder b Wnb).

Van deze verboden kan worden afgeweken onder de volgende voorwaarden

- 1) De afwijking is nodig vanwege onder andere één (of meerdere) van de volgende redenen:

⁵ In deze paragraaf zijn de belangrijkste zaken rond het wettelijk kader opgenomen. [Bijlage 1](#) bevat een aanvulling.

- a) in het belang van de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats (art. 3.10 lid 2 juncto 3.8 lid 5 b/1° Wnb);
  - b) ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom (art. 3.10 lid 2 juncto 3.8 lid 5 b/2° Wnb);
  - c) in het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (art. 3.10 lid 2 juncto 3.8 lid 5 b/3° Wnb);
  - d) ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen (art. 3.10 lid 2 onder b Wnb);
  - e) ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden (art. 3.10 lid 2 onder c Wnb);
  - f) ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden⁶ van zieke of gebrekkige dieren (art. 3.10 lid 2 onder d Wnb);
  - g) in het algemeen belang (art. 3.10 lid 2 onder h Wnb).
- 2) Er bestaat geen andere bevredigende oplossing (art. 3.10 lid 2 juncto art. 3.8 lid 5/a Wnb).
- 3) Er wordt geen afbreuk gedaan aan het streven de populatie in haar natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan (art. 3.10 lid 2 juncto art. 3.8 lid 5/c Wnb).

In de wettelijke regeling zijn nog enkele andere verboden en vrijstellingen opgenomen die van toepassing zijn op het ree. Deze zijn opgenomen in [bijlage 1](#).

Middelen voor het doden van reeën

Bij het verlenen van een ontheffing voor het doden van reeën, moeten GS de middelen aanwijzen die voor het doden mogen worden gebruikt (art. 3.25 lid 1 Wnb). Voor het beheer van reeën zijn de volgende middelen nodig:

- Geweren
- Honden, niet zijnde lange honden
- Steekwapens (messen, om gewonde dieren uit hun lijden te verlossen)

Honden, niet zijnde lange honden, worden ingezet voor de nazoek van geschoten of aangereden reeën en voor de opsporing van gewonde dieren (bijvoorbeeld na zware verwondingen door hondenbeten of anderszins). Bij het beheer van reeën worden ook hulpmiddelen als lokfluiten gebruikt.

In [bijlage 1](#) zijn nadere wettelijke regels rond het geweer beschreven.

Beleidsregel

In de toelichting op artikel 3.8 van de Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland (de Beleidsregel) staat "Indien een plan voorstaat dat populatiebeheer moet worden uitgevoerd, dan zal moeten zijn onderbouwd dat zonder ingrijpen er grote schades kunnen ontstaan of dat anderszins ernstige situaties dreigen. Gelet op de gestelde eisen zal in ieder geval voor de volgende soorten

---

⁶ Onder lijden wordt verstaan het lijden als gevolg van een aanrijding, contact met een maaibalk e.d. maar ook bijvoorbeeld het lijden veroorzaakt door voedselgebrek.

populatiebeheer aan de orde zijn: damhert, ree, grauwe gans, brandgans en Canadese gans. Voor deze soorten geldt dat zonder beheer van de populatie er ongewenste situaties ontstaan.”

In de Beleidsregel is in artikel 3.1 onder 1 vastgelegd dat onder belangrijke schade aan gewassen wordt verstaan de door in het wild levende diersoorten aangerichte schade aan landbouwgewassen welke op grond van de door BIJ12 gehanteerde taxatieregels getaxeerd wordt op € 250,- of meer per geval.

In artikel 3.2 onder f van de Beleidsregel is vastgelegd dat de volksgezondheid of de openbare veiligheid in ieder geval in het geding is in het geval dat in het wild levende dieren een risico vormen voor de veiligheid van het verkeer op de openbare weg of het treinverkeer, waarbij dit risico wordt onderbouwd door een goedgekeurd faunabeheerplan of een formele uiting van een overheidsorganisatie.

1.6 Dit faunabeheerplan: duurzaam beheer

In dit faunabeheerplan wordt voorgesteld om reeën duurzaam te beheren. Onder duurzaam beheer wordt in dit faunabeheerplan verstaan: het nemen van maatregelen ter voorkoming van schade en lijden van dieren. Deze maatregelen betreffen enerzijds andere maatregelen dan afschot (bijvoorbeeld het plaatsen van rasters) en anderzijds duurzaam populatiebeheer (het beperken van de omvang van een populatie) door middel van afschot. Om uitvoering te geven aan dit faunabeheerplan, zal aan GS worden gevraagd een ontheffing voor afschot te verlenen op basis van artikel 3.17 Wnb (zie ook onder [6.11](#) van dit faunabeheerplan). Daarnaast zullen gewonde en zieke reeën uit hun lijden worden verlost.

Door het duurzame beheer worden in de eerste plaats de verkeersveiligheid (wettelijke grond: art. 3.10 lid 2 juncto 3.8 lid 5 b/3° Wnb) en het dierenwelzijn (wettelijke grond: art. 3.10 lid 2 onder d Wnb) beschermd. Daarnaast wordt ook schade aan gewassen (wettelijke grond: art. 3.10 lid 2 juncto 3.8 lid 5 b/2° Wnb) en overlast (wettelijke grond: art. 3.10 lid 2 onder b Wnb) voorkomen. In artikel 3.10 lid 2 onder c Wnb is een wettelijke grond opgenomen die het mogelijk maakt de omvang van een populatie te beperken op grond van informatie over ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig door reeën veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden. Deze grond kan ook aan het duurzame beheer in Zuid-Holland ten grondslag worden gelegd waarbij de schadehistorie (aanrijdingen) - niet de maximale draagkracht - van belang is. In en bij voor reeën geschikte leefgebieden in Zuid-Holland liggen wegen en agrarische percelen. Daardoor zal er over het algemeen al voordat de maximale ecologische draagkracht is bereikt, sprake zijn van de noodzaak tot ingrijpen. Bij het duurzame beheer wordt rekening gehouden met de staat van instandhouding van het ree: de uitvoering van het beheer leidt niet tot een verslechtering van de staat van instandhouding.

Bij de uitvoering van het beheer afschot wordt rekening gehouden met (potentiele) schadelocaties. Hierdoor dient het populatiebeheer ook het doel schadebestrijding. De jacht op reeën kan niet worden geopend omdat het ree in de Wnb niet is aangewezen als jachtsoort.

1.7 Verleende ontheffingen en jurisprudentie

GS hebben onder de Flora- en faunawet (die van 1 april 2002 tot en met 31 december 2016 van kracht was) en ook daarvoor ontheffingen verleend voor het beheer van reeën. Op basis van het voorgaande faunabeheerplan is ontheffing ODH-2013-00007561 verleend voor het beheer van reeën ter bescherming van o.a. de verkeersveiligheid, gewassen en het welzijn van reeën. Tegen deze ontheffing is bezwaar en beroep aangetekend en er is ook een voorlopige voorziening gevraagd. De voorlopige voorziening is op 24 december 2013 afgewezen (SGR 13/10327) en het beroep is op 24 april 2015 ongegrond verklaard (SGR 1416965). Omdat ontheffing ODH-2013-00007561 op 1 oktober 2018 afliep en voorliggend faunabeheerplan nog niet gereed was, is op 29 november 2018 een

tijdelijke opdracht (ODH-2018-00142038) gegeven ex art. 3.18 eerste lid Wnb om de omvang van de populatie reeën tot 500 meter van bepaalde baanvakken van nader geduide wegen in de provincie Zuid-Holland te beperken.

In Zuid-Holland is een aanwijzing van kracht die het mogelijk maakt om zieke en gewonde reeën te doden, ook in de bebouwde kom en in velden die niet voldoen aan de jachtveldvereisten en ook met mes en hagelgeweer ([PZH-2010-178900422/ PZH-2011-299830429/ PZH-2011-301880843](#)).

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft op 27 november 2019 uitspraak gedaan in een procedure tegen een ontheffing die beheer met het geweer van de verschillende in Zeeland levende reeënpopulaties (beperken van de omvang van de populaties) mogelijk maakt (ECLI:NL:RVS:2019:3976).

- Onder r.o. 5.3 staat: “Naar het oordeel van de Afdeling kon het college er redelijkerwijs van uitgaan dat - zoals in het Faunabeheerplan is vastgelegd - de verkeersveiligheid in geding komt als het (gemiddelde) valwildpercentage van 5% wordt overschreden.”
- Onder r.o. 6.2 staat: “In het Faunabeheerplan staat dat afdoende is aangetoond dat er voor de reeënpopulaties (omvang en verspreiding) geen andere volledige bevredigende oplossing bestaat dan het reguleren van de populatieomvang. Andere ingrepen in de populatie dan afschot (bijvoorbeeld middelen om onvruchtbaarheid te creëren) zijn niet haalbaar. Naar het oordeel van de Afdeling hoefden niet eerst alle in de Leidraad genoemde maatregelen te zijn getroffen, alvorens afschot van reeën middels het verlenen van de ontheffing toe te staan, zoals de stichtingen stellen.”

In Zuid-Holland is het duurzame beheer van reeën op een zelfde wijze opgezet als in Zeeland. Het beheer wordt per deelgebied onderbouwd en uitgevoerd, er wordt gewerkt met jaarlijkse plannen van aanpak die de uitvoering conform het faunabeheerplan beschrijven en met een minimale (en maximale) stand. Omdat aanrijdingen letsel, lijden van dieren, economische schade en overlast met zich mee kunnen brengen, wil de FBE Zuid-Holland het aantal aanrijdingen minimaliseren. Echter, omdat de leefgebieden in Zuid-Holland klein zijn en er wegen naast en door de leefgebieden lopen, zal een zeker aantal aanrijdingen moeten worden geaccepteerd om in Zuid-Holland een duurzame populatie reeën te behouden. Als doel is gekozen voor het niet laten uitkomen van het (gemiddelde) percentage aanrijdingen in een deelgebied boven 5% van de getelde populatie. Dit doel is gebaseerd op het gemiddelde aantal aanrijdingen in Nederland en de uitspraak van de Afdeling.

Net als in Zeeland is er voortdurend aandacht voor verdere reductie van de schade. Enerzijds door, daar waar andere maatregelen dan afschot effectief kunnen worden ingezet, deze maatregelen te bevorderen, anderzijds door te trachten het beheerabschot effectiever in te zetten.

Deel I: Het ree

---

2. Het ree: Ecologie, verspreiding en aantalsontwikkeling

2.1 Ecologie

Het ree (*Capreolus capreolus*) is een herbivoor zoogdier dat behoort tot de herkauwers en is de kleinste inheemse hertachtige die in Nederland voorkomt. Het gewicht van een volwassen dier ligt rond de 25 kg. In de zomer hebben reeën een roodbruine vacht, in de winter kleurt deze grijsbruin. Mannelijke dieren (bokken) dragen een gewei, vrouwelijke dieren (geiten) niet. Het gewei wordt elk jaar in de herfst afgeworpen, waarna direct een nieuw gewei gaat groeien. In februari/maart is het volgroeid.

Zoals veel andere zoogdiersoorten hebben reeën een polygyne voortplantingsstrategie: een bok kan meerdere geiten bevruchten. Zijn leefgebied en territorium kan dat van meerdere geiten overlappen. Ook geiten hebben vaste leefgebieden waarbinnen niet iedere soortgenoot wordt getolereerd. In het algemeen doen de geiten vanaf hun tweede levensjaar mee aan de voorplanting. De bronst vindt plaats in juli - augustus. Meer dan gedurende de rest van het jaar zijn de dieren dan territoriaal. Na een draagtijd van ca. 150 dagen (vertraagde implantatie van bevruchte eicel in december) worden in mei/juni één of twee en bij hoge uitzondering drie kalveren geboren. Lang niet altijd overleven meerlingen. De gemiddelde bruto aanwas wordt geschat op ca. 80% van de vrouwelijke populatie en wanneer de geslachtsverhouding in het veld 1 : 1 is, is dit gelijk aan ca. 40% van de populatie. De geslachtsverhouding neigt echter in veel gevallen over naar de geiten waardoor de aanwas veelal hoger is dan die 40%.

Overlevingskansen van kalveren zijn een belangrijk intern regulatiemechanisme. Die overlevingskansen hangen samen met weersomstandigheden (gevoeligheid voor nat en koud weer), voedselaanbod, parasitaire belasting (bijvoorbeeld leverbot in vochtige gebieden) en predatie. Ook de dichtheid speelt hier een rol: bij toenemende dichtheid neemt het aantal doodgeboren kalveren toe tot wel 15% (Andersen, 1998). Haast alle zoogdieren en dus ook reeën, zijn drager van een breed scala aan ecto- en endoparasieten, gewoonlijk in een soort van evenwicht met hun gastheer. Bij dieren met geringe weerstand, bijvoorbeeld als gevolg van een slecht voedselaanbod, slaan sommige soorten hun slag (leverbot, pens- en darmwormen, keelhorzel). Bij kalveren en oude dieren kan een geringe afweer leiden tot een te zware parasitaire belasting die de dood tot gevolg heeft. Een ree in de vrije natuur kan bij hoge uitzondering tot 16 jaar oud worden maar als regel wordt een leeftijd van 10 jaar al als zeer oud beschouwd.

Mits niet al te zeer verstoord, legt een ree dagelijks niet veel meer af dan een paar honderd meter. Tijdens de bronst en in winterperioden met weinig voedsel kan dit worden opgerekt tot enkele kilometers. De activiteitsgebieden zijn navenant klein: in Europa varieert dit tussen de 5 (Putman, 1988) en de 100 ha (Vincent, et al., 1995). Ze komen dus in het algemeen gedurende hun leven niet ver van hun geboorteplek. Het habitatgebruik verschilt dan ook niet erg over de seizoenen. Dit beperkte migratiegedrag hangt samen met genoemde territoriale leefwijze gedurende een groot deel van het jaar. Bij toenemende dichtheden ontstaat er concurrentie (om voedsel en ruimte) en stress. Meestal jonge dieren van beide geslachten gaan dan op zoek naar een eigen leefgebied (dispersie). In noordelijk gelegen bosgebieden worden regelmatig dispersieafstanden van boven de 100 km vermeld (Linell, et al., 1998). In de zuidelijker gelegen Europese gebieden dispergeert tussen de 20% en 75% van de jongen meestal over korte afstand van ca. 2,5 km. De maximale dispersieafstand bedraagt daar 140 km (Wahlström & Liberg, 1995). In Zuid-Holland liggen de kleine leefgebieden over het algemeen geïsoleerd, dispersie is maar beperkt mogelijk.

Het leefgebied van het ree bestaat uit een breed spectrum van habitats als bos, duingebied, moeras, uiterwaarden, cultuurlandschap en zelfs uitgestrekte landbouwgebieden. Het meest in trek (optimaal leefgebied) zijn mozaïeken van bossen en weilanden, graslanden of heide (parklandschap en bos-/heidegebied). Minder geschikt (suboptimaal leefgebied) zijn gebieden met alleen bos, alleen grasland, alleen akkers of alleen heide. Naarmate een gebied meer versteent, verasfalteert of verglast (kassen) wordt het ongeschikter voor reeën (marginaal geschikt tot ongeschikt leefgebied). Of een gebied geschikt is als leefgebied, hangt af van factoren als oppervlakte, bodemrijkdom (nutriënten), voedsel- en wateraanbod, dekking en luwte (thermoregulatie), rust, recreatiedruk (loslopende honden), migratiemogelijkheden (dispersie) en de aanwezigheid en aantallen van soortgenoten en andere hoefdiersoorten (zoals damherten) en/of predatoren.

Gecorrigeerd voor geslacht, leeftijd en seizoen kan het lichaamsgewicht binnen één en dezelfde populatie een indicator zijn voor de conditie van een dier c.q. de kwaliteit van het leefgebied. De verschillen in kwaliteit van het leefgebied zien we gereflecteerd in lichaamsgewicht en gewei, mineralenstatus en worpgrootte. Marginale habitats hebben veelal een lagere dichtheid aan reeën die per geslachts- en leeftijdscategorie minder zwaar zijn dan hun soortgenoten in rijkere habitats. Daarmee zijn deze dieren niet per definitie ongezond. Een volwassen geit werpt dan bijvoorbeeld wel twee kalveren, maar brengt er op zijn hoogst één groot. Er is een ondergrens aan aanpassingen aan een slecht habitat, van nature zullen reeën daar niet of nauwelijks verblijven.

Ondiepe legers (rustplekken) bieden het ree beschutting. Reeën zijn met name actief in schemerig en nacht, maar bij het uitblijven van menselijke verstoring en ook tijdens de bronst, kan dit opschuiven naar de daglichtperiode. Het ree mijdt open terrein maar kan dit wel opzoeken op heldere, winterse dagen. In de winter, wanneer er geen sprake is van territoriaal gedrag, kunnen in open gebieden groepen reeën worden gezien.

Het ree is altijd op zoek naar voedsel van hoge kwaliteit en wordt daarom wel geclassificeerd als browser (selectieve eter). De soort is door zijn kleine pensomvang slechts beperkt in staat om cellulose te verteren, een belangrijk onderdeel van de plantaardige celwand. De aandacht bij het foerageren gaat dan ook vooral uit naar de zachte plantendelen met hoge energiewaarde zoals knoppen, bladeren en jonge (jaar)scheuten van met name loofboomsoorten (lijsterbes, eik, beuk, fruitbomen), (dwerg)struiken (kardinaalsmuts, kruipwilg, liguster, bosbes, struikheide, rozen) en kruiden en alleen de jonge scheuten van grassen en granen. In herfst en winter worden eikels van de inlandse eik en meer nog beukenootjes gegeten.

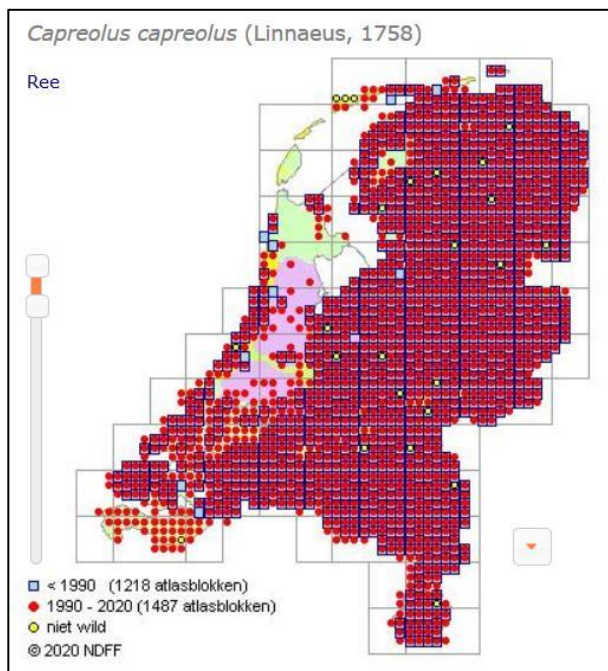
Menselijke activiteiten (verkeer, recreatie, loslopende en stropende honden, agrarisch grondgebruik, werkzaamheden in bos en natuur) bepalen in West-Europa/Nederland in hoge mate het voorkomen van reeën. De mate van voorspelbaarheid van die activiteiten is daarbij van belang, hoe voorspelbaarder de activiteiten, hoe minder reeën er door worden beïnvloed (een boer op een trekker, een bosarbeider met een kettingzaag, recreanten altijd op hetzelfde pad etc.). Het stedelijk milieu en het verkeer zijn in dit opzicht te onvoorspelbaar voor het ree.

Bij een groeiende recreatiedruk, zoals op veel plaatsen in Zuid-Holland het geval is, is het van belang dat de dieren uitwijkmogelijkheden hebben en niet direct terechtkomen in gebieden met bijvoorbeeld veel verkeer. Ook in Zuid-Holland werd de invloed van de mens op het duin in de afgelopen 100 jaar steeds sterker en grootschaliger. Het duinbeheer gericht op het tegengaan van vergrassing en verruiging door begrazing, kappen, maaien etc., zal op den duur positief uitpakken voor het ree omdat de diversiteit aan kruiden, knoppen en jonge loten e.d. zal toenemen. Er kan echter in het geval van relatief grootschalige ingrepen of bij een lange en zware begrazingsdruk door landbouwhuisdieren (natuur technische begrazing door Galloway, Konik, schaap, geit, damhert, waardoor bijvoorbeeld kardinaalsmuts en kruipwilg verdwijnen), behoefte zijn aan uitwijkgebied voor het ree vanwege

voedseltekort en gebrek aan dekking. Die uitwijkmogelijkheid is binnen het duingebied meestal niet voorhanden met als gevolg bewegingen naar elders (bebouwd gebied/wegen).

2.2 Verspreiding en aantalsontwikkeling

Vanaf het midden van de 20e eeuw zien we vooral in Zuid- en West-Europa, een toename van het verspreidingsgebied en de aantallen van een aantal grote zoogdier- en vogelsoorten. Het ree is de meest talrijk voorkomende hoefdier-soort in Europa. Omstreeks 1930 kwam het ree voor in alle bosgebieden van oost en midden Nederland en in delen van Noord-Brabant en Limburg (Groot Bruinderink, 2016). In 1954 werden reeën uitgezet in de Amsterdamse Waterleidingduinen en in 1961 op de Kop van Schouwen. In 1954 kwam de soort onder bescherming van de Jachtwet en verspreidde zich vanaf dat moment over alle provincies, waaronder Zuid-Holland. Rond 1950 dacht men dat er landelijk ongeveer 10.000 stuks aanwezig waren, eind jaren '60 ruim 20.000. Toen ontbrak de soort nog o.a. in de polders van Zuid-Holland. Midden jaren '70 werd het aantal geschat op 22.000 stuks, in 1980 op ca. 30.000. In 2010 wordt het aantal geschat op ca. 50.000 en inmiddels thans ca. 100.000 stuks (Groot Bruinderink, 2016). Ook is de soort nu vrijwel over geheel Nederland verspreid (afbeelding 3, (NDFV Verspreidingsatlas Zoogdieren, 2020)).

Afbeelding 3: Verspreiding ree in Nederland (NDFV Verspreidingsatlas Zoogdieren, 2020)

Volgens een landelijke evaluatie van alle faunabeheerplannen in 2013, groeit de populatie landelijk nog steeds, maar zwakt de groeisnelheid af (Groot Bruinderink, et al., 2011). De verschuivingen in het bosbeheer in de afgelopen 50 jaar van naaldboomsoorten naar loofboomsoorten (verloofing) en van grootschalig (kapvlaktes, vaksgewijs inplant) naar kleinschalige beheeringrepen en verjongingseenheden (natuurvolgend en geïntegreerd bosbeheer), hebben in het voordeel van het ree gewerkt (Groot Bruinderink, 2003) (Groot Bruinderink, 2003). Het aandeel 'bosrand' is daarmee toegenomen, belangrijk, omdat dezelfde voedselsoorten op plekken met meer licht (bosranden) beter verteerbaar zijn en een hoger nutriëntengehalte bezitten dan onder een gesloten boomkronendek.

Op diverse plaatsen in Zuid-Holland staat het leefgebied van het ree onder druk. De belangrijkste bedreiging is de toename van de bebouwing en infrastructuur. In de betrekkelijk kleinschalige landnatuur, vormt de toenemende recreatiedruk een obstakel. Loslopende honden doden reeën (direct of indirect door verzwakking of aanrijdingen) of verjagen ze naar minder geschikt leefgebied.

Ook grootschalige ingrepen in het (duin)landschap, ook als het gaat om natuurmaatregelen, kunnen tijdelijk het leefgebied minder geschikt maken. Dit is niet erg als er uitwijkmogelijkheden bestaan, maar die zijn schaars en bestaan veelal uit agrarisch en stedelijk gebied. Dit soort van ongecontroleerde 'bewegingen' van reeën vergroten het risico op aanrijdingen. Ook rennen reeën zich vast in rasters en spijlenhekken (afbeelding 4) of komen ze terecht in kanalen en vaarten met een steile beschoeiing waar ze verdrinken.

De in Zuid-Holland getelde dieren zijn opgenomen in [hoofdstuk 6](#) van dit faunabeheerplan waar per gebied het uitgevoerde en toekomstige beheer wordt beschreven.

Afbeelding 4: Reeën die vastzitten in hekwerk.

2.3 Aantalscontrole

In alle Europese landen wordt het ree intensief en proactief beheerd en vindt aantalscontrole plaats: de populatieomvang wordt beperkt ter voorkoming van schade aan o.a. kwetsbare gewassen en ter bescherming van de verkeersveiligheid. Voor de controle van de stand en daarmee de dichtheid is

afschot het aangewezen middel. Het alternatief van 'wegvangen en elders loslaten' veroorzaakt bij het ree veel stress die dodelijk kan zijn. Het 'toedienen van de anticonceptiepil' vergt een onmogelijke jaarlijkse inspanning om het merendeel der geiten in handen te krijgen op een manier waarbij dodelijke stress wordt voorkomen. (Faunabeheereenheid Zuid-Holland, 2013) De Wnb verbiedt ook het vangen van reeën door middel van drijven. Het 'verjagen' van reeën biedt slechts korte tijd en lokaal soelaas en zal frequent moeten worden herhaald (Groot Bruinderink, et al., 2007). Dit komt doordat dieren kennelijk een intrinsieke drang hebben om beschikbaar nieuw leefgebied te koloniseren. De mogelijkheden daartoe zijn, zeker in Zuid-Holland, van nature (grote wateren) en door bebouwing en infrastructuur begrensd. Het beheer van reeën is proactief en gericht op verkrijgen of het behoud van duurzame populaties in dichtheden die een acceptabele mate van schade voor het ree zelf en voor zijn omgeving betekenen. Onder proactief moet in dit verband worden verstaan 'op voorhand', voordat zich negatieve verschijnselen voordoen voor de soort zelf of zijn omgeving (verkeersveiligheid, gewassen).

2.4 Dichtheid en draagkracht

Onder dichtheid verstaan we het aantal dieren per honderd hectaren: N/100ha. In de handboeken is sprake van maximale dichtheden uiteenlopend van 15-25/100ha met uitzonderingen van wel 60-70/100ha (Liberg, et al., 1998) in zeer gunstig habitat. Dichtheden variëren in Nederland tussen 5 en 25/100ha met uitzonderingen naar boven en beneden. Oplopende dichtheden resulteren in meer ontmoetingen met soortgenoten en, voor zover van toepassing, andere hoefdiersoorten. Voor een stressgevoelige soort als het ree kan het leefgebied hierdoor (tijdelijk) minder geschikt worden. Dit kan worden veroorzaakt door concurrentie om voedsel, maar ook door agressie van soortgenoten en van andere hoefdiersoorten. Zo is bekend dat de aanwezigheid van grote aantallen dam- en/of edelherten dermate storend kan werken op reeën dat deze laatste hun leefgebied verlaten (Maremma, New Forest, Oostvaardersplassen, Deelerwoud en Amsterdamse Waterleidingduinen).

De groei van een populatie wilde hoefdieren is niet onbeperkt en wordt op een gegeven moment afgeremd door beperkende factoren. Belangrijke beperkende factoren zijn voedselgebrek en predatie, maar ook parasieten, ziektes en weersinvloeden kunnen een rol spelen. Deze factoren zijn bovendien niet helemaal los van elkaar te zien en kunnen elkaar versterken (bijvoorbeeld slecht voorjaarsweer = weinig voedsel, hoge dichtheid = weinig voedsel + meer kans op overdracht parasieten + gevoelig door voedselgebrek). We onderscheiden dichtheidsafhankelijke factoren (bijvoorbeeld voedselaanbod) en dichtheidsonafhankelijke factoren (bijvoorbeeld regenval, temperatuur en sneeuwdikte).

De werking van de dichtheidsafhankelijke factoren is het grootst in de buurt van de ecologische draagkracht (maximale dichtheid). Ze werken in op reproductie en sterfte. Bij reproductie gaat het vooral om de leeftijd (van de geiten) waarop wordt begonnen met de voortplanting, ovulatiefrequentie, de frequentie waarmee geiten drachtig worden (fertiliteit) en het aantal jongen per geit. Bij sterfte kan onderscheid worden gemaakt in neonatale- en juveniele sterfte (neonataal is tot kort - enkele weken - na de geboorte; juveniel is van enkele weken na de geboorte tot 1 jaar na geboorte) en adulte (winter)sterfte.

Het effect van dichtheidsonafhankelijke factoren is vooral gelegen in een hogere sterfte als gevolg van weersinvloeden. Onderscheid kan worden gemaakt in zomersterfte bij voornamelijk pasgeborenen door regen en kou en wintersterfte als gevolg van lange koude winters en lange perioden met veel sneeuw. De sterfte als gevolg van het weer kan aanzienlijk zijn. Een groot deel van de variatie in neonatale sterfte bij reeën kan worden verklaard door de regenval in de periode kort nadat de kalveren geboren zijn. Sterfte onder dieren wordt slechts incidenteel (vondst van een kadaver of skelet) vastgesteld.

Voor alle wilde hoefdieren in ons land, ook voor het ree, geldt een piek in het aanbod en de verteerbaarheid van het voedsel in de periode voorjaar-zomer en een dal in de nawinter. In de nawinter en bij een traag voorjaar (energetische bottleneck) kunnen energie- en eiwitdeficiënties ontstaan (bij energietekort wordt eiwit als energiebron benut). Als dieren daardoor terug moeten vallen op hun vetreserves, kan dit funest zijn voor de kalveren die meer hebben geïnvesteerd in groei en minder in vetreserves. Van belang daarbij is dat de grotere hoefdiersoorten (edelhert, damhert, rund, paard) het 'gedeelde voedsel' opsnoepen en vervolgens terugvallen op grassen. Dit kan een ree minder of, in de nawinter, in het geheel niet. De gebrekssymptomen zijn in volgorde: uitgestelde oestrus (geen of latere voortplanting), minder of geen jongen krijgen (vooral bij de jongere geiten) (pers. med. L. van Breukelen, 2019) en in de loop van herfst en winter, het uitputten van onderhuids vet, darmvet, niervet en beenmergvet en ten slotte sterfte van aanvankelijk jonge dieren en later de oudere. Het moment waarop deze laatste verschijnselen optreden, ligt dichtbij of op het niveau van de ecologische draagkracht. De ecologische draagkracht is de maximale dichtheid die een populatie - zonder ingrijpen door mensen - kan bereiken in een bepaald gebied. Als regel is dit een dichtheidsniveau waarbij de grens tussen aanvaardbare en onaanvaardbare schade in de vorm van stress, lijden, aanrijdingen, landbouwschade en andere vormen van overlast al is gepasseerd (oftewel een dichtheidsniveau waarbij de maatschappelijke draagkracht wordt overschreden). Reeën zijn, zoals gezegd, plaatstrouw en een deel van de populatie zal in een dergelijke situatie ter plekke het leven laten. Echter bij dit niveau en ook al daaronder neemt het aantal migraties van dieren op zoek naar voedsel toe (Groot Bruinderink, 1987) (Groot Bruinderink, et al., 2010). Het dichtheidsniveau van de ecologische draagkracht ligt dus hoger dan het dichtheidsniveau van de maatschappelijke draagkracht, zijnde de dichtheid waarbij geen overmatige schade en lijden ontstaat (Dekker, et al., 2015).

2.5 De trendtelling

In Nederland en ook in Zuid-Holland worden de reeën geïnventariseerd door middel van een trendtelling. In Zuid-Holland wordt er geteld volgens het Protocol damhert- en reetelling Noord- en Zuid-Holland dat is gepubliceerd op de [website](#) van de FBE ⁷.

Elk jaar, in de periode eind maart/begin april, worden drie opeenvolgende tellingen uitgevoerd (avond, ochtend, avond) gedurende circa 2 uur rond zonsopkomst en zonsondergang. Op basis van de telgegevens wordt de minimaal aanwezige populatie vastgesteld: het resultaat van de telronde waarin de meeste dieren in het betreffende gebied zijn geteld.

Een telling van welk dier in de natuur dan ook, is altijd een momentopname. Er is geen bruikbare methode voorhanden waarmee het mogelijk is het aantal reeën precies vast te stellen. De werkelijk aanwezige populatie is dan ook zeker groter dan de minimaal aanwezige populatie. Gedurende een telronde doorkruisen de tellers het gebied via vastgelegde routes. Uiteraard merken zij daarbij niet alle dieren op. De "doorzienbaarheid" van het terrein bepaalt in hoge mate het aandeel gemiste dieren. In een vlak terrein met weinig begroeiing, zullen veel dieren zichtbaar zijn, in een heuvelachtig gebied met bos, is een aanzienlijk deel van de populatie niet zichtbaar. Van jaar tot jaar zullen er verschillen optreden in de minimaal aanwezige populatie die worden veroorzaakt door de omstandigheden van de telling (bijvoorbeeld weersomstandigheden, hoeveelheid blad aan de bomen). Door ieder jaar volgens protocol, met dezelfde route (en bij voorkeur met dezelfde tellers) te tellen, is het mogelijk op basis van de gegevens van de minimaal aanwezige populatie van enkele jaren, op betrouwbare wijze de trend en populatiestructuur in te schatten. Deze telmethode wordt in Nederland algemeen gebruikt.

Op Voorne zijn de reeën tot nu toe op een andere wijze geteld. De reeën worden jaarrond regelmatig geobserveerd en op basis van deze observaties wordt een inschatting gemaakt van het aantal

---

⁷ <https://www.fbezh.nl/telrapporten/>

aanwezige dieren (jaarrondtelling). Deze telling leidt waarschijnlijk tot een hoger aantal getelde dieren. De jaarrondtelling is een goed alternatief maar is afhankelijker van de waarnemer en de beschikbare tijd van de waarnemer en is niet zo goed te standaardiseren.

In het verleden is op tal van manieren getracht om een schatting te maken van de omvang van populaties reeën met behulp van zowel directe als indirecte waarnemingen. Veel is geschreven over het gebruik van beeldversterking (bv. restlichtversterkers) met als belangrijkste conclusie dat hiermee weliswaar een belangrijk hulpmiddel beschikbaar is voor nachtelijke studies, maar dat er problemen blijven bestaan met contrast, slecht weer, groeps grootte en dichtheid. De ontwikkeling van warmtebeeldapparatuur gaat snel. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het detecteren (opsporen) van dieren met behulp van apparatuur die onderscheid maakt tussen de hoeveelheid warmte die de dieren uitstralen en hun omgeving. De toepassing is veelal militair of industrieel van aard, maar wordt in toenemende mate ook gebruikt bij faunatellingen. De huidige apparatuur maakt waarnemingen op grote afstand mogelijk, heeft een hoge resolutie (een helder beeld) en is gevoelig voor zeer kleine temperatuurverschillen. In de Amsterdamse Waterleidingduinen is een bescheiden test gedaan met kleine thermische camera's met de vraag of dit de telresultaten zou verbeteren. De ervaring was dat het aantal in de schemer direct (zonder technische hulpmiddelen) waar te nemen dieren zo groot is dat dergelijke thermische apparatuur weinig toevoegde. Zeker niet in relatie tot de enorme kosten voor de aanschaf van de apparatuur.

3. Schade en overlast

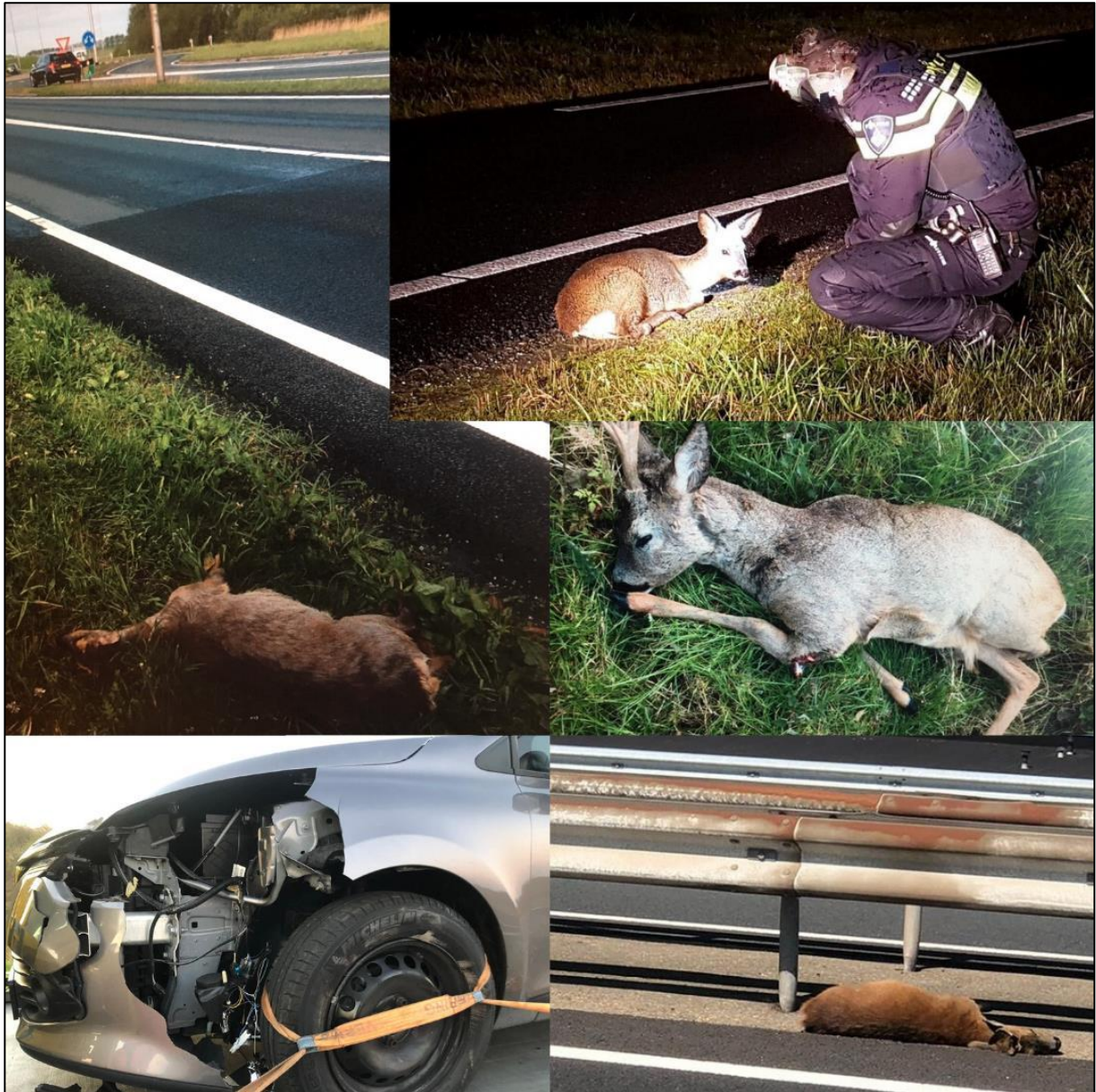
In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de schade die reeën kunnen aanrichten en op de maatregelen die kunnen worden genomen om deze schade te voorkomen of te beperken. De in Zuid-Holland geregistreerde schade en genomen maatregelen zijn opgenomen in [hoofdstuk 6](#) waar per gebied het uitgevoerde en toekomstige beheer wordt beschreven.

3.1 Mogelijke vormen van overlast en schade door reeën

Alle hierna benoemde vormen van schade en overlast kunnen worden beperkt of voorkomen door duurzaam beheer. Het begrip 'dichtheid' komt hierbij regelmatig terug omdat dit begrip van belang is waar het gaat om effecten van aanwezigheid van reeën. In [hoofdstuk 2.4](#) werd dit begrip al nader toegelicht. Omdat aanrijdingen en landbouwschade de belangrijkste redenen zijn om tot duurzaam beheer over te gaan, worden deze vormen van schade in de hoofdstukken [3.2 tot en met 3.5](#) nader behandeld.

Aanrijdingen

In Nederland worden momenteel ongeveer 10.000 reeën per jaar geregistreerd als slachtoffer van een aanrijding op verkeerswegen (Vereniging Het Reewild, 2015). Dit is een absolute ondergrens omdat lang niet alle aanrijdingen met reeën worden geregistreerd. Door een groeiende populatie neemt het aantal aanrijdingen op veel plaatsen nog jaarlijks toe. Dit heeft grote gevolgen voor de verkeersveiligheid. Aanrijdingen met een ree – of pogingen van bestuurders om een aanrijding te voorkomen – kunnen immers leiden tot economische schade, persoonlijk letsel en in sommige gevallen zelfs tot het overlijden van de weggebruiker. Daarnaast veroorzaken aanrijdingen veel dierenleed wanneer het ree niet op slag dood is. (Van der Grift, et al., 2019). Hoe hoger de dichtheid aan reeën, hoe meer aanrijdingen er plaatsvinden (Smit, et al., 2017). Door duurzaam beheer kan het aantal aanrijdingen worden teruggedrongen. Daarmee wordt de openbare veiligheid gediend en dierenleed als gevolg van aanrijdingen beperkt. Aanrijdingen en de mogelijkheden om aanrijdingen te voorkomen worden nader behandeld onder [3.2](#) en [3.3](#).

Afbeelding 5: Aangereden reeën en veroorzaakte schade.

Schade aan gewassen

Reeën kunnen schade veroorzaken aan diverse gewassen en aan jonge bosopstanden. Omdat schade aangericht door reeën bijna nooit wordt vergoed, zijn er weinig schadegegevens (Faunazaken, 2019).⁸ Daarnaast vindt er over het algemeen duurzaam beheer plaats, waardoor schade wordt beperkt. Schade aan gewassen en de mogelijkheden om deze schade te voorkomen, wordt nader behandeld onder [3.4](#) en [3.5](#).

⁸ Voor meer informatie verwijzen wij naar de preventiekit hertachtigen van BIJ12.
<https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/faunaschade-preventiekit-fpk/module-hertachtigen/#1>

Voedselgebrek en ziekte

Als de dichtheid te hoog wordt, kunnen reeën ziek worden en/of sterven door voedselgebrek al dan niet in combinatie met parasitaire infecties, zie hiervoor eerder in dit faunabeheerplan onder [2.4 Dichtheid en draagkracht](#).

Overlast

Aanrijdingen brengen ook overlast met zich mee: auto's worden beschadigd, inzet van politie kan nodig zijn, vertragingen kunnen optreden, dierenleed. Daarnaast kunnen reeën schade veroorzaken in tuinen en op begraafplaatsen.

Schade aan flora en fauna

Binnen bosgebieden hebben wilde hoefdieren een sterke voorkeur voor bosranden en open plekken. Op die plekken vinden ze relatief hoogwaardig voedsel. Uit onderzoek blijkt dat de snelheid waarmee voorkeursvoedselbronnen verdwijnen, dichtheidsafhankelijk is. Daarnaast blijkt dat hoefdieren een effect hebben op de structuur en soortensamenstelling van de vegetatie en daarmee op de soorten die daarvan afhankelijk zijn (vogels, insecten en kleine zoogdieren). Het snelst zien we dit effect bij de aanwezigheid van een scala aan grote grazers, zoals edelhert, damhart, ree, wild zwijn, rund en paard. Het aantal reeën in een bepaald habitat en daarmee hun vraatdruk kan variëren per jaar en seizoen. In tijden met een lage vraatdruk, treedt veelal herstel van aantasting van voedselbronnen op. Bomen, struiken, kruiden en vooral grassen zijn hieraan aangepast. Soms weren kruiden, bomen en struiken zich ook met stekels en antivraatstoffen. Reeën zijn in staat om lokaal de natuurlijke verjonging van loofboomsoorten, kruiden en struiken te vertragen maar niet te verhinderen.

Dierziekten

Langdurig hoge dichtheden van het ree faciliteren de instandhouding van parasieten. De parasiet die we op reeën het meest aantreffen is de (schapen)teek die o.a. de Lyme-bacterie (*Borrelia burgdorferi*) kan overdragen. Deze bacterie houdt zichzelf in stand door vaak genoeg nieuwe teken en gastheren te infecteren. Het ree is één van de belangrijkste gastheren en ook hier speelt de dichtheid van reeën een rol (Smit, et al., 2017). Het risico van het overbrengen van overige besmettelijke dierziekten door reeën kan als een verwaarloosbaar risico worden ingeschat (de Vos & Groot Bruinderink, 2009). Ook is de rol van reeën bij de wederzijdse overdracht van zeer besmettelijke dierziekten tussen wilde hoefdieren en de veesector van ondergeschikt belang.

3.2 Aanrijdingen

Uit een studie op de Veluwe (Groot Bruinderink, et al., 2010) uit 2010 naar aanrijdingen met wilde hoefdieren en de factoren die daarbij zijn betrokken kunnen we met betrekking tot het ree de volgende conclusies trekken:

1. er is een piek in het aantal aanrijdingen in mei-juni bij zowel geiten als bokken;
2. in de periode juni-augustus sneuvelen evenveel geiten als bokken in het verkeer;
3. in de nawinter sneuvelen meer geiten en in het voorjaar en zomer meer bokken;
4. er zijn piekwaarden tussen 06:00-08:00 uur en tussen 22:00-24:00 uur en er is een dalwaarde tussen 09:00-17:00 uur;
5. hoe meer bos/de bosschages reiken tot aan de weg, hoe meer aanrijdingen er plaatsvinden;
6. hoe breder de weg, hoe minder aanrijdingen er plaatsvinden;
7. hoe hoger de dichtheid aan reeën in de omgeving van de weg, hoe meer aanrijdingen er plaatsvinden;
8. in een mastrijk jaar (een jaar waarin bomen en planten veel meer vrucht dragen dan gemiddeld) sneuvelen er minder dieren dan in een mastarm jaar.

De bevindingen 1 t/m 4, 7 en 8 hebben te maken met het activiteitenritme en de daarmee corresponderende, soms lokale en tijdelijke dichtheden van reeën. Mannelijke dieren trekken meer

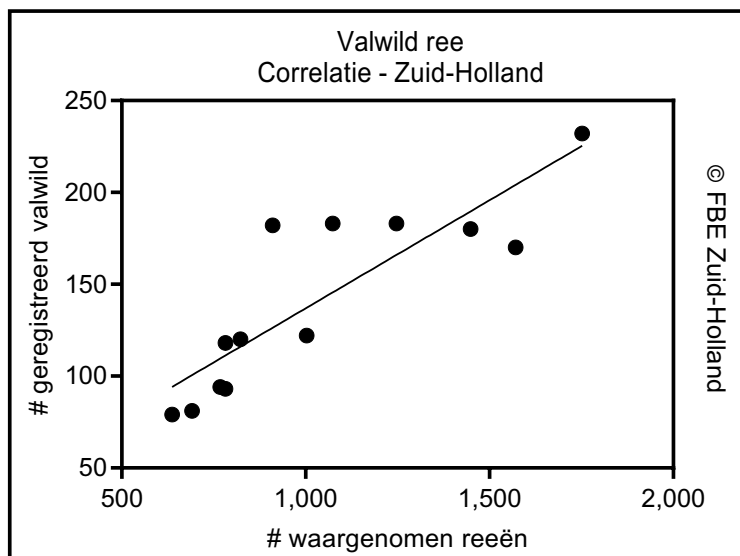

rond, met name voor en tijdens de voortplantingsperiode dan volwassen vrouwelijke dieren met hun kroost. Ook vindt dispersie van reebokken plaats op zoek naar nieuw leefgebied. In een rijk mastjaar is er meer aanbod van voedsel waardoor foerageertochten in de periode september-december minder noodzakelijk en minder uitgebreid zijn, met als gevolg een relatief gering aantal aanrijdingen. De bevindingen 5 en 6 hebben te maken met het uitzicht voor ree en bestuurder.

Uitgedrukt als percentage van de getelde voorjaarsstand in leefgebieden op de Veluwe was destijds jaarlijks naar schatting 10% van de reeën slachtoffer in het verkeer. Landelijk ligt het aantal geregistreerde aanrijdingen met reeën op het ogenblik gemiddeld op 5% van de aantallen getelde reeën (Smit, et al., 2017).

In Zuid-Holland is er een sterke relatie tussen het aantal bij de telling waargenomen reeën en het geregistreerde valwild en tussen het aantal bij de telling waargenomen reeën en het aantal geregistreerde aanrijdingen (Afbeelding 6 & 7). In [hoofdstuk 6](#) van dit faunabeheerplan zijn de Zuid-Hollandse gegevens over het geregistreerde valwild en de geregistreerde aanrijdingen en van de getelde reeën over de periode 2012 – 2019⁹ opgenomen. De gegevens over de periode 2006 – 2011¹⁰ zijn ontleend aan het voorgaande faunabeheerplan ree van de FBE. Een kaart waarop de plaatsen te zien zijn met concentraties van aanrijdingen (heatmap) in de provincie Zuid-Holland is als [bijlage 4](#) bij dit faunabeheerplan opgenomen.

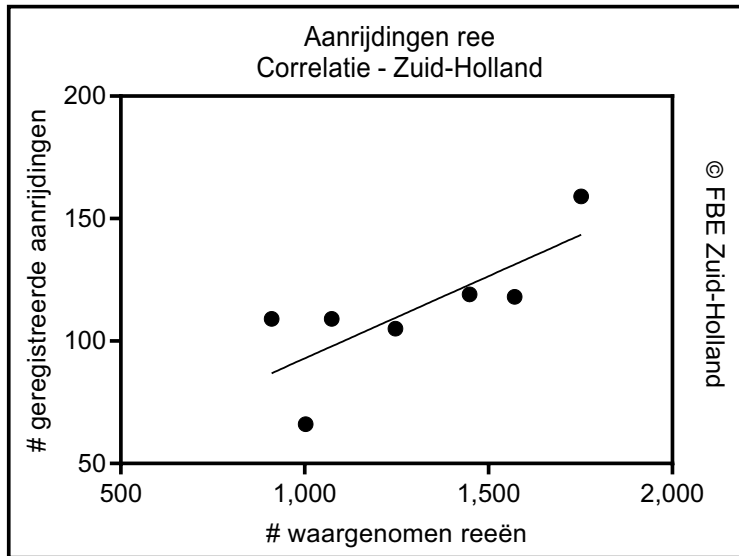
Recentelijk zijn er ook voor de provincies Utrecht, Groningen en Drenthe analyses van data uitgevoerd waaruit blijkt dat ook in deze provincies de dichtheid aan reeën positief is gecorreleerd aan het aantal aanrijdingen.

Afbeelding 6: Het verband tussen het aantal getelde reeën en het aantal valwild in de periode 2006-2018. Significante positieve relatie (Pearson r , R 0.74, $p < 0.001$).

⁹ De gegevens tot en met 5 december 2019 zijn opgenomen in [hoofdstuk 6](#), bij de analyses is het onvolledige jaar 2019 niet meegenomen.

¹⁰ In het voorgaande faunabeheerplan zijn de aanrijdingen niet apart vermeld, ze zijn gecategoriseerd onder “calamiteitenafschot” en “valwild”; de analyse t.a.v. aanrijdingen is daarom uitgevoerd voor de periode 2012 – 2018.

Afbeelding 7: Het verband tussen het aantal getelde reeën en het aantal aanrijdingen met reeën in de periode 2012-2018. Positieve relatie (Pearson r , R 0.60, $p=0.0417$).

3.3 Maatregelen ter voorkoming van aanrijdingen

Recentelijk is in opdracht van BIJ12 verkend wat er bekend is over de mate waarin het aantal aanrijdingen met reeën wordt gereduceerd door de diverse mitigerende maatregelen die in Nederland of elders worden gebruikt (Van der Grift, et al., 2019). In het rapport worden vele mogelijke maatregelen uitgebreid beschreven en besproken. Naar twee maatregelen, namelijk een virtueel hekwerk en verlaging van de stand door afschot in de zones die grenzen aan de weg, wordt nader onderzoek uitgevoerd. Hierna volgen de belangrijkste bevindingen t.a.v. maatregelen die (enigszins) effectief zijn en/of die in Nederland frequent worden toegepast.

Rasters

Rasters vormen fysieke barrières die verhinderen dat reeën de weg betreden. Wildroosters of elektrische matten hebben dezelfde functie, maar dan op plekken waar het raster onderbroken is, bijvoorbeeld door een zijweg, oprit of toegangsweg.

Rasters worden in Nederland en Europa zeer frequent toegepast. Er is echter geen onderzoek gedaan naar de effectiviteit van deze maatregel. Praktijkdeskundigen zijn van mening dat rasters effectief zijn maar nooit voor 100 procent. Ook moeten rasters aan bepaalde eisen voldoen, bijvoorbeeld ze moeten lang en hoog genoeg zijn en aan beide zijden van de weg worden geplaatst. Uit de literatuur blijkt dat rasters kunnen leiden tot verminderde genetische uitwisseling en praktijkdeskundigen zijn van mening dat rasters leiden tot habitatversnippering en het geïsoleerd raken van populaties. Zij geven aan dat:

- toepassing van rasters bij rijkswegen in de meeste situaties een geschikte maatregel is;
- toepassing van rasters bij provinciale wegen in sommige situaties een geschikte maatregel is en toepassing van rasters bij lokale wegen meestal geen geschikte maatregel is; de toepasbaarheid is met name afhankelijk van het aantal zijwegen en inritten;
- totale afsluiting van een leefgebied met rasters moet worden voorkomen.

Rasters kunnen het landschapsbeeld aantasten, de belevingswaarde van een gebied voor recreanten negatief beïnvloeden en de migratie van andere fauna belemmeren. Rasters gaan lang mee maar

hebben wel regelmatig onderhoud nodig. De aanlegkosten worden geschat op ongeveer 40 euro per strekkende meter.

Rasters in combinatie met een faunapassage

Rasters vormen fysieke barrières die verhinderen dat reeën de weg betreden. De faunapassages zijn bedoeld om uitwisseling tussen (sub)populaties aan weerszijden van de weg mogelijk te maken. Het idee hierbij is ook dat dieren hierdoor minder de neiging hebben om onder, over of om het raster heen te gaan waardoor ze alsnog op de weg terechtkomen.

Rasters in combinatie met een faunapassage worden in Nederland en Europa zeer frequent toegepast. Van der Grift et al. (2017) onderzochten het effect van Natuurbrug Treekerwiel en de bijbehorende rasters langs de N227 op het aantal aangereden reeën. De aanleg van de rasters en het ecoduct resulteerde in een statistisch significante 90% reductie in het aantal aangereden reeën. Deze reductie werd echter voor een deel weer tenietgedaan door een toename in het aantal aanrijdingen net buiten de rasters. Bij integrale analyse van de veranderingen in het aantal aanrijdingen op de mitigatieplek en net buiten de rasters is sprake van een statistisch niet significante 49% reductie in het aantal aangereden reeën. Buiten Nederland is er geen onderzoek gedaan naar de effectiviteit. Ooms (2010) raamt de kosten voor een ecoduct tussen de 1.4 en 5.6 miljoen euro. (Van der Grift, et al., 2019)

Wildspiegels en reflectoren

Wildspiegels en reflectoren weerkaatsen het licht van passerende voertuigen. Aangenomen wordt dat reeën hierdoor geattendeerd worden op naderende voertuigen en daardoor afgeschrikt worden om op dat moment over te steken. Wildspiegels en reflectoren worden in Nederland en Europa zeer frequent toegepast. Er is zowel in Nederland als in het buitenland onderzoek gedaan naar de effectiviteit van deze maatregel waaruit moet worden geconcludeerd dat de maatregel niet of zeer beperkt effectief is.

Chemische afweerstoffen

Chemische afweerstoffen (geurgordijn) worden behandeld onder [3.5](#).

Virtueel hekwerk

Een virtueel hekwerk bestaat uit sensoren op (hectometer)paaltjes die geactiveerd worden door koplampen waarna een geluids- en lichtsignaal wordt geproduceerd. Aangenomen wordt dat reeën hierdoor worden geattendeerd op naderend verkeer en niet oversteken.

Deze maatregel wordt in Nederland en Europa incidenteel toegepast. In Nederland wordt het systeem op het ogenblik op drie locaties getest. Over de effectiviteit is nog weinig bekend. Praktijkdeskundigen geven aan dat een virtueel hekwerk eenvoudig is te plaatsen maar nabij bebouwing voor geluidsoverlast kan zorgen. Daarnaast geven zij aan dat een virtueel hekwerk ongeveer vijf jaar meegaat, frequente inspectie en onderhoud nodig heeft om het netwerk met paaltjes en sensoren in goede staat te houden en dat er regelmatig sensoren verdwijnen of worden vernield.

De kosten voor een virtueel hekwerk zijn ongeveer 10.000 euro per kilometer.

Statische waarschuwingsborden

Waarschuwborden zijn erop gericht om bestuurders te attenderen op de aanwezigheid van overstekend wild, zodat ze langzamer en alerter rijden. De maatregel wordt zeer frequent toegepast maar over de effectiviteit is niets bekend. In de praktijk blijkt dat het rijgedrag slechts zeer beperkt wordt aangepast. Alleen in combinatie met snelheidscontroles kan een lagere rijnsnelheid worden bewerkstelligd.

Dynamische waarschuwingsborden in combinatie met een faunadetectiesysteem

Dynamische waarschuwingsborden zijn erop gericht om de bestuurder te attenderen op een bijzondere locatie, zoals een plek waar frequent dieren oversteken. Het bijzondere karakter van de borden (zoals knipperlichten of een indicatie van de rijnsnelheid) moet de kans vergroten dat bestuurders hun rijgedrag (o.a. snelheid) aanpassen. Bij koppeling aan een fauna-detectiesysteem zijn de waarschuwingsborden alleen actief als er een dier is geregistreerd. De verwachting is dat dit de kans vergroot dat bestuurders reageren op de waarschuwing.

Deze maatregel wordt in Nederland incidenteel toegepast en in Europa frequent. De Roo & Zekhuis (2012) onderzochten het effect van fauna-detectiesystemen op vier locaties in Overijssel. De systemen werden in combinatie met rasters en dwangpassages¹¹ gebruikt. De onderzoekers concluderen dat de systemen tot een reductie van 95% in het aantal aanrijdingen hebben geleid ('Before-After'-studie). Concrete data en een statistische analyse worden echter niet gepresenteerd. In het buitenland is er geen onderzoek gedaan naar de effectiviteit van deze maatregel. (Van der Grift, et al., 2019) Praktijkdeskundigen verwachten dat deze maatregel effectief is en geven verder aan:

- fauna-detectiesystemen kunnen populaties fragmenteren omdat deze systemen vaak worden toegepast met rasters;
- om een fauna-detectiesysteem succesvol te laten zijn, dienen verkeersdeelnemers bereid te zijn hun snelheid aan te passen;
- het is van groot belang dat een fauna-detectiesysteem geen valse signalen geeft, omdat hiermee de kans toeneemt dat automobilisten de signalering gaan negeren;
- vanwege de relatief hoge kosten van fauna-detectiesystemen is maatschappelijke acceptatie van belang.

Dynamische waarschuwingsborden functioneren niet wanneer de stroom uitvalt door bijvoorbeeld blikseminslag. Fauna-detectiesystemen kosten, inclusief rasters, circa 200.000 euro per locatie (Van der Grift, et al., 2019).

Vergroten zicht bestuurder/ Bermbeheer

De maatregel is erop gericht om het zicht van de bestuurders te verbeteren, zodat reeën eerder worden opgemerkt.

Deze maatregel wordt in Nederland incidenteel en in Europa frequent toegepast. Er is echter geen onderzoek gedaan naar de effectiviteit. Praktijkdeskundigen noemen deze maatregel vaak als een optie maar geven ook aan dat de maatregel contraproductief kan zijn, dus kan leiden tot een toename van het aantal aanrijdingen. Berminrichting is vrij eenvoudig uit te voeren. Hierbij moeten wel eventuele andere belangen worden gewogen, zoals natuur- en landschapswaarden. Het structureel korthouden van het gras in de berm kan bijvoorbeeld een negatief effect hebben op vlinders, insecten en andere kleine dieren.

Verlagen rijnsnelheid

Het verlagen van de rijnsnelheid verruimt het blikveld van de bestuurder, waardoor de kans op het tijdig zien van reeën wordt vergroot en de stopafstand afneemt, zodat er meer tijd is om de dieren te ontwijken.

Deze maatregel wordt in Nederland en Europa zeer frequent toegepast. Ooms (2010) stelt dat verlagings van de rijnsnelheid van voertuigen een van de kansrijkste maatregelen is om aanrijdingen met dieren te voorkomen en de ernst van dergelijke aanrijdingen te beperken. Onderzoeksgegevens

---

¹¹ Dwangpassage - een plaats waar, met behulp van geleiding door rasters of de ruimtelijke configuratie van landschapselementen (struiken, bosschages enz.) dieren geneigd zullen zijn om een bepaalde route te volgen.

worden echter niet gepresenteerd. Verder is er geen onderzoek naar de effectiviteit gedaan. Praktijkdeskundigen zien dit als een effectieve maatregel als daarbij handhaving en/of een aangepaste weginrichting wordt doorgevoerd. (Van der Grift, et al., 2019)

Verlaging van de stand door afschot in het gehele omliggende leefgebied

Het verlagen van de dichtheid aan reeën door populatiebeheer, waardoor het aantal passages van wegen (o.a. home range-bewegingen, dispersie van jonge dieren, territoriaal gedrag) wordt verlaagd.

Deze maatregel wordt in Nederland en Europa zeer frequent toegepast.

- Correlatief onderzoek toonde een significant verband aan tussen de dichtheid aan reeën en het aantal verkeersslachtoffers (Van der Grift, et al., 2019).
- Vincent et al. (1988) onderzochten het aantal aanrijdingen met reeën op verkeerswegen in een bosgebied nabij Parijs. Zij stelden vast dat het aantal aanrijdingen positief gecorreleerd was aan de dichtheid van de populatie. (Van der Grift, et al., 2019)
- Seiler (2004) onderzocht de trends en ruimtelijke patronen van aanrijdingen met reeën in Zweden voor de periode 1970-1999. Hij stelde vast dat het aantal aanrijdingen sterk gecorreleerd is aan de dichtheid van de populatie. (Van der Grift, et al., 2019)
- Hothorn et al. (2012) analyseerden de gegevens van aanrijdingen met reeën in Beieren, Duitsland, voor de jaren 2006 en 2009. Ze onderzochten welke factoren de kans op aanrijdingen vergroten. De onderzoekers laten zien dat het risico op aanrijdingen positief gecorreleerd is met de grootte van de populatie. (Van der Grift, et al., 2019)
- De grootte van reeënpopulaties wordt door sommige geïnterviewde praktijkdeskundigen als belangrijke factor gezien voor het aantal aanrijdingen en zij vinden afschot een effectieve maatregel om aanrijdingen te voorkomen.

Verlaging van de stand door afschot in de zones die grenzen aan de weg

Het idee achter deze maatregel is het verlagen van de populatiedichtheid direct rond de wegtrajecten waar veel dieren verkeersslachtoffer worden, waardoor er minder kans is op aanrijdingen.

Deze maatregel wordt in Nederland incidenteel toegepast, het is niet bekend of deze maatregel in Europa wordt toegepast. In Nederland wordt in sommige gevallen het beheerabschot wel geconcentreerd bij (potentiële) schadelocaties. Er is geen onderzoek gedaan naar de effectiviteit van deze maatregel. Sommige geïnterviewde praktijkdeskundigen verwachten dat deze maatregel effectief is, echter sommigen zijn van mening dat het schieten van territoriale bokken langs wegen een aantrekkende werking kan hebben op zwerfvende dieren en daarom contraproductief is. Spel (2013) adviseert om de sociale organisatie van de territoriale bokken niet te verstoren. Deze reeën hebben ervaring met de weg en zorgen ervoor dat er geen nieuwe, onervaren reeën bezit kunnen nemen van het territorium. De aanpak zou moeten zijn: grijp in onder de niet-territoriale reeën die natuurlijk dispersiegedrag gaan vertonen. Dit zijn de kalveren en de eenjarige reeën. (Van der Grift, et al., 2019)

Verlagen van de stand door hormonale anticonceptie of immunocontraceptie

De maatregel is erop gericht om de dichtheid aan reeën te verlagen, waardoor het aantal passages van wegen wordt verlaagd.

Deze maatregel wordt niet toegepast in Nederland en Europa en er is geen onderzoek naar de effectiviteit gedaan.

- Lammertsma & Jansman (2016) geven aan dat immunocontraceptiemiddelen onschadelijk zijn voor het milieu en niet-doelsoorten. Hormonen en hormoonagonisten kunnen wel schadelijk zijn voor niet-doelsoorten. Er is nog weinig onderzoek gedaan naar de risico's van het gebruik van contraceptie bij niet-gehouden (=wilde) hoefdieren met betrekking tot de

reversibiliteit van de behandeling, het effect op het gedrag en de algemene gezondheidsstatus van een dier. (Van der Grift, et al., 2019)

- Gegeven de huidige stand van de techniek is het naar verwachting problematisch om voldoende dieren te behandelen en is de effectiviteit van (immuno)contraceptie naar verwachting gering (Lammertsma & Jansman, 2016). Dit is vooral zo in grote gebieden, bij populaties die zich kenmerken door hoge aantallen en in niet gesloten populaties wilde hoefdieren. (Van der Grift, et al., 2019)
- Contraceptie kan onbedoelde (genetische) effecten hebben door artificiële selectiedruk. (Van der Grift, et al., 2019)
- De ervaring is stressvol voor de reeën en het is moeilijk bij te houden welke dieren behandeld zijn en welke niet. In gesloten populaties, zoals een hertenkamp, is de maatregel wel praktisch uitvoerbaar. (Van der Grift, et al., 2019)
- Periodieke herhaling is noodzakelijk. (Van der Grift, et al., 2019)

3.4 Schade aan gewassen

Reeën verblijven als regel overdag in bos- en natuurgebied en kunnen 's nachts uittreden om te foerageren op landbouwgronden. Op rustige gronden kan ook overdag worden gefoerageerd.

Reeën kunnen vraat- (knoppen, vruchten) en veegschade (bast) toebrengen aan boomkwekerijgewassen (bosbouw en boomteelt). In de Handreiking Faunaschade (Oordt, 2009) (in hoofdstuk 2) staat dat het ree daarnaast schade kan veroorzaken aan de volgende, bedrijfsmatig geteelde gewassen: zomer- en wintergranen (vraatschade in het voorjaar), vollegrondsgroenten (vraatschade direct na planten), appels en peren (vraat- en veegschade in de winter en het vroege voorjaar), bramen en frambozen (vraatschade in voorjaar, zomer en herfst), aardbeien (vraatschade in voorjaar), druiven (schil- en veegschade) en bloemen, bloemzaden en bloembollen (vraatschade en schade aan afdek materiaal).

GS keren – via BIJ12-Faunafonds - in bepaalde gevallen een tegemoetkoming uit aan agrariërs ter compensatie voor de schade aan hun landbouwgewassen die is veroorzaakt door beschermde inheemse diersoorten. Of een agrariër in Zuid-Holland hier wel of niet voor in aanmerking komt, is vastgelegd in de Beleidsregel. De enige officieel vastgelegde indicatie voor de omvang van de landbouwschade is de door BIJ12-Faunafonds getaxeerde schade ten behoeve van de uitkering van deze tegemoetkoming. Niet alle agrariërs met schade dienen een verzoek voor een tegemoetkoming in. Er zijn voorwaarden gesteld aan het verkrijgen van een tegemoetkoming, de belangrijkste zijn dat preventieve middelen worden ingezet en dat een ontheffing voor afschot wordt aangevraagd en bij verlening adequaat wordt gebruikt. De getaxeerde schade is dus over het algemeen schade die is ontstaan ondanks het inzetten van preventieve middelen en afschot.

Schade veroorzaakt door reeën wordt echter bij de meeste schadegevoelige teelten niet vergoed omdat het perceel moet worden omrasterd. Hierdoor en doordat reeënpopulaties over het algemeen succesvol worden beheerd, is er weinig schade getaxeerd. In de Hoeksche Waard en in de Alblasserwaard vertonen de zich recent gevestigde reeënpopulaties een sterke groei. In deze gebieden waar nog geen populatiebeheer plaatsvindt, zijn in het recente verleden op verzoek van de FBE enkele schadepercelen bezocht door een consulent van het BIJ12-Faunafonds. Hij stelde belangrijke schade vast, voor de details zie [6.7](#) en [6.8](#). In het algemeen geldt: hoe groter de dichtheid aan wilde hoefdieren, des te groter het effect op bedrijfsmatig geteelde gewassen. Een effect hoeft echter nog geen schade te betekenen. Een individuele ondernemer kan worden getroffen door de combinatie van een kwetsbare teelt met een gebied met een relatief hoge dichtheid aan reeën.

3.5 Maatregelen ter voorkoming van schade aan gewassen

In de Handreiking Faunaschade en de Faunaschade preventiekit van het Bij12-Faunafonds wordt uitputtend ingegaan op middelen waarmee landbouwschade kan worden verminderd: er kan gebruik worden gemaakt van vlaggen, flitslampen, knalapparaten, elektronische geluidsgolven, geurgordijn, aanbieden van alternatief voedsel, boommanchetten en rasters. Voor alle middelen geldt, zo zij al effectief zijn, dat dit voor een korte periode is (Groot Bruinderink, et al., 2007). Rasters vormen een gunstige uitzondering, maar zijn relatief duur, kunnen de bedrijfsvoering hinderen en zijn vanuit landschappelijk en ecologisch standpunt minder gewenst (zie hiervoor ook [hoofdstuk 3.3](#) van dit faunabeheerplan). Vanwege de kosten en andere nadelen, kan het plaatsen van rasters niet altijd in redelijkheid worden gevraagd.

Rasters

Rond boomgaarden kan een vast raster met voldoende hoogte (minimaal 1.5 meter) worden geplaatst. Voor alle andere gewassen is een vast raster vanwege de bedrijfsvoering niet mogelijk. Een fijnmazig elektrisch netwerk met voldoende hoogte kan tijdens de schadegevoelige periode tijdelijk worden geplaatst ter bescherming van deze gewassen. De kosten voor aanschaf en onderhoud liggen vrij hoog, waardoor deze methode vooral in aanmerking komt voor kapitaalintensieve teelten. De netten met bijbehorende schrikdraadapparaten zijn diefstalgevoelig en daardoor niet overal toepasbaar. (Faunazaken, 2019)

Chemische afweerstoffen

Het geurgordijn (chemische afweerstoffen) wordt in de recente verkenning van BIJ12 over maatregelen ter voorkoming van aanrijdingen behandeld. Chemische afweerstoffen worden aangebracht als geurgordijn onder de verwachting dat reeën deze stoffen weerzinwekkend vinden en het gebied gaan mijden. Het aanbrengen van de stoffen moet frequent worden herhaald. Deze maatregel wordt in Nederland niet toegepast en in Europa incidenteel. Dekker (2006) onderzocht of het middel Tupoleum schade aan perenbomen kan voorkomen. Bij de twee percelen die behandeld werden met dit middel, trad echter niet minder schade op dan bij het onbehandelde perceel en het middel had ook geen invloed op het aantal aanwezige reeën. Onderzoeken in het kader van de verkeersveiligheid die buiten Nederland zijn gedaan, zijn tot nu toe ook niet bemoedigend. (Van der Grift, et al., 2019).

Populatiebeheer

In de Handreiking en Preventiekit worden ook afschot en populatiebeheer genoemd als maatregelen ter voorkoming van schade. Dit is bij een soort als het ree een effectieve maatregel. (Faunazaken, 2019)

4. Gunstige staat van Instandhouding van het ree

4.1 Nederland

Onder gunstige staat van instandhouding wordt verstaan (Wet natuurbescherming art. 1.1): de staat van instandhouding van een soort waarvoor geldt dat:

1. uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en
2. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
3. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

De populatie reeën in Nederland heeft het karakter van een metapopulatie: deel- of subpopulaties die niet van elkaar zijn geïsoleerd en genetisch kunnen uitwisselen. In totaal gaat het om ca. 100.000 dieren in het voorjaar. De aanwas bij deze populatieomvang bedraagt elk jaar 30.000 – 40.000 dieren. Bedenk daarbij ook dat reeën geen provincie- of landsgrenzen kennen en ook contact hebben met de dieren aan de andere kant van de grens. Het thema is niet langer, zoals 40-50 jaar geleden, dat de soort wordt bedreigd, maar juist dat de aantallen toenemen. De daarmee gepaard gaande toename van de aanriddingen betekende dat het bewaken van een ondergrens plaats maakte voor het bewaken van de bovengrens. Het is mogelijk dat de soort in een deelgebied uitsterft maar door migratie kan zo'n gebied dan weer worden gekoloniseerd. Genetic drift of genetische erosie als gevolg van inteelt is dan ook geen reëel risico¹². Het natuurlijke verspreidingsgebied van reeën wordt nu of in naar verwachting in de toekomst niet kleiner en er is een voldoende areaal aan beschikbaar habitat om de soort op lange termijn in stand te houden. De staat van instandhouding in Nederland is daarmee gunstig.

4.2 Zuid-Holland

In de provincie Zuid-Holland zijn de bestaande deelpopulaties in hoge mate van elkaar geïsoleerd, maar niet volkomen. Op veel plekken duiken reeën op, ondanks ogenschijnlijk onneembare barrières. Om het verlies aan genetische diversiteit te verkleinen volstaat één migrant per generatie (Scott-Mills & F.W. Allendorf, 1996). Dat is hoogst waarschijnlijk over het algemeen wel het geval in Zuid-Holland. Wat betreft de aantallen is er sprake van een toenemende trend. Het natuurlijke verspreidingsgebied van reeën wordt nu of naar verwachting in de toekomst niet kleiner in Zuid-Holland en er is een voldoende groot areaal aan habitat om de soort op lange termijn in stand te houden. De staat van instandhouding in Zuid-Holland is daarmee gunstig. Bij de uitvoering van het in [hoofdstuk 6](#) voorgestelde beheer, wordt gewerkt met een minimale reeënstand per deelgebied. Hierdoor zal de gunstige staat van instandhouding door het beheer niet in het geding komen.

Met name in de deelgebieden met kleine deelpopulaties is het zaak de omvang en kwaliteit van het leefgebied te bewaken en waar mogelijk te vergroten. Er zijn drie mogelijkheden om de staat van instandhouding (verder) te verbeteren:

- het afschotquotum matigen met de vinger aan de pols voor mogelijke gevolgen;
- het beschermen van bestaand natuurgebied en indien mogelijk uitbreiden daarvan;
- waar nodig, ter bevordering van de Zuid-Hollandse biodiversiteit, het investeren in nieuwe migratieroutes c.q. ecologische verbindingen voor fauna en flora. Recreatiegebieden en agrarische gebieden kunnen hieraan bijdragen. De uitdaging is om deze te combineren met de omgevingseisen van het ree.

De provincie geeft aan: 'in een goed leef- en vestigingsklimaat zijn ruimte voor wonen, werken, reizen en recreëren in balans. De provincie wil hiervoor toerisme, recreatie, cultuurhistorie, landschap, water en natuur slim met elkaar verbinden'. Het voorkomen van sterfte door aanriddingen van bijvoorbeeld ree middels faunapassages vormt hierbij één van de argumenten. Het ree is geen icoonsoort voor de provincie Zuid-Holland maar bij de aanleg van geschikte verbindingen voor het ree kunnen bepaalde provinciale doelsoorten goed meeliften. Denk daarbij aan dwergspitsmuis, dwergmuis, rosse woelmuis, bunzing, hermelijn en wezel. (ATKB, 2017)

---

¹² Anders is het wanneer een kleine populatie volkomen van de rest is geïsoleerd: als gevolg van inteelt neemt de genetische variatie af. Bij een inteeltdepressie is de mate van heterozygositeit dermate laag dat een risico ontstaat voor reproductie en overleving..

5. Conclusie: duurzaam beheer is nodig

Het toenemen van het aantal reeën in Zuid-Holland is een positieve ontwikkeling maar brengt ook problemen met zich mee. De geschikte leefgebieden voor reeën in Zuid-Holland zijn klein en bij en door deze gebieden liggen wegen en worden gewassen geteeld waaraan reeën schade kunnen veroorzaken. Hoe hoger de dichtheid aan reeën in een gebied is, hoe meer aanrijdingen er zullen plaatsvinden en hoe hoger de landbouwschade zal zijn. Reeën kunnen ook andere schades veroorzaken. Ook voor deze schades geldt dat er een verband is tussen de dichtheid aan reeën en de kans op schade.

Gezien de grootte en ligging van de leefgebieden van reeën in Zuid-Holland, zal schade niet helemaal kunnen worden voorkomen. De schade kan echter wel op een aanvaardbaar(der) niveau worden gebracht en/of gehouden door het nemen van maatregelen. Het nemen van alleen andere maatregelen dan afschot is niet voldoende effectief. De enige effectieve andere maatregel dan afschot, het plaatsen van een raster al dan niet gecombineerd met een faunapassage of -detectiesysteem, kan plaatselijk schade voorkomen. Maar rasters zijn niet overal inzetbaar, kunnen niet altijd in redelijkheid worden gevraagd en hebben ook aanzienlijke nadelen. Populatiebeheer (het beperken van de omvang van een populatie) door middel van afschot is een effectief middel om schade te verminderen. Populatiebeheer voorkomt ook lijden en sterfte als gevolg van voedselgebrek en wordt zodanig uitgevoerd dat de reeënpopulatie(s) in een zo natuurlijk en evenwichtig mogelijke samenstelling kunnen blijven functioneren. Het beperken van de omvang van de populatie door middel van hormonale anticonceptie of immunocontraceptie is praktisch onuitvoerbaar en heeft bovendien aanzienlijke nadelen.

Andere maatregelen dan afschot kunnen schade plaatselijk (verder) reduceren. Het is daarom van belang om te bevorderen dat deze effectief worden ingezet. Daarnaast kan het afschot deels worden geconcentreerd op plaatsen waar schade optreedt of dreigt op te treden. Het is echter nog niet duidelijk of dit in alle gevallen een beter resultaat oplevert. Door middel van monitoring en jaarlijkse plannen van aanpak kan het afschot zo effectief mogelijk worden ingezet.

De staat van instandhouding van het ree in Nederland en Zuid-Holland is gunstig en zal door het in dit faunabeheerplan voorgestelde beheer niet verslechteren. De leefgebieden van reeën in Zuid-Holland liggen over het algemeen geïsoleerd, migratie is maar zeer beperkt mogelijk. Voldoende grote genetische variatie draagt bij aan het duurzaam voortbestaan van reeën. Uitwisseling tussen gebieden moet daarom mogelijk blijven.

Deel II: Duurzaam beheer en uitvoering

---

6. Uitgevoerd en toekomstig beheer

6.1 Overzicht uitgevoerd en voorgenomen beheer door middel van afschot

Er zijn in Zuid-Holland een aantal gebieden waar al vele jaren een reeënpopulatie voorkomt die door middel van afschot wordt beheerd: in en bij het duingebied van Goeree-Overflakkee (in de WBE Goeree-Overflakkee), in het bij het duingebied van Voorne (in de WBE Voorne) en op het Eiland van Dordrecht (in de WBE Hoeksche Waard). Er wordt in dit faunabeheerplan voor deze gebieden een minimale en een maximale populatie(hoogte) vastgesteld en het populatiebeheer wordt voortgezet.

In en bij de duingebieden van de Duin en Bollenstreek (in het werkgebied van WBE Duin- en Bollenstreek) komen ook al vele jaren reeën voor. De populatie reeën in de Duin- en Bollenstreek is veel kleiner dan in het verleden als gevolg van de aanwezigheid/concurrentie van een grote populatie damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Buiten de duingebieden heeft afschot plaatsgevonden ter voorkoming van schade. Er wordt in dit faunabeheerplan voor dit gebied een minimale populatie vastgesteld en het beheer wordt voortgezet, dat wil zeggen er kan enig (gemaximeerd) afschot plaatsvinden om de populatie bij schadelocaties lokaal te verlagen. Er is ruimte voor groei van de populatie, daarom wordt er geen maximale populatiehoogte vastgesteld.

In de Hoeksche Waard (in WBE Hoeksche Waard) en de Alblasserwaard (in WBE's Alblasserwaard-West en Alblasserwaard-Oost) bevinden zich sterk groeiende reeënpopulaties waar tot nu toe slechts incidenteel afschot heeft plaatsgevonden ter voorkoming van lijden (na een aanrijding) en schade aan gewassen. Op Putten bevindt zich ook een groeiende populatie; tot nu toe heeft er bijna geen afschot plaatsgevonden m.u.v. afschot van gewonde dieren. Voor de Hoeksche Waard wordt in dit faunabeheerplan een minimale en een maximale populatiehoogte vastgesteld en er wordt in dit gebied begonnen met beheer van de populatie. Voor de Alblasserwaard en Putten wordt in dit faunabeheerplan een minimale populatie vastgesteld en er zal in deze gebieden enig (gemaximeerd) afschot mogelijk zijn om de populatie bij schadelocaties lokaal te verlagen. Beide populaties kunnen groeien, daarom worden er geen maximale populaties vastgesteld.

In de overige gebieden van Zuid-Holland komen op sommige plaatsen reeën voor maar is er geen sprake van een vaste reeënpopulatie.

Op grond van de in de gehele provincie van kracht zijnde aanwijzing zijn zieke en gewonde reeën uit hun lijden verlost. Deze aanwijzing maakt ook doden met mes en hagelgeweer mogelijk en optreden in de bebouwde kom en in velden die niet voldoen aan de jachtveldvereisten. Per WBE zijn er "valwilschutters" aangewezen die op basis van deze aanwijzing en in samenwerking met de politie optreden in "noodsituaties": in de meeste gevallen betreft het uit het lijden verlossen van aangereden reeën. Dit zal worden voortgezet.

6.2 Duurzaam beheer en populatiebeheer

Onder duurzaam beheer wordt in dit faunabeheerplan verstaan: het nemen van maatregelen ter voorkoming van schade (verkeersongevallen, landbouwschade en bijkomende overlast) en lijden van dieren. Deze maatregelen betreffen enerzijds andere maatregelen dan afschot (bijvoorbeeld het plaatsen van rasters) en anderzijds het beperken van de populatie door middel van afschot (populatiebeheer). Voor de uitvoering van andere maatregelen dan afschot is de FBE veelal afhankelijk van anderen (met name de wegbeheerders).

Doel t.a.v. de schade en escalatieladder

Het duurzame beheer wordt uitgevoerd ter voorkoming van aanrijdingen, lijden van dieren, landbouwschade en overlast.

Omdat aanrijdingen letsel, lijden van dieren, economische schade en overlast met zich mee kunnen brengen, wil de FBE het aantal aanrijdingen minimaliseren. Echter, omdat de leefgebieden in Zuid-Holland klein zijn en er wegen naast en door de leefgebieden lopen, zal een zeker aantal aanrijdingen moeten worden geaccepteerd om in Zuid-Holland een duurzame populatie reeën te behouden. Landelijk ligt het aantal geregistreerde aanrijdingen met reeën op het ogenblik gemiddeld op 5% van de aantallen getelde reeën (zie ook [hoofdstuk 3.2](#) van dit faunabeheerplan). De FBE stelt zich als doel dat het percentage aanrijdingen in een deelgebied niet boven deze 5% uitkomt.

Schade aan gewassen, lijden als gevolg van voedselgebrek en overlast, zullen bij de populatiehoogtes die in het kader van de verkeersveiligheid worden nagestreefd, over het algemeen voldoende worden beperkt. De FBE stelt voor deze belangen daarom geen separaat doel.

In Zuid-Holland zijn op diverse plaatsen andere maatregelen dan afschot genomen (zie vanaf [hoofdstuk 6.3](#) van dit faunabeheerplan). Mogelijke maatregelen, hun effectiviteit en beperkingen zijn beschreven in hoofdstuk [3.3](#) en [3.5](#) van dit faunabeheerplan. Rasters, mits goed ingezet, zijn het enige echt effectieve middel maar kunnen lang niet overal (effectief) worden ingezet en/of in redelijkheid worden gevraagd en vormen barrières voor mens en dier. De FBE zal de provincie Zuid-Holland vragen om bij provinciale wegen, op plaatsen met veel aanrijdingen, effectieve maatregelen te nemen, zoals het plaatsen van rasters. De WBE's zijn bekend met de plaatselijke situatie en kunnen hierbij adviseren. Vanwege de beperkte effectiviteit en inzetbaarheid van de andere maatregelen dan afschot, zet de FBE ook afschot in om het doel te behalen.

Minimale en maximale stand, afschotquotum en beheerperioden

Hierna wordt per deelgebied het uitgevoerde en voorgenomen beheer beschreven. Hierbij wordt – met het oog op schadebeperking - voor sommige gebieden een maximale populatiehoogte (voorjaarsstand) vastgesteld die niet wordt overschreden. Voor de overige gebieden is er ruimte voor groei van de populatie. Daarom zal voor deze gebieden geen maximale populatie worden vastgesteld maar een maximaal afschotquotum dat groei van de populatie toelaat. Daarnaast wordt er voor alle gebieden - met het oog op het behoud van een duurzame populatie - een minimale populatiehoogte (voorjaarsstand) vastgesteld die niet wordt onderschreden.

Bij de regionale uitvoering van het beheer spelen de wildbeheereenheden (WBE's) een belangrijke rol. In de gebieden waar nog ruimte is voor groei van de populatie, kan het (in dit faunabeheerplan gemaximeerde) afschot alleen worden ingezet om bij schadelocaties de stand lokaal te verlagen. De WBE krijgt toestemming voor afschot op basis van een onderbouwd verzoek.

In de overige gebieden ziet het populatiebeheer in de regel op het gehele gebied en de gehele populatie. In deze gebieden wordt het jaarlijkse afschotquotum ieder jaar na de voorjaarstelling berekend volgens het schema opgenomen in [7.2](#). Populatiebeheer is proactief, planmatig en gecoördineerd en gericht op het verkrijgen of het behoud van duurzame populaties reeën in dichtheden die een acceptabele mate van schade en overlast voor het ree en zijn omgeving betekenen. Belangrijke onderdelen zijn de inventarisaties in het voorjaar, de monitoring van aanrijdingen en landbouwschade, de monitoring van de conditie van de dieren, de gewenste geslachts- en leeftijdsstructuur van de populatie en tenslotte een daarop gericht afschotquotum dat het duurzame voortbestaan van de soort niet in de weg staat. Ten grondslag aan het proactief populatiebeheer ligt de doel- of streefstand: de gewenste populatie in het voorjaar, vóór de komst van de kalveren. In een natuurlijke situatie vindt de grootste sterfte onder de jonge, oude en verzwakte dieren plaats. Door de nadruk te leggen op het afschot van kalveren en eenjarigen (gezamenlijk meer

dan 50%) en bij het overige afschot op zieke en/of oude dieren, wordt een zo natuurlijk mogelijke populatieopbouw verkregen.

Vervrouwelijking van populaties is in de afgelopen 20-30 jaar een landelijk fenomeen gebleken, met als gevolg gemiddeld jonge populaties (relatief veel jonge dieren) en een toenemende jaarlijkse aanwas. Dat dit verschijnsel los staat van de beheersvorm, proactief of reactief, blijkt uit het feit dat het landelijk voorkomt bij reeën (proactief beheer), bij de edelherten en wilde zwijnen op de Veluwe (idem) en bij de edelherten in de Oostvaardersplassen (tot 2019 reactief). De oorzaak kan zijn dat de verliezen onder bokkalveren met stijgende leeftijd groter zijn dan onder geitkalveren. Echter, vervrouwelijking wordt in de literatuur ook gezien als een overlevingsstrategie in reactie op vormen van stress. Het proces kan worden versterkt door selectie op mannelijke dieren bij het populatiebeheer. Dat is in Zuid-Holland zeker niet het geval, de nadruk ligt al jaren op afschot van geiten en geitkalveren. Het is op dit moment nog niet duidelijk in hoeverre deze vervrouwelijking en de daarmee samenhangende verjonging van de populatie een natuurlijk fenomeen is.

Het administratieve beheerjaar t.a.v. reeën in Zuid-Holland loopt van 1 april tot en met 31 maart.¹³ In de periode 2020 – 2026 wordt - in de gebieden waar het populatiebeheer op de gehele populatie ziet - 80% van het afschot in het kader van het populatiebeheer uitgevoerd in de beheerperioden zoals weergegeven in tabel 1. Een geit wordt niet bij haar kalveren weggeschoten, eerst worden de kalveren gedood en daarna de geit. Op basis van het vorige faunabeheerplan is een vergelijkbare systematiek gevolgd. De beheerperioden zijn in dit plan wel enigszins aangepast¹⁴.

Tabel 1: Beheerperioden voor reeën in Zuid-Holland

Geslachtscategorie	Van	Tot
Geiten & kalveren	1-sep	1-mrt
Bokken	1-apr	1-okt

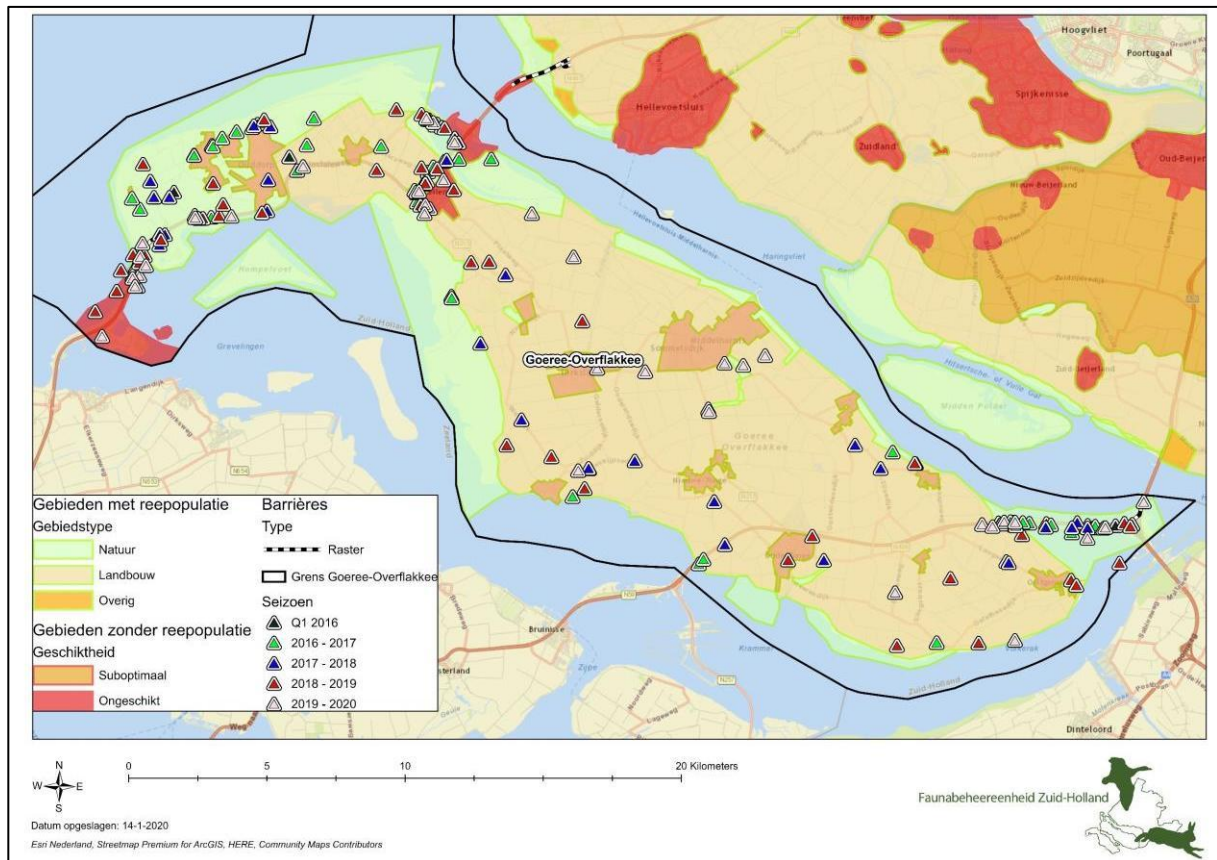
Tel-, beheer- en valwildgegevens

Hierna (vanaf [hoofdstuk 6.3](#)) zijn de tel-, beheer- en valwildgegevens per deelgebied opgenomen. Voor een toelichting op de telgegevens: zie [hoofdstuk 2.5](#) van dit faunabeheerplan. De beheergegevens zijn de gegevens van het afschot op afschotquotum. Dood gevonden dieren en dieren die uit hun lijden zijn verlost, zijn gerangschikt onder de categorie “valwild”. Het meeste valwild is gestorven als gevolg van een aanrijding. Verwondingen door honden komen ook geregeld voor. Door ziekte of ouderdom gestorven dieren worden zelden gevonden. De gegevens zijn ontleend aan het digitale registratiesysteem van de FBE (Dora) en schriftelijke rapportages van de WBE's. Doordat de geleidelijke overgang naar digitaal registreren problemen heeft opgeleverd, heeft de FBE voor dit faunabeheerplan beheergegeven opgevraagd bij de WBE's. Op het ogenblik zijn de problemen opgelost en alle toekomstige beheergegevens worden geregistreerd in Dora. In voorliggend faunabeheerplan zijn gegevens tot en met 5 december 2019 opgenomen.

¹³ In het verleden – tot en met het beheerjaar 2013/2014 – liep het administratieve beheerjaar van 1 oktober tot en met 31 maart.

¹⁴ De beheerperioden onder het voorgaande faunabeheerplan waren: kalveren 1 oktober tot 1 maart, geiten 1 december tot 1 maart, bokken 1 april tot 1 september.

6.3 In en bij de duingebieden van Goeree-Overflakkee (WBE Goeree-Overflakkee)

Afbeelding 8: Kaart van Goeree-Overflakkee met gebiedstypen, voorkomen reeënpopulaties, rasters en aanrijdingen 2016 - 2019

De eerste reeën op dit eiland werden gezien in de jaren '60 van de vorige eeuw, rond 1985 waren er circa 100 dieren. De trend is licht toenemend. Rond 2013 zijn er volgens de WBE reeën gestroopt, met als gevolg een (tijdelijke) afname van het aantal getelde reeën. Vanaf 2015 zijn er rond de 350 dieren geteld. In 2019 zijn er 444 reeën geteld, de toename t.o.v. de voorgaande jaren kan worden verklaard door het lagere afschot vanaf oktober 2018 als gevolg van het aflopen van de beheeronthefing en de beperkte mogelijkheden voor afschot op Goeree-Overflakkee op basis van de opdracht die vanaf 29 november 2018 van kracht was. (Tabel 2) N.B. het aantal getelde dieren wordt vastgesteld via de trendtelling en betreft de minimaal aanwezige populatie, zie hiervoor [hoofdstuk 2.5](#) van dit faunabeheerplan.

Uitwisseling van reeën met gebieden buiten Goeree-Overflakkee kan slechts beperkt plaatsvinden vanwege de wateren die rond Goeree-Overflakkee liggen. Het kernleefgebied voor reeën is de duingordel over de kop van het eiland (De Punt, Scheelhoek, Slikken van Flakkee, Hellegatsplaten en binnendijs gelegen bosjes). In het landbouwgebied neemt het aantal reeën geleidelijk toe. Afbeelding 8 laat zien dat in de natuur- en landbouwgebieden van Goeree-Overflakkee reeënpopulaties voorkomen. Het natuurgebied (duinen) is voor reeën geschikt (optimaal) leefgebied. Het biotoop van de zuidelijke Slikken van Flakkee is wel minder geschikt waardoor er in strenge winters veel dieren doodgaan. In het gehele gebied van de Slikken van Flakkee leven naar schatting 120 reeën. Het landbouwgebied is voor reeën suboptimaal leefgebied vanwege de verstoring door menselijke activiteiten, het gebrek aan luwte en dekking, het voedselaanbod en de kans op aanrijdingen en landbouwschade. Afbeelding 8 laat verder zien dat er geen optimale of suboptimale leefgebieden zijn op Goeree-Overflakkee waar geen reeën voorkomen. De voor reeën ongeschikte/marginaal geschikte

leefgebieden bestaan uit bebouwd gebied. In deze gebieden kunnen wel zwerende reeën voorkomen. Het voedselaanbod op Goeree-Overflakkee is voldoende voor de huidige populatie reeën. Hoogst waarschijnlijk is er op basis van het voedselaanbod nog groei van de populatie mogelijk voordat de ecologische draagkracht wordt bereikt. Ter voorkoming van schade en lijden van dieren wordt de populatie echter duurzaam beheerd.

In de beheerseizoenen 2012/13 tot en met 2017/18 zijn er jaarlijks tussen de 71 en 97 reeën in het kader van het populatiebeheer met het geweer gedood. Het afschot daarna ligt veel lager vanwege het aflopen van de beheeronthefing op 1 oktober 2018. Vanaf 29 november 2018 kon worden opgetreden op basis van een opdracht, maar alleen op plaatsen met veel op kaart geregistreerde aanrijdingen (hotspotbeheer). (Tabel 3)

Het aantal geregistreerde aanrijdingen en het valwild neemt in de beheerseizoenen 2012/13 tot en met 2017/18 geleidelijk toe. In de laatste twee beheerjaren van deze reeks zijn er 45 aanrijdingen en daarnaast is het overig valwild respectievelijk 21 en 11. Daarna loopt het aantal aanrijdingen, waarschijnlijk door het verminderde afschot, snel verder op: 54 in beheerseizoen 2018/19 en 38 in de periode 1 april – 5 december 2019. Een hotspot van aanrijdingen bevindt zich boven Ooltgensplaat (ZO-hoek). Op de N57 en de N59 vallen veel slachtoffers onder de reeën. Op diverse locaties zijn wildspiegels geplaatst en er staan twee rasters. Verstoring als gevolg van recreatie (met honden) doet zich overal in het duin voor. (Afbeelding 8 & tabellen 4 tot en met 6)

In de periode 2012 – 2019 heeft BIJ12-Faunafonds in het kader van de regeling voor een tegemoetkoming in de faunaschade geen landbouwschade getaxeerd op Goeree-Overflakkee. Schade aangericht door reeën komt over het algemeen niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Daarnaast heeft het beheer afschot schade voorkomen. In het verleden is schade geconstateerd aan granen, suikerbieten, boomkwekerijgewassen, fruitbomen, winteriolen, tulpen, asperges en witlofwortels. Ook werd schade veroorzaakt doordat reeën het plastic kapot trappen waarmee sommige gewassen worden overdekt.

In de afgelopen drie volledige beheerjaren (2016/17 tot en met 2018/19) lag het aantal geregistreerde aanrijdingen met reeën op 13% van de aantallen getelde reeën. (Tabel 7) Dit is ruim hoger dan het gestelde doel van maximaal 5%. De gemiddeld getelde populatie in deze periode was 363 reeën. Om het aantal aanrijdingen terug te dringen, zal de FBE samen met de WBE onderzoeken welke maatregelen – bijvoorbeeld het plaatsen van rasters of het verhogen van het afschot rond plaatsen met veel aanrijdingen - kunnen worden genomen om het aantal aanrijdingen te verkleinen. Daarbij moet worden aangetekend dat veel maatregelen alleen door de betreffende wegbeheerder kunnen worden genomen. Daarnaast wordt gezien het hoge percentage aanrijdingen een maximale voorjaarsstand van 300 dieren nagestreefd. De minimale voorjaarsstand wordt vastgesteld op 250 dieren.

Het jaarlijkse afschotquotum wordt ieder jaar na de voorjaarsstelling berekend volgens het schema opgenomen in [hoofdstuk 7.2](#).

Tabel 2: Aantal getelde reeën op Goeree-Overflakkee in de periode 2012-2019. Zuid-Holland; NA = niet aangesproken (geslacht onbekend)

Jaar	Mn	Vr	NA	Totaal
2012	118	172	0	290
2013	76	98	0	174
2014	74	110	0	184
2015	148	201	0	349
2016	156	226	0	382
2017	150	184	0	334
2018	132	178	63	373
2019	166	275	3	444

Tabel 3: Geregistreerde beheeraantallen op Goeree-Overflakkee in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	Totaal
2012 - 2013	39	32	71
2013 - 2014	37	40	77
2014 - 2015	36	35	71
2015 - 2016	47	38	85
2016 - 2017	37	39	76
2017 - 2018	48	49	97
2018 - 2019 *	37	3	40
2019 - 2020 **	3	1	4

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.

** Van Seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 4: Totaal geregistreerd valwild (als gevolg van aanrijdingen en andere oorzaken) op Goeree-Overflakkee in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Totaal valwild	Waarvan wildaanrijdingen
2012 - 2013	43	30
2013 - 2014	32	19
2014 - 2015	38	24
2015 - 2016	56	33
Q1 2016	14	10
2016 - 2017	66	45
2017 - 2018	56	45
2018 - 2019 *	72	54
2019 - 2020 **	44	38

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.

** Van Seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 5: Geregistreerd valwild (als gevolg van aanrijdingen en andere oorzaken) naar geslacht op Goeree-Overflakkee in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr
2012 - 2013	13	21
2013 - 2014	13	15
2014 - 2015	17	13
2015 - 2016	17	25
Q1 2016	3	11
2016 - 2017	31	28
2017 - 2018	24	21
2018 – 2019 *	44	27
2019 - 2020 **	25	15

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 6: Geregistreerde aanrijdingen naar geslacht op Goeree-Overflakkee in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012 - 2013	11	17	2	30
2013 - 2014	7	10	2	19
2014 - 2015	12	10	2	24
2015 - 2016	13	17	3	33
Q1 2016	1	9	0	10
2016 - 2017	20	19	6	45
2017 - 2018	22	17	6	45
2018 – 2019 *	33	20	1	54
2019 - 2020 **	21	14	3	38

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 7: Percentage aanrijdingen ten opzichte van het getelde aantal reeën tijdens de voorjaarsstelling. De aanrijdingen uit het seizoen (april t/m maart) worden gedeeld door de uitkomst van de telling die gedaan is in het begin van het seizoen. Dit geeft de volgende berekening voor kolom 2018: (Aanrijdingen seizoen 2018-2019) / (Uitkomst voorjaarsstelling 2018) = Percentage 2018

	2016	2017	2018	Gemiddeld 3 jaar
Voorjaarsstelling	382	334	373	363
Aanrijdingen	45	45	54	48
Percentage	12%	13%	14%	13%

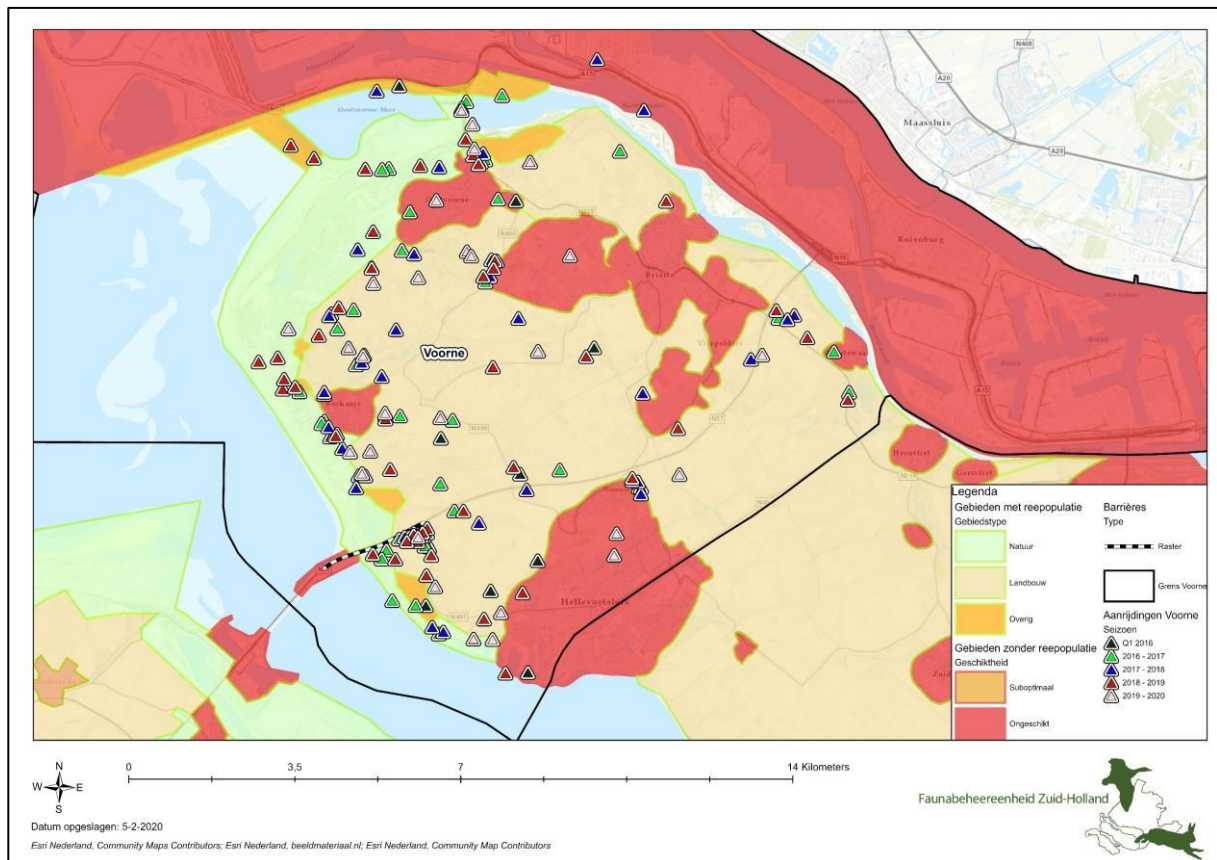
6.4 In en bij de duingebieden van Voorne (WBE Voorne)

In 1955 werd het ree voor het eerst gesignaleerd in de duinen van Voorne. Populatiebeheer vindt plaats sinds 1968. Het aantal reeën groeide door de jaren heen gestaag. Reeën hebben zich later ook in de binnenduintrand en de aangrenzende polders gevestigd. Op het ogenblik is de verspreiding van reeën over het gehele eiland een feit. Het havengebied van Rotterdam hoort sinds enige tijd bij de WBE Voorne. Het betreft de Botlek, Europoort en de Maasvlakte. Reeën uit de duinen van Voorne kunnen het havengebied bereiken. Het gebied – met intensief verkeer - staat voortdurend op de schop waardoor leefgebied op korte termijn kan verdwijnen zonder dat er een goed alternatief aanwezig is.

Op Voorne wordt een andere telmethode gebruikt dan in de overige gebieden in Zuid-Holland: de jaarrondtelling, waarbij het aantal reeën wordt geschat op basis van jaarrond observatie (zie hiervoor [hoofdstuk 2.5](#) van dit faunabeheerplan). In de komende beheerperiode zal Voorne naast de jaarrondtelling ook tellen volgens het telprotocol dat in de overige gebieden van Zuid-Holland wordt gebruikt. De trend is toenemend, op het ogenblik zijn er circa 600 reeën (voorjaarsstand) op Voorne. (Tabel 8)

Uitwisseling van reeën met andere gebieden kan gezien de ligging en de wateren slechts beperkt plaatsvinden. Afbeelding 9 laat zien dat in de natuur- en landbouwgebieden van Voorne reeënpopulaties voorkomen. Het natuurgebied (duinen) is voor reeën geschikt (optimaal) leefgebied. Het landbouwgebied is voor reeën suboptimaal leefgebied vanwege de verstoring door menselijke activiteiten, het gebrek aan luwte en dekking, het voedselaanbod en de kans op aanrijdingen en landbouwschade. Afbeelding 9 laat verder zien dat er geen optimale of suboptimale leefgebieden zijn op Voorne waar geen reeën voorkomen. De voor reeën ongeschikte/marginaal geschikte leefgebieden bestaan uit bebouwd- en industriegebied. In deze gebieden kunnen wel zwervende reeën voorkomen. Het voedselaanbod op Voorne is voldoende voor de huidige populatie reeën. Hoogst waarschijnlijk is er op basis van voedselaanbod nog groei van de populatie mogelijk voordat de ecologische draagkracht wordt bereikt. Ter voorkoming van schade en lijden van dieren wordt de populatie echter duurzaam beheerd.

Afbeelding 9: Kaart van Voorne met gebiedstypen, voorkomen reeënpopulaties, raster en aanrijdingen 2016 - 2019

In de beheerseizoenen 2012/13 tot en met 2017/18 zijn er jaarlijks tussen de 108 en 132 reeën in het kader van het populatiebeheer met het geweer gedood. Het afschot daarna ligt lager vanwege het aflopen van de beheeronthefing op 1 oktober 2018. Vanaf 29 november 2018 kon worden opgetreden

op basis van een opdracht, maar alleen op plaatsen met veel op kaart geregistreerde aanrijdingen (hotspotbeheer). (Tabel 9)

In de beheerseizoenen 2012/13 tot en met 2017/18 ligt het jaarlijks aantal geregistreerde aanrijdingen tussen 30 en 54, het totale geregistreerde valwild lag tussen de 55 en 68 stuks. Hotspots (plaatsen met veel aanrijdingen) worden gevormd door de N57, N218 en de N497. Op sommige plekken zijn wildspiegels, waarschuwborden en snelheidsverlagingen toegepast en er staat een raster. (Afbeelding 9 & tabellen 10 tot en met 12)

Landbouwschade dreigt vooral in een strook agrarische grond langs de duinen en plaatselijk in de polder. Er bevindt zich een aantal vollegrond tuinbouwbedrijven in en grenzend aan de binnenduinrand. Schadegevoelige gewassen zijn hier vooral bonen, prei, kool en bloemkool (ook beschermdoek). Maatregelen die worden genomen zijn met name vlaggen, lawaai, afrastering en beheerfschot. Afrastering van grotere percelen is in het algemeen te kostbaar en economisch niet verantwoord. In de polders bevinden zich diverse boomgaarden met veeg- en vraatschade. In de periode 2012 – 2019 heeft BIJ12-Faunafonds in het kader van de regeling voor een tegemoetkoming in de faunaschade geen landbouwschade getaxeerd op Voorne. Schade aangericht door reeën komt over het algemeen niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Daarnaast heeft het beheerfschot schade voorkomen.

In de afgelopen drie volledige beheerjaren (2016/17 tot en met 2018/19) lag het aantal geregistreerde aanrijdingen met reeën op Voorne (exclusief havengebied) op 8% van de aantallen getelde reeën. De gemiddeld getelde populatie in deze periode was 542 reeën. (Tabel 13) Het percentage geregistreerde aanrijdingen is hoger dan het gestelde doel van maximaal 5%. Daarbij moet worden aangetekend dat de jaarrondtelling (die op Voorne wordt uitgevoerd), hoogst waarschijnlijk een hoger aantal getelde reeën oplevert dan de telling die in de overige gebieden van Zuid-Holland wordt uitgevoerd en daarmee een lager percentage aanrijdingen. Om het aantal aanrijdingen terug te dringen, zal de FBE samen met de WBE onderzoeken welke maatregelen – bijvoorbeeld het plaatsen van rasters of het verhogen van het afschot rond plaatsen met veel aanrijdingen - kunnen worden genomen om het aantal aanrijdingen te verkleinen. Daarbij moet worden aangetekend dat veel maatregelen alleen door de betreffende wegbeheerder kunnen worden genomen. Daarnaast wordt een maximale voorjaarsstand van 480 dieren (op basis van de jaarrondtelling) nagestreefd. De minimale voorjaarsstand wordt vastgesteld op 430 dieren (op basis van de jaarrondtelling). In het havengebied van Rotterdam wordt een nulstand nagestreefd.

Het jaarlijkse afschotquotum wordt ieder jaar op basis van de jaarrondtelling (voorjaarsstand) berekend volgens het schema opgenomen in [hoofdstuk 7.2](#).

Tabel 8: Aantal getelde reeën op Voorne in de periode 2012 - 2019. Zuid-Holland; NA = niet aangesproken (geslacht onbekend)

Jaar	Mn	Vr	NA	Totaal
2012	170	203	13	386
<i>Waarvan havengebied</i>	10	13	13	36
2013	186	186	5	377
<i>Waarvan havengebied</i>	6	6	5	17
2014	184	224	3	411
<i>Waarvan havengebied</i>	4	4	3	11
2015	204	257	0	461
<i>Waarvan havengebied</i>	4	7	0	11
2016	215	287	0	502
<i>Waarvan havengebied</i>	5	7	0	12
2017	244	289	0	533
<i>Waarvan havengebied</i>	4	9	0	13
2018	262	358	0	620
<i>Waarvan havengebied</i>	1	4	0	5
2019	200	246	147	593
<i>Waarvan havengebied</i>	0	0	0	0

Tabel 9: Geregistreerde beheeraantallen op Voorne in de periode 2012-2013 t/m 2019 - 2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	Totaal
2012 - 2013	68	40	108
<i>Waarvan havengebied</i>	3	0	3
2013 - 2014	64	51	115
<i>Waarvan havengebied</i>	3	2	5
2014 - 2015	67	61	128
<i>Waarvan havengebied</i>	2	2	4
2015 - 2016	70	51	121
<i>Waarvan havengebied</i>	5	2	7
2016 - 2017	67	65	132
<i>Waarvan havengebied</i>	5	2	7
2017 - 2018	67	49	116
<i>Waarvan havengebied</i>	2	2	4
2018 – 2019 *	68	11	79
<i>Waarvan havengebied</i>	0	0	0
2019 – 2020 **	14	2	16
<i>Waarvan havengebied</i>	0	0	0

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 10: Totaal geregistreerd valwild (als gevolg van aanrijdingen en andere oorzaken) op Voorne in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Totaal valwild	Waarvan wildaanrijdingen
2012 - 2013	64	37
<i>Waarvan havengebied</i>	9	7
2013 - 2014	62	30
<i>Waarvan havengebied</i>	4	4
2014 - 2015	68	54
<i>Waarvan havengebied</i>	5	5
2015 - 2016	61	41
<i>Waarvan havengebied</i>	6	4
Q1 2016	14	10
<i>Waarvan havengebied</i>	0	0
2016 - 2017	55	39
<i>Waarvan havengebied</i>	0	0
2017 - 2018	56	40
<i>Waarvan havengebied</i>	4	2
2018 - 2019 *	63	48
<i>Waarvan havengebied</i>	5	0
2019 - 2020 **	39	30
<i>Waarvan havengebied</i>	3	0

Tabel 11: Geregistreerd valwild (als gevolg van aanrijdingen en andere oorzaken) naar geslacht op Voorne in de periode 2012-2013 t/m 2019 - 2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012 - 2013	33	31	0	64
<i>Waarvan havengebied</i>	1	8	0	9
2013 - 2014	33	29	0	62
<i>Waarvan havengebied</i>	1	3	0	4
2014 - 2015	32	36	0	68
<i>Waarvan havengebied</i>	2	3	0	5
2015 - 2016	29	32	0	61
<i>Waarvan havengebied</i>	2	4	0	6
Q1 2016	9	5	0	14
<i>Waarvan havengebied</i>	0	0	0	0
2016 - 2017	21	29	5	55
<i>Waarvan havengebied</i>	0	0	0	0
2017 - 2018	24	30	2	56
<i>Waarvan havengebied</i>	2	2	0	4
2018 - 2019 *	32	29	2	63
<i>Waarvan havengebied</i>	1	4	0	5
2019 - 2020 **	15	23	1	39
<i>Waarvan havengebied</i>	2	1	0	3

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.

** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 12: Geregistreerde aanrijdingen naar geslacht op Voorne in de periode 2012-2013 t/m 2019 - 2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012 - 2013	20	17	0	37
<i>Waarvan havengebied</i>	0	7	0	7
2013 - 2014	15	15	0	30
<i>Waarvan havengebied</i>	1	3	0	4
2014 - 2015	26	28	0	54
<i>Waarvan havengebied</i>	2	3	0	5
2015 - 2016	21	20	0	41
<i>Waarvan havengebied</i>	1	3	0	4
Q1 2016	7	3	0	10
<i>Waarvan havengebied</i>	0	0	0	0
2016 - 2017	16	18	5	39
<i>Waarvan havengebied</i>	0	0	0	0
2017 - 2018	18	20	2	40
<i>Waarvan havengebied</i>	2	0	0	2
2018 - 2019 *	28	18	2	48
<i>Waarvan havengebied</i>	0	0	0	0
2019 - 2020 **	11	18	1	30
<i>Waarvan havengebied</i>	0	0	0	0

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 13: Percentage aanrijdingen ten opzichte van het getelde aantal reeën tijdens de voorjaarstelling (excl. Havengebied). De aanrijdingen uit het seizoen (april t/m maart) worden gedeeld door de uitkomst van de telling die gedaan is in het begin van het seizoen. Dit geeft de volgende berekening voor kolom 2018: (Aanrijdingen seizoen 2018-2019) / (Uitkomst voorjaarstelling 2018) = Percentage 2018

	2016	2017	2018	Gemiddeld 3 jaar
Voorjaarstelling	490	520	615	542
Aanrijdingen	39	38	48	42
Percentage	8%	7%	8%	8%

6.5 Het Eiland van Dordrecht (WBE Hoeksche Waard)

Eind jaren '70/begin jaren '80 werden de eerste reeën gezien op het Eiland van Dordrecht. Het eerste afschot vond midden jaren '80 plaats, op aandringen van de boeren vanwege schade aan jonge bietenplanten. De eerste telling vond plaats in het voorjaar van 1991 met als resultaat 65 reeën. De trend is licht toenemend, in 2019 werden er 161 dieren geteld. (Tabel 14) N.B. het aantal getelde dieren wordt vastgesteld via de trendtelling en betreft de minimaal aanwezige populatie, zie hiervoor [hoofdstuk 2.5](#) van dit faunabeheerplan. De Biesbosch ligt naast/bij het Eiland van Dordrecht. De Biesbosch bestaat uit een aantal riviereilanden en zand- en slikplaten, gelegen in Zuid-Holland en Noord-Brabant en wordt grotendeels beheerd door Staatsbosbeheer. Het is een zoetwatergetijdengebied. In de Biesbosch bevinden zich ook enkele tientallen reeën, tijdens hoog water kunnen ze soms verdrinken.

Het eiland van Dordrecht heeft een bijzondere geografische ligging:

- Het gebied ligt ingesloten tussen de grote rivieren (zuid, oost en west) met de stad Dordrecht aan de noordzijde. Deze rivieren zijn zeer drukke scheepvaartroutes waardoor migratie bijna is uitgesloten.
- Het gebied heeft een relatief uitgebreid, zeer frequent bereden wegennet.

- De grote verschillen in voorjaar/zomer- en winterbiotoop. In de zomer en het voorjaar is er volop voedsel met in de winter kale akkers en schrale grienden, waardoor de reeën veel trekken, op zoek naar voedsel, hetgeen in de winter mondjesmaat aanwezig is.

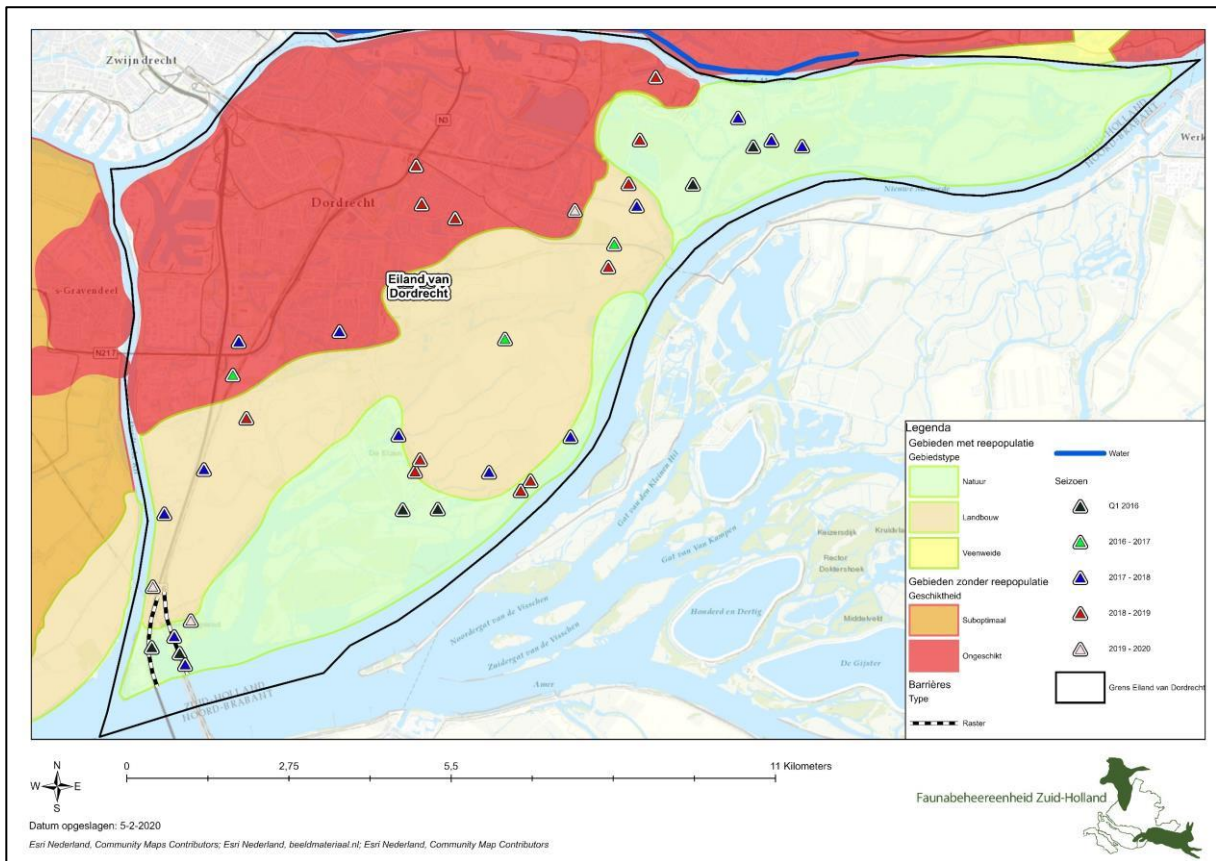
Afbeelding 10 laat zien dat in de natuur- en landbouwgebieden van het Eiland van Dordrecht reeënpopulaties voorkomen. Verstoring door recreatie, natuurontwikkeling en grazers in het natuurgebied hebben als gevolg dat de reeën zich terugtrekken in de kleine landschapselementen gelegen binnen het landbouwgebied van het Eiland van Dordrecht. Het landbouwgebied is voor reeën suboptimaal leefgebied vanwege de verstoring door menselijke activiteiten, het gebrek aan luwte en dekking, het voedselaanbod en de kans op aanrijdingen en landbouwschade. Afbeelding 10 laat verder zien dat er geen optimale of suboptimale geschikte leefgebieden zijn op het Eiland van Dordrecht waar geen reeën voorkomen. De voor reeën ongeschikte/marginaal geschikte leefgebieden bestaan uit bebouwd gebied. In deze ongeschikte leefgebieden kunnen wel zwervende reeën voorkomen. Het voedselaanbod is voldoende voor de huidige populatie reeën. Hoogst waarschijnlijk is er op basis van voedselaanbod nog groei van de populatie mogelijk voordat de ecologische draagkracht wordt bereikt. Ter voorkoming van schade en lijden van dieren wordt de populatie echter duurzaam beheerd.

In de beheerseizoenen 2015/16 tot en met 2017/18 zijn er jaarlijks tussen de 24 en 30 reeën in het kader van het populatiebeheer met het geweer gedood. Daarvoor lag het afschot wat lager. Na het aflopen van de beheeronthefing op 1 oktober 2018 was er geen afschot mogelijk op het Eiland van Dordrecht. (Tabel 15)

Belangrijke knelpunten voor de verkeersveiligheid vormen de A16 en de N3. Er staan waarschuwingborden voor het verkeer op de bekende oversteeklocaties. De A16 is gedeeltelijk afgeschermd, hetzelfde geldt voor de spoorlijn Dordrecht-Breda. Jaarlijks zijn er +/- 9 aanrijdingen geregistreerd en daarnaast nog enkele stuks ander valwild. (Afbeelding 10 & tabellen 16 tot en met 18)

In het verleden is er schade geconstateerd aan bietenplanten, graszaad, fruitbomen, spruiten en erwten. Om schade te voorkomen wordt beheerabschot geconcentreerd rond schadepercelen. In de periode 2012 – 2019 heeft BIJ12-Faunafonds in het kader van de regeling voor een tegemoetkoming in de faunaschade geen landbouwschade getaxeerd op het Eiland van Dordrecht. Schade aangericht door reeën komt over het algemeen niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Daarnaast heeft het beheerabschot schade voorkomen.

In de afgelopen drie volledige beheerjaren (2016/17 tot en met 2018/19) lag het aantal geregistreerde aanrijdingen met reeën op het Eiland van Dordrecht op 6% van de aantallen getelde reeën. De gemiddeld getelde populatie in deze periode was 145 reeën. (Tabel 19) Het percentage geregistreerde aanrijdingen is hoger dan het gestelde doel van maximaal 5%. Om het aantal aanrijdingen terug te dringen, zal de FBE samen met de WBE onderzoeken welke maatregelen – bijvoorbeeld het plaatsen van rasters of het verhogen van het afschot rond plaatsen met veel aanrijdingen - kunnen worden genomen om het aantal aanrijdingen te verkleinen. Daarbij moet worden aangetekend dat veel maatregelen alleen door de betreffende wegbeheerder kunnen worden genomen. Daarnaast wordt een maximale voorjaarsstand van 150 dieren nagestreefd. De minimale voorjaarsstand wordt vastgesteld op 120 dieren. Het jaarlijkse afschotquotum wordt ieder jaar na de voorjaarstelling berekend volgens het schema opgenomen in [hoofdstuk 7.2](#).

Afbeelding 10: Kaart van Het Eiland van Dordrecht met gebiedstypen, voorkomen reeënpopulaties, rasters en aanrijdingen 2016 -2019

Tabel 14: Aantal getelde reeën op het Eiland van Dordrecht in de periode 2012 - 2019. Zuid-Holland; NA = niet aangesproken (geslacht onbekend)

Jaar	Mn	Vr	NA	Totaal
2012	0	0	0	0
2013	34	68	30	132
2014	21	28	21	70
2015	28	55	12	95
2016	31	57	12	100
2017	44	81	48	173
2018	56	99	7	162
2019	65	80	16	161

Tabel 15: Geregistreerde beheeraantallen op het Eiland van Dordrecht in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	Totaal
2012 - 2013	9	9	18
2013 - 2014	1	8	9
2014 - 2015	4	12	16
2015 - 2016	10	11	24
2016 - 2017	15	13	30
2017 - 2018	12	13	25
2018 - 2019 *	25	4	29
2019 - 2020 **	0	0	0

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 16: Totaal geregistreerd valwild (als gevolg van aanrijdingen en andere oorzaken) op het Eiland van Dordrecht in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Totaal valwild	Waarvan wildaanrijdingen
2012 - 2013	0	0
2013 - 2014	0	0
2014 - 2015	29	9
2015 - 2016	9	7
Q1 2016	10	6
2016 - 2017	8	3
2017 - 2018	16	13
2018 - 2019 *	16	10
2019 - 2020 **	8	3

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van Seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 17: Geregistreerd valwild (als gevolg van aanrijdingen en andere oorzaken) naar geslacht op het Eiland van Dordrecht in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012/2013	0	0	0	0
2013/2014	0	0	0	0
2014/2015	10	11	8	29
2015/2016	3	6	0	9
Q1 2016	3	4	0	10
2016 - 2017	5	3	0	8
2017 - 2018	5	11	0	16
2018 - 2019 *	7	9	0	16
2019 - 2020 **	3	5	0	8

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 18: Geregistreerde aanrijdingen naar geslacht op het Eiland van Dordrecht in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012/2013	0	0	0	0
2013/2014	0	0	0	0
2014/2015	6	2	2	9
2015/2016	2	5	0	7
Q1 2016	3	3	0	6
2016 - 2017	2	1	0	3
2017 - 2018	5	8	0	13
2018 - 2019 *	4	6	0	10
2019 - 2020 **	2	1	0	3

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 19: Percentage aanrijdingen ten opzichte van het getelde aantal reeën tijdens de voorjaargestelling. De aanrijdingen uit het seizoen (april t/m maart) worden gedeeld door de uitkomst van de telling die gedaan is in het begin van het seizoen. Dit geeft de volgende berekening voor kolom 2018: (Aanrijdingen seizoen 2018-2019) / (Uitkomst voorjaargestelling 2018) = Percentage 2018

	2016	2017	2018	Gemiddeld 3 jaar
Voorjaargestelling	100	173	162	145
Aanrijdingen	3	13	10	9
Percentage	3%	8%	6%	6%

6.6 In en bij de duingebieden van de Duin- en Bollenstreek (WBE Duin- en Bollenstreek)

Er kunnen drie deelgebieden worden onderscheiden in de Duin- en Bollenstreek:

- In en bij het duingebied tussen Den Haag en Katwijk aan Zee (Meijndel en Berkheide)
- In en bij het duingebied tussen Katwijk aan Zee en Noordwijk aan Zee (Coepelduinen)
- In en bij het duingebied ten noorden van Noordwijk aan Zee (Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD), De Blink en Boswachterij Noordwijk).

Ten zuiden van Meijndel en Berkheide ligt de bebouwde kom van Den Haag, ten oosten de bebouwde kom van Wassenaar en ten noorden de bebouwde kom van Katwijk aan Zee. Het gebied ten noorden van Wassenaar tot Katwijk wordt Berkheide genoemd; het gebied van Den Haag (Scheveningen) tot de Wassenaarse slag wordt Meijndel genoemd. Het ree komt voor tot aan Katwijk, Zanderij (vliegveld Valkenburg ca. 10 stuks), Wassenaar, Duinrell om op het raster bij de Horsten te stuiten. In de Horsten zijn er enkele reeën. In de Duivenvoordse Polder lopen 30-40 stuks reeën. Coepelduinen, een klein duingebied, ligt tussen Noordwijk aan Zee en Katwijk. Binnen Meijndel en Berkheide en Coepelduinen vindt geen populatiebeheer plaats.

Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD), De Blink en Boswachterij Noordwijk is het duingebied tussen Noordwijk aan zee en Zandvoort (Noord-Holland). De Amsterdamse Waterleidingduinen (eigendom van de gemeente Amsterdam) liggen zowel in Noord-Holland (ongeveer 2/3 deel) als Zuid-Holland (ongeveer 1/3 deel). In de AWD, De Blink en Boswachterij Noordwijk bevinden zich veel damherten die de reeën grotendeels hebben verdreven. Dit fenomeen is ook bekend uit de Oostvaardersplassen waar het ree na introductie van het edelhert nagenoeg is verdwenen en uit Dyrehave Jaegerborg in Denemarken waar het ree is verdwenen door concurrentie met edelherten, damherten en Sika-herten. Ook in het Deelerwoud op de Veluwe maakten de grote aantallen dam- en

edelherten het gebied ongeschikt voor reeën. Zie hiervoor ook het Faunabeheerplan damherten in het Noord- en Zuid- Hollandse duingebied 2016-2020 van de FBE Noord-Holland en de FBE Zuid-Holland. (Faunabeheereenheid Noord-Holland & Faunabeheereenheid Zuid-Holland, 2016)

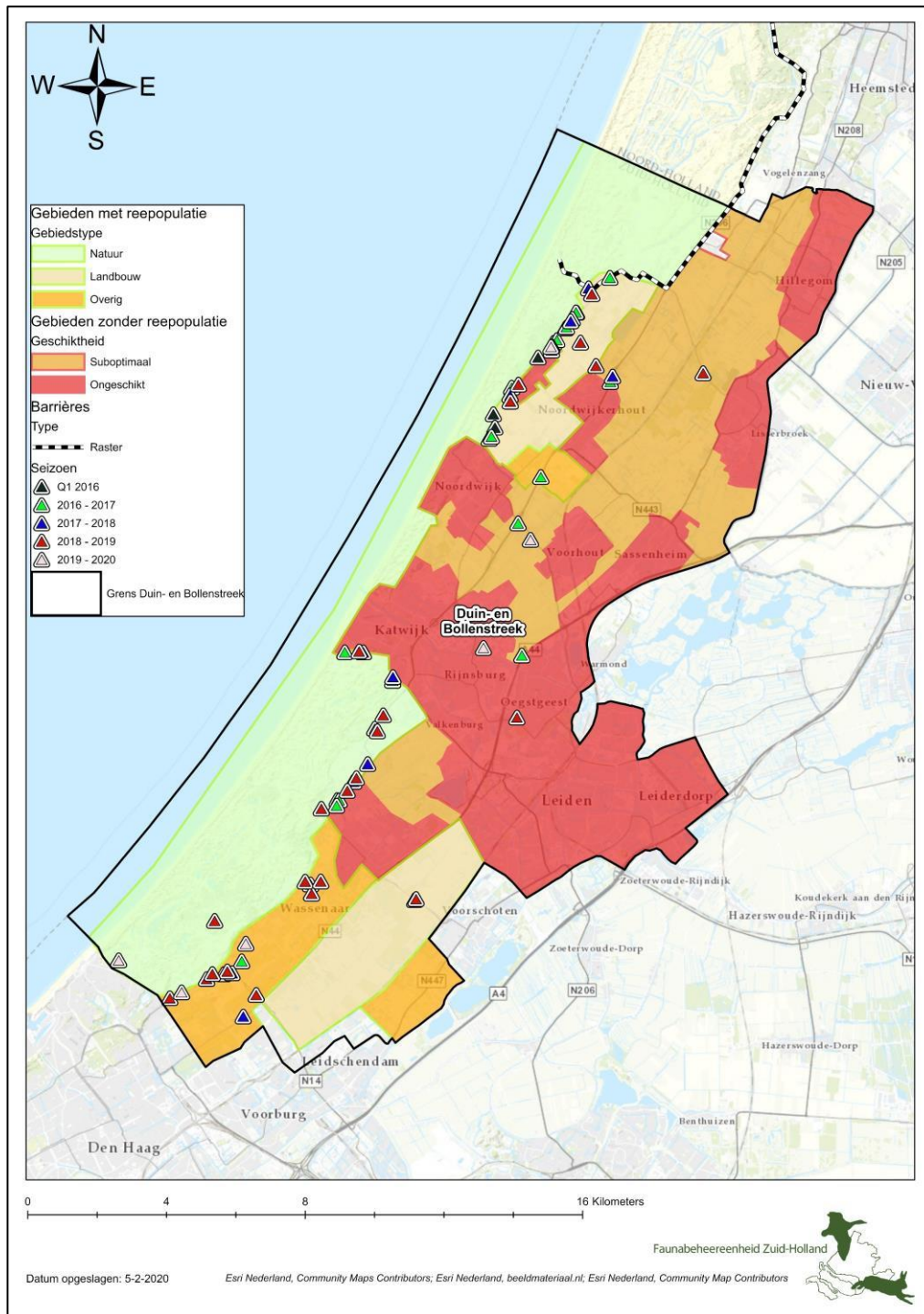
In de AWD en De Blink is vanaf 1997 geen populatiebeheer meer uitgevoerd. De populatie in de AWD werd na beëindiging van het beheer (in 1997) al snel gestabiliseerd door een bijzonder hoge kalversterfte; circa 80% van de kalveren overleefde het eerste jaar niet. Deze sterfte valt te wijten aan conditieverlies van het kalf en (secundaire) predatie door de vos. Het conditieverlies is te wijten aan de hoge dichtheden van het ree in combinatie met de aanwezigheid van een grote populatie damherten. Op het ogenblik is er nog maar een kleine populatie reeën aanwezig. In Boswachterij Noordwijk is de populatie damherten wat kleiner en is het iets beter gesteld met de reeënpopulatie alhoewel de hoge recreatiedruk (honden) niet gunstig is voor het ree. In dit gebied is tot 2010 beheerfischot uitgevoerd dat is gestaakt vanwege de achteruitgang van de populatie. De populatie damherten wordt op termijn teruggebracht tot 800 stuks. (Faunabeheereenheid Noord-Holland & Faunabeheereenheid Zuid-Holland, 2016)

In 2019 werden er 393 reeën geteld in de Duin- en Bollenstreek¹⁵, de laatste jaren neemt de populatie weer toe. (Tabel 20) N.B. het aantal getelde dieren wordt vastgesteld via de trendtelling en betreft de minimaal aanwezige populatie, zie hiervoor [hoofdstuk 2.5](#) van dit faunabeheerplan.

Afbeelding 11 laat zien dat er zich reeënpopulaties bevinden in de duingebieden (optimaal geschikte leefgebieden) en in de naastgelegen gebieden. Deze laatste gebieden bestaan uit landbouwgrond en landgoederen. Er is enig suboptimaal geschikte gebied voor reeën, met name in het noordoosten van de Duin- en Bollenstreek, waar slechts zwerfende reeën voorkomen. De voor reeën ongeschikte/marginaal geschikte gebieden bestaan uit bebouwd gebied. Hier kunnen wel zwerfende reeën voorkomen. In de omliggende Zuid-Hollandse gebieden bevinden zich alleen zwerfende reeën. Uitwisseling van reeën tussen de Duin- en Bollenstreek en deze gebieden zou in principe mogelijk zijn ondanks bebouwing, wegen en wateren. Uitwisseling van reeën tussen het Noord-Hollandse en Zuid-Hollandse deel van de AWD vindt plaats. De grote populatie damherten (in 2019 zijn er 3.309 damherten geteld) wordt teruggebracht naar een stand van 800 dieren. Als deze stand is bereikt, kan de populatie reeën zich misschien herstellen, alhoewel dit aantal damherten te hoog is voor een volledig herstel. Zie hiervoor het faunabeheerplan damherten. (Faunabeheereenheid Noord-Holland & Faunabeheereenheid Zuid-Holland, 2016) Er is voldoende voedsel voor de aanwezige populatie reeën.

---

¹⁵ De reeën die in het Noord-Hollandse deel van de AWD zijn geteld zijn niet meegenomen in dit aantal.

Afbeelding 11: Kaart van de Duin- en Bollenstreek met gebiedstypen, voorkomen reeënpopulaties, rasters en aanrijdingen 2016 - 2019

Vanaf het jaar 2017/2018 is er beheerfschot uitgevoerd buiten het duingebied waarbij er respectievelijk 17 (2017/18) en 8 (2018/19) reeën zijn gedood. (Tabel 21)

Het aantal geregistreerde aanrijdingen vanaf 2012/13 ligt rond de 20 stuks, het totale jaarlijkse valwild rond de 40 stuks. (Afbeelding 11 & tabellen 22 tot en met 24)

In het gebied (naast de AWD) worden bloembollen en andere siergewassen gekweekt. Dit zijn kapitaalintensieve gewassen waarin de schade hoog kan oplopen. In de periode 2012 – 2019 heeft BIJ12-Faunafonds in het kader van de regeling voor een tegemoetkoming in de faunaschade geen landbouwschade getaxeerd in de Duin- en Bollenstreek. Schade aangericht door reeën komt over het algemeen niet in aanmerking voor een tegemoetkoming.

Rond de AWD zijn veel maatregelen genomen (o.a. rasters) om schade te beperken. Deze maatregelen zijn uitgebreid beschreven in het Faunabeheerplan damherten. (Faunabeheereenheid Noord-Holland & Faunabeheereenheid Zuid-Holland, 2016).

In de afgelopen drie volledige beheerjaren (2016/17 tot en met 2018/19) lag het aantal geregistreerde aanrijdingen met reeën in de Duin- en Bollenstreek op 6% van de aantallen getelde reeën. De gemiddeld getelde populatie in deze periode was 359 reeën. (Tabel 25) Het percentage geregistreerde aanrijdingen is hoger dan het gestelde doel van maximaal 5%. Om het aantal aanrijdingen terug te dringen, zal de FBE samen met de WBE onderzoeken welke maatregelen – bijvoorbeeld het plaatsen van rasters of de inzet van afschot rond plaatsen met veel aanrijdingen - kunnen worden genomen om het aantal aanrijdingen te verkleinen. Omdat er nog ruimte is voor groei van de populatie (met name in de AWD als de damhertenpopulatie is teruggebracht), stelt de FBE nu geen maximale voorjaarsstand vast. Om aanrijdingen en landbouwschade te voorkomen kunnen jaarlijks maximaal 40 reeën worden gedood. Dit maximale afschotquotum laat groei van de populatie toe. Wellicht ten overvloede wordt er een minimale voorjaarsstand vastgesteld, namelijk 359 dieren.

Tabel 20: Geteld aantal reeën in de Duin- en Bollenstreek 2012 - 2019. Zuid-Holland; NA = niet aangesproken (geslacht onbekend)

Jaar	Mn	Vr	NA	Totaal
2012	127	207	64	398
2013	90	141	28	259
2014	85	106	18	209
2015	87	152	0	239
2016	103	181	46	330
2017	155	175	25	355
2018	121	207	64	392
2019	126	194	73	393

Tabel 21: Gerapporteerd beheerfschot in de Duin- en Bollenstreek in de periode 2016 - 2017 t/m 2019 - 2020. Zuid-Holland

Beheerseizoen	Mn	Vr	Totaal
2016 - 2017	0	0	0
2017 - 2018	5	12	17
2018 - 2019 *	8	0	8
2019 - 2020 **	0	0	0

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 22: Totaal geregistreerd valwild (als gevolg van aanrijdingen en andere oorzaken) in de Duin- en Bollenstreek in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020. Zuid-Holland

Beheerseizoen	Totaal valwild	Waarvan wildaanrijdingen
2012 - 2013	76	42
2013 - 2014	28	17
2014 - 2015	38	19
2015 - 2016	38	17
Q1 2016	7	6
2016 - 2017	37	22
2017 - 2018	23	10
2018 - 2019 *	58	29
2019 - 2020 **	18	9

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van Seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 23: Geregistreerd valwild naar geslacht in de Duin- en Bollenstreek in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020. Zuid-Holland

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012 - 2013	30	46	0	76
2013 - 2014	17	11	0	28
2014 - 2015	19	19	0	38
2015 - 2016	25	13	0	38
Q1 2016	4	2	1	7
2016 - 2017	24	12	1	37
2017 - 2018	15	6	2	23
2018 - 2019 *	27	29	2	58
2019 - 2020 **	9	8	1	18

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 24: Geregistreeerde aanrijdingen naar geslacht in de Duin- en Bollenstreek in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020. Zuid-Holland

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012 - 2013	17	25	0	42
2013 - 2014	11	6	0	17
2014 - 2015	10	9	0	19
2015 - 2016	14	3	0	17
Q1 2016	3	2	1	6
2016 - 2017	15	6	1	22
2017 - 2018	5	4	1	10
2018 - 2019 *	15	13	1	29
2019 - 2020 **	2	7	0	9

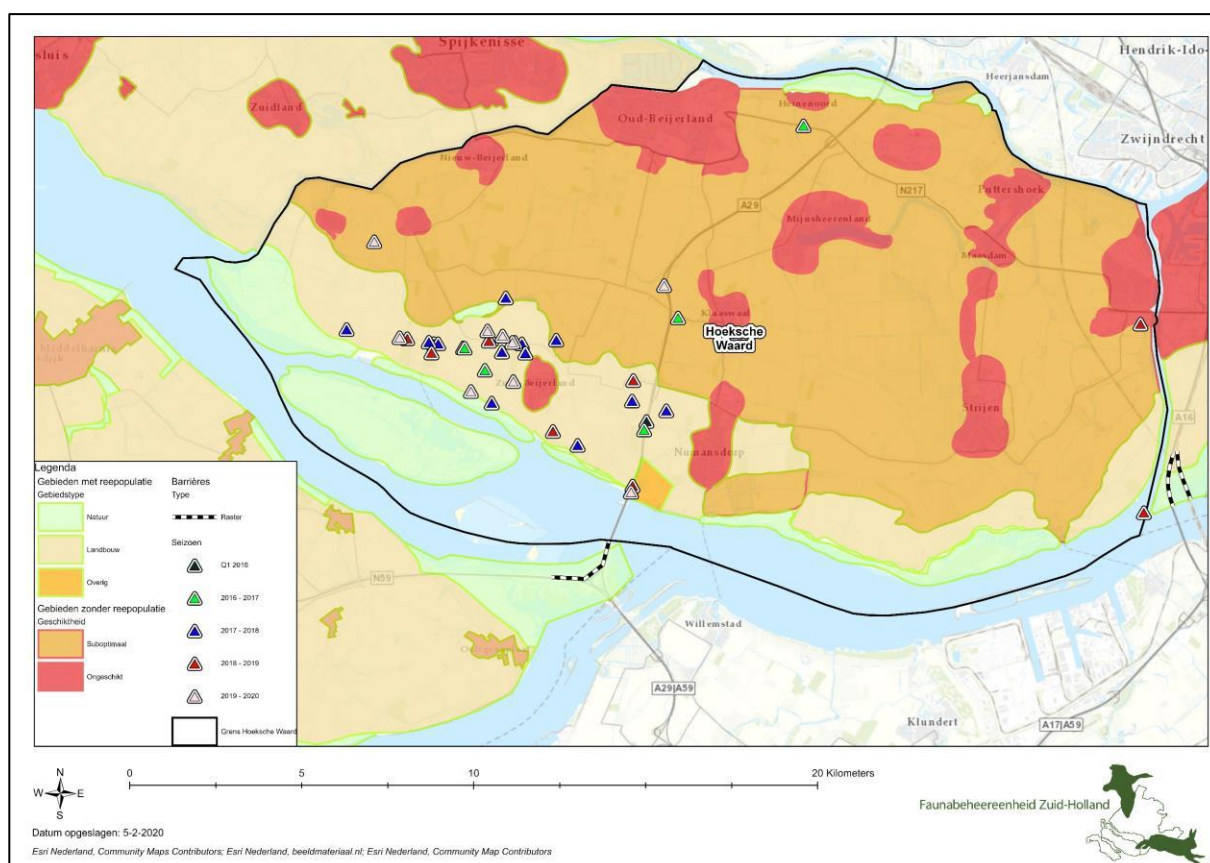
* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen

Tabel 25: Percentage aanrijdingen ten opzichte van het getelde aantal reeën tijdens de voorjaarstelling. Zuid-Holland. De aanrijdingen uit het seizoen (april t/m maart) worden gedeeld door de uitkomst van de telling die gedaan is in het begin van het seizoen. Dit geeft de volgende berekening voor kolom 2018: (Aanrijdingen seizoen 2018 - 2019) / (Uitkomst voorjaarstelling 2018) = Percentage 2018

	2016	2017	2018	Gemiddeld 3 jaar
Voorjaarstelling	330	355	392	359
Aanrijdingen	22	10	29	20
Percentage	7%	3%	7%	6%

6.7 De Hoeksche Waard (WBE Hoeksche Waard)

In de Hoeksche Waard is er geen optimaal ree-biotop. Toch hebben reeën inmiddels op plaatsen waar voldoende rust en dekking is in de vorm van productie- en recreatiebos, rietgorzen, landbouwgewassen en boomgaarden, een geschikt leefgebied(je) gevonden. Tiengemeten (het eiland gelegen in het zuidwesten van de Hoeksche Waard) - een natuurgebied dat voornamelijk bestaan uit rietgorzen en veldgrenzen - blijkt een geschikt leefgebied voor reeën te zijn. Een eerste inventarisatie van de WBE in 2011 leverde een schatting van 80 reeën op, waarvan het merendeel zich bevond langs de randen van de Hoeksche Waard. Sinds 2014 wordt er jaarlijks geteld. Er is in de afgelopen jaren sprake van een duidelijke groei van het aantal reeën, in 2019 werden er 222 dieren bij de telling geregistreerd. (Tabel 26) Het aantal getelde dieren wordt vastgesteld via de trendtelling en betreft de minimaal aanwezige populatie, zie hiervoor [hoofdstuk 2.5](#) van dit faunabeheerplan.

Afbeelding 12: Kaart van de Hoeksche Waard met gebiedstypen, voorkomen reeënpopulaties, rasters en aanrijdingen 2016 - 2019

Uitwisseling van reeën met andere gebieden kan beperkt plaatsvinden vanwege de omliggende wateren. Afbeelding 12 laat zien dat de reeën zich voornamelijk bevinden in de natuur- en

landbouwgebieden aan de zuidkant van de Hoeksche Waard. Aan de noordkant van de Hoeksche Waard is er nauwelijks geschikt leefgebied voor reeën vanwege de intensiteit van de bebouwing en de getijdewerking aan de oevers van de Oude Maas. De WBE heeft vastgesteld dat er wel zwerfende reeën 's nachts aanwezig zijn. Het voedselaanbod is voldoende voor de huidige populatie reeën. Hoogst waarschijnlijk is er op basis van voedselaanbod nog groei van de populatie mogelijk voordat de ecologische draagkracht wordt bereikt. Ter voorkoming van schade en lijden van dieren zal de populatie echter duurzaam gaan worden beheerd.

Er zijn de afgelopen jaren enkele dieren met het geweer gedood ter voorkoming van schade aan landbouw en ter bescherming van de verkeersveiligheid. (Tabel 27)

Het valwild en het aantal aanrijdingen zijn de laatste jaren sterk toegenomen. In 2017/18 zijn er 14 aanrijdingen en 16 stuks overig valwild, in 2018/19 7 aanrijdingen en 15 stuks overig valwild en in het (nog onvolledige) jaar 2019/20 10 aanrijdingen en 16 stuks overig valwild geregistreerd. (Afbeelding 12 & tabellen 28 tot en met 30)

In de Hoeksche Waard worden (o.a.) appels, peren, bloembollen en akkerbouwgewassen verbouwd. In 2019 heeft een consultant van BIJ12-Faunafonds op verzoek van de FBE een perceel met tulpen bezocht om schade veroorzaakt door reeën te beoordelen. Hij constateerde op dat moment – ondanks inzet van o.a. een gaskanon - een minimale schade van 2.500 euro waarbij hij verdere (vervolg)schade waarschijnlijk achtte. Het afschot in de jaren 2015 – 2017 vond plaats n.a.v. door een consultant van BIJ12-Faunafonds geconstateerde schade aan appels. In 2019 heeft is er een schade van 83 euro getaxeerd aan suikerbieten.

In de afgelopen drie volledige beheerjaren (2016/17 tot en met 2018/19) lag het aantal geregistreerde aanrijdingen met reeën in de Hoeksche Waard op 12% van de aantallen getelde reeën. De gemiddeld getelde populatie in deze periode was 174 reeën. (Tabel 31) Het percentage geregistreerde aanrijdingen is hoger dan het gestelde doel van maximaal 5%. Om het aantal aanrijdingen terug te dringen, zal de FBE samen met de WBE onderzoeken welke maatregelen – bijvoorbeeld het plaatsen van rasters of de inzet van afschot rond plaatsen met veel aanrijdingen - kunnen worden genomen om het aantal aanrijdingen te verkleinen. Omdat er geen ruimte is voor een verdere groei van de populatie, stelt de FBE een maximale voorjaarsstand vast van 250 reeën. De minimale voorjaarsstand wordt vastgesteld op 200 dieren.

Tabel 26: Aantal getelde reeën in de Hoeksche Waard in de periode 2012-2019; NA = niet aangesproken (geslacht onbekend)

Jaar	Mn	Vr	NA	Totaal
2012	0	0	0	0
2013	0	0	0	0
2014	16	24	6	46
2015	30	47	1	78
2016	42	68	13	123
2017	56	75	27	158
2018	93	142	6	241
2019	64	138	20	222

Tabel 27: Gerapporteerd beheerfischot in de Hoeksche Waard in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	Totaal
2012 - 2013	0	0	0
2013 - 2014	0	0	0
2014 - 2015	0	0	0
2015 - 2016	3	0	3
2016 - 2017	0	2	2
2017 - 2018	0	0	0
2018 - 2019 *	1	1	2
2019 - 2020 **	0	1	1

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.

** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 28: Totaal geregistreerd valwild (als gevolg van aanrijdingen en andere oorzaken) in de Hoeksche Waard in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Totaal valwild	Waarvan wildaanrijdingen
2012 - 2013	0	0
2013 - 2014	6	3
2014 - 2015	4	2
2015 - 2016	9	7
Q1 2016	3	3
2016 - 2017	9	6
2017 - 2018	30	14
2018 - 2019 *	22	7
2019 - 2020 **	26	10

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.

** Van Seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 29: Geregistreerd valwild naar geslacht in de Hoeksche Waard in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012/2013	0	0	0	0
2013/2014	2	3	1	6
2014/2015	3	1	0	4
2015/2016	4	3	2	9
Q1 2016	1	1	1	3
2016 - 2017	5	3	1	9
2017 - 2018	12	9	9	30
2018 - 2019 *	8	14	0	22
2019 - 2020 **	9	15	2	26

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.

** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 30: Geregistreerde aanrijdingen naar geslacht in de Hoeksche Waard in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012/2013	0	0	0	0
2013/2014	1	2	0	3
2014/2015	2	0	0	2
2015/2016	3	2	2	7
Q1 2016	1	1	1	3
2016 - 2017	3	2	1	6
2017 - 2018	6	6	2	14
2018 - 2019 *	4	3	0	7
2019 - 2020 **	2	7	1	10

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.

** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

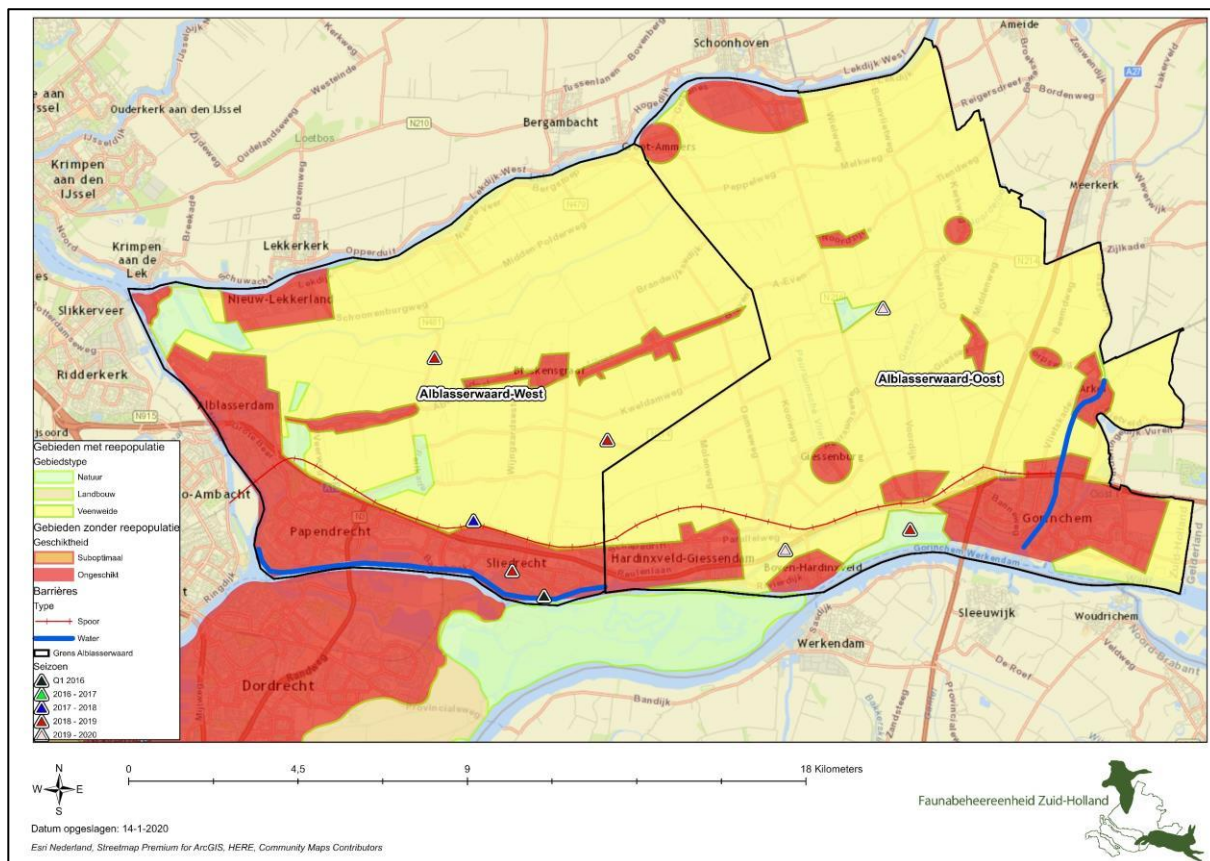
Tabel 31: Percentage aanrijdingen ten opzichte van het getelde aantal reeën tijdens de voorjaarstelling. De aanrijdingen uit het seizoen (april t/m maart) worden gedeeld door de uitkomst van de telling die gedaan is in het begin van het seizoen. Dit geeft de volgende berekening voor kolom 2018: (Aanrijdingen seizoen 2018-2019) / (Uitkomst voorjaarstelling 2018) = Percentage 2018

	2016	2017	2018	Gemiddeld 3 jaar
Voorjaarstelling	123	158	241	174
Aanrijdingen	9	30	22	20
Percentage	7%	19%	9%	12%

6.8 Alblasserwaard (WBE's Alblasserwaard-Oost en Alblasserwaard-West)

Het aantal reeën in de Alblasserwaard neemt sterk toe. In 2015, bij de eerste telling, zijn er 41 dieren waargenomen, in 2019 waren dat er 179. (Tabel 32) Het aantal getelde dieren wordt vastgesteld via de trendtelling en betreft de minimaal aanwezige populatie, zie hiervoor [hoofdstuk 2.5](#) van dit faunabeheerplan.

Het buitengebied van de Alblasserwaard bestaat bijna geheel uit veenweidengebied. Dit is voor reeën suboptimaal leefgebied. De reeën bevinden zich in lage dichtheden, verspreid over de gehele Alblasserwaard. De voor reeën ongeschikte/marginaal geschikte gebieden in de Alblasserwaard bestaan uit bebouwd gebied. Er vinden migraties plaats aan de zuidkant van Alblasserwaard-Oost met als belangrijke barrières het Merwedekanaal, de Merwede, de A15, A27 en het spoor. De genoemde wateren hebben steile oevers waardoor reeën moeilijk het water uit kunnen komen. De Betuwelijn (spoorlijn) is volledig afgerasterd. De A15 is voor een groot gedeelte afgeschermd door een geluidswal. Het valwild is tot en met 2018 niet volledig geregistreerd maar de tot heden bekende gegevens laten een toename zien. In 2018/2019 zijn er 9 aanrijdingen en 3 stuks overig valwild geregistreerd. (Afbeelding 13 & tabellen 33 tot en met 35)

Afbeelding 13: Kaart van de Alblasserwaard met gebiedstypen, voorkomen reeënpopulaties, en geregistreerde aanrijdingen 2016 - 2019

Op verzoek van de FBE heeft een taxateur in 2019 een perceel met appels in Dalem bezocht. Hij schatte de schade veroorzaakt door reeën op 1.657 euro waarbij de vervolgschade en kwaliteitsverlies niet zijn meegerekend. Deze schatting betrof daarnaast alleen de buitenste rijen appelbomen terwijl ook binnenin de boomgaard schade was opgetreden. Deze schade is daarna in het kader van de aanvraag voor een tegemoetkoming in de faunaschade definitief getaxeerd op 3.446 euro. Bij wijze van uitzondering is deze schade ook gedeeltelijk vergoed.

In de afgelopen drie volledige beheerjaren (2016/17 tot en met 2018/19) lag het aantal geregistreerde aanrijdingen met reeën in de Alblasserwaard op 3% van de aantallen getelde reeën, in het laatste volledige beheerjaar (2018/19) was het percentage 8%. (Tabel 36) Dit hogere percentage is het gevolg van de sterke groei van de populatie en de verbeterde registratie van aanrijdingen. Omdat tot en met 2018 de aanrijdingen niet goed zijn geregistreerd, wordt voor dit gebied uitgegaan van een aanrijdingspercentage van 8%. Om het aantal aanrijdingen terug te dringen, zal de FBE samen met de WBE onderzoeken welke maatregelen – bijvoorbeeld het plaatsen van rasters of de inzet van afschot rond plaatsen met veel aanrijdingen - kunnen worden genomen om het aantal aanrijdingen te verkleinen. Omdat er nog ruimte is voor groei van de populatie en er nog geen maatregelen zijn genomen ter voorkoming van schade, stelt de FBE nu geen maximale voorjaarsstand vast. Om aanrijdingen en landbouwschade te voorkomen kunnen jaarlijks maximaal 20 reeën worden gedood. Dit maximale afschotquotum laat groei van de populatie toe. Wellicht ten overvloede wordt er een minimale voorjaarsstand vastgesteld, namelijk 91 dieren.

Tabel 32: Aantal getelde reeën in de Alblasserwaard in de periode 2012-2019; NA = niet aangesproken (geslacht onbekend)

Jaar	Mn	Vr	NA	Totaal
2012	0	0	0	0
2013	0	0	0	0
2014	0	0	0	0
2015	15	26	0	41
2016	18	42	0	60
2017	30	62	0	92
2018	48	72	0	120
2019	65	110	4	179

Tabel 33: Totaal geregistreerd valwild (als gevolg van aanrijdingen en andere oorzaken) in de Alblasserwaard in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Totaal valwild	Waarvan wildaanrijdingen
2012 - 2013	-	0
2013 - 2014	-	0
2014 - 2015	6	0
2015 - 2016	7	0
Q1 2016	1	0
2016 - 2017	3	1
2017 - 2018	8	0
2018 - 2019 *	12	9
2019 - 2020 **	6	5

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van Seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 34: Geregistreerd valwild naar geslacht in Alblasserwaard in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012 - 2013	0	0	0	0
2013 - 2014	0	0	0	0
2014 - 2015	2	3	1	6
2015 - 2016	3	2	2	7
Q1 2016	0	1	0	1
2016 - 2017	1	2	0	3
2017 - 2018	5	2	1	8
2018 - 2019 *	8	4	0	12
2019 - 2020 **	3	3	0	6

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 35: Geregistreerde aanrijdingen naar geslacht in Alblasserwaard naar geslacht in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	Totaal
2012 - 2013	0	0	0
2013 - 2014	0	0	0
2014 - 2015	0	0	0
2015 - 2016	0	0	0
Q1 2016	0	0	0
2016 - 2017	1	0	1
2017 - 2018	0	0	0
2018 - 2019 *	6	3	9
2019 - 2020 **	3	2	5

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.

** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

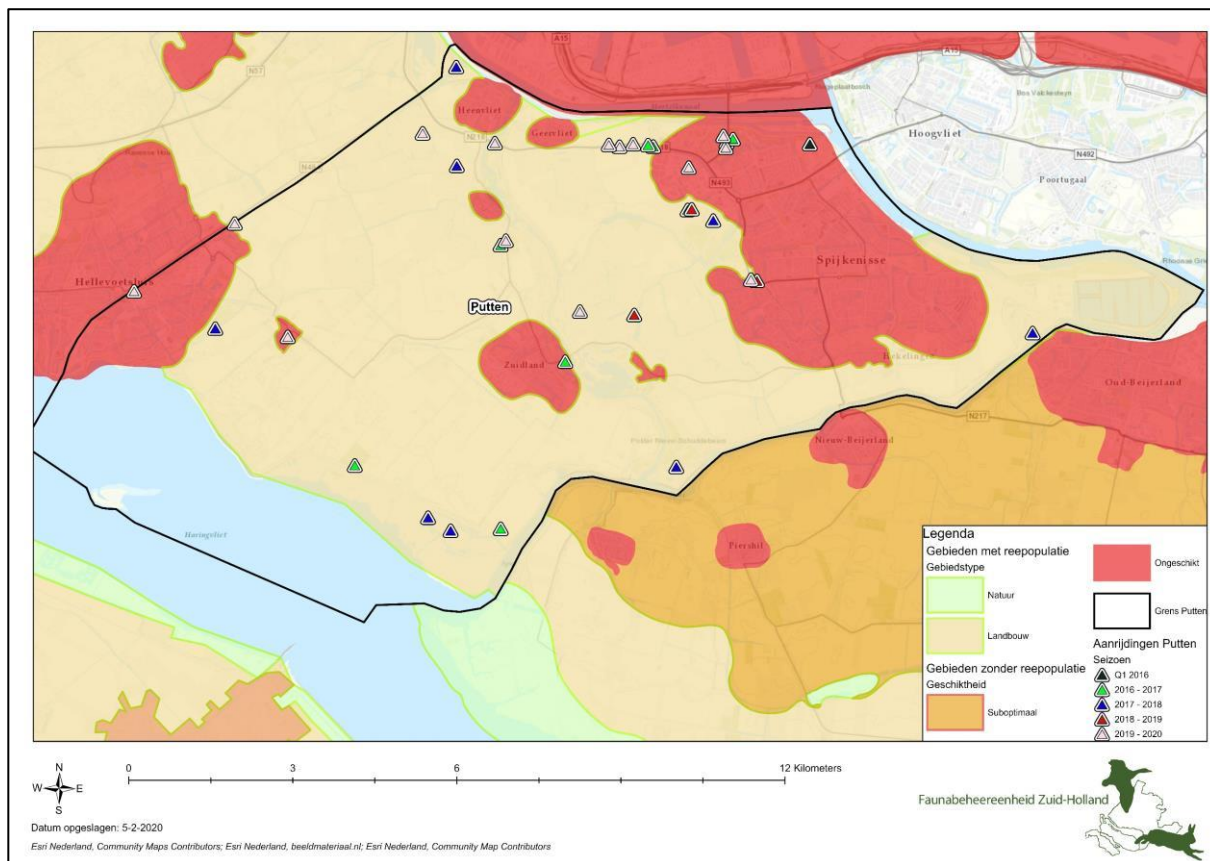
Tabel 36: Percentage aanrijdingen ten opzichte van het getelde aantal reeën tijdens de voorjaarstelling. De aanrijdingen uit het seizoen (april t/m maart) worden gedeeld door de uitkomst van de telling die gedaan is in het begin van het seizoen. Dit geeft de volgende berekening voor kolom 2018: (Aanrijdingen seizoen 2018-2019) / (Uitkomst voorjaarstelling 2018) = Percentage 2018

	2016	2017	2018	Gemiddeld 3 jaar
Voorjaarstelling	60	92	120	91
Aanrijdingen	1	0	9	3
Percentage	2%	0%	8%	3%

6.9 Putten (WBE Putten)

Op Putten zijn er vanaf de jaren zestig regelmatig reeën gezien, in het begin meestal in en rond de Beningerslikken, waarna het aantal groeide en reeën zich langzamerhand over het gehele eiland hebben verspreid. In 2013 hebben een aantal leden van WBE Putten het aantal reeën geïnterviewd, zij kwamen uit op 61 reeën. Vanaf 2014 is er op Putten geteld volgens het telprotocol van de FBE. De trend is toenemend, in 2019 zijn er 96 reeën bij de telling geregistreerd (Tabel 37) Het aantal getelde dieren wordt vastgesteld via de trendtelling en betreft de minimaal aanwezige populatie, zie hiervoor [hoofdstuk 2.5](#) van dit faunabeheerplan.

Uitwisseling van reeën met andere gebieden kan beperkt plaatsvinden vanwege de ligging en de wateren. De barrière tussen Putten en Voorne staat meer uitwisseling toe dan de barrières tussen Putten en respectievelijk De Hoeksche Waard en Eiland IJsselmonde. Afbeelding 14 laat zien dat reeën verspreid over Putten voorkomen, voornamelijk in voor reeën suboptimaal geschikt landbouwgebied. De ongeschikte/marginaal geschikte leefgebieden bestaan uit bebouwd gebied. Er is voldoende voedsel voor de aanwezige populatie en er is op basis van het voedselaanbod waarschijnlijk ruimte voor groei van de populatie.

Afbeelding 14: Kaart van Putten met gebiedstypen, voorkomen reënpopulaties, rasters en geregistreerde aanrijdingen 2016 - 2019

In 2015/2016 heeft afschot plaatsgevonden van reeën (drie stuks) die zich bevonden in een gebied nabij wegen dat bebouwd zou worden. (Tabel 38)

Het valwild is vanaf 2014 geregistreerd en vanaf 2015 zijn er valwildschutters aangewezen voor het uit het lijden verlossen van gewonde reeën. Het aantal aanrijdingen neem toe, de laatste drie volledige beheerjaren zijn er ieder jaar 8 aanrijdingen geregistreerd, in het nog onvolledige beheerjaar 2019/20 zijn er al 15 aanrijdingen geregistreerd. Daarnaast zijn er nog enkele stuks overig valwild geregistreerd. (Afbeelding 14 & tabellen 39 tot en met 41)

In de afgelopen drie volledige beheerjaren (2016/17 tot en met 2018/19) lag het aantal geregistreerde aanrijdingen met reeën op Putten op 10% van de aantallen getelde reeën, het gemiddeld aantal getelde reeën in deze periode was 81. (Tabel 42) Dit percentage ligt boven het gestelde doel van 5%. Om het aantal aanrijdingen terug te dringen, zal de FBE samen met de WBE onderzoeken welke maatregelen – bijvoorbeeld het plaatsen van rasters of de inzet van afschot bij plaatsen met veel aanrijdingen - kunnen worden genomen om het aantal aanrijdingen te verkleinen. Omdat er nog ruimte is voor groei van de populatie en er nog geen maatregelen ter voorkoming van schade zijn genomen, stelt de FBE nu geen maximale voorjaarsstand vast. Om aanrijdingen te voorkomen kunnen jaarlijks maximaal 15 reeën worden gedood. Dit maximale afschotquotum laat groei van de populatie toe. Wellicht ten overvloede wordt er een minimale voorjaarsstand vastgesteld, namelijk 81 dieren.

Tabel 37: Aantal getelde reeën op Putten in de periode 2012-2019; NA = niet aangesproken (geslacht onbekend)

Jaar	Mn	Vr	NA	Totaal
2012	0	0	0	0
2013	0	0	0	0
2014	13	18	5	36
2015	25	31	6	62
2016	32	40	3	75
2017	35	45	4	84
2018	34	46	5	85
2019	38	41	17	96

Tabel 38: Gerapporteerd afschot op Putten in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	NA	Totaal
2015 – 2016	3	3

Tabel 39: Totaal geregistreerd valwild (als gevolg van aanrijdingen en andere oorzaken) op Putten in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Totaal valwild	Waarvan wildaanrijdingen
2012 - 2013	0	0
2013 - 2014	0	0
2014 - 2015	3	3
2015 - 2016	12	7
Q1 2016	3	2
2016 - 2017	11	8
2017 - 2018	11	8
2018 – 2019 *	11	8
2019 - 2020 **	16	15

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.

** Van Seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 40: Geregistreerd valwild naar geslacht op Putten in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012 - 2013	0	0	0	0
2013 - 2014	0	0	0	0
2014 - 2015	1	2	0	3
2015 - 2016	8	4	0	12
Q1 2016	3	0	0	3
2016 - 2017	3	8	0	11
2017 - 2018	5	6	0	11
2018 - 2019 *	7	4	0	11
2019 - 2020 **	13	3	0	16

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.

** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 41: Geregistreerde aanrijdingen naar geslacht op Putten in de periode 2012-2013 t/m 2019-2020

Beheerseizoen	Mn	Vr	NA	Totaal
2012 - 2013	0	0	0	0
2013 - 2014	0	0	0	0
2014 - 2015	1	2	0	3
2015 - 2016	4	3	0	7
Q1 2016	2	0	0	2
2016 - 2017	2	6	0	8
2017 - 2018	3	5	0	8
2018 - 2019 *	5	3	0	8
2019 - 2020 **	12	3	0	15

* De ontheffing voor beheer liep tot 1 okt 2018, de opdracht voor hotspotbeheer ging van start op 29 nov 2018.
 ** Van seizoen 2019-2020 zijn de gegevens van 1 april tot en met 5 dec 2019 opgenomen.

Tabel 42: Percentage aanrijdingen ten opzichte van het getelde aantal reeën tijdens de voorjaarsstelling. De aanrijdingen uit het seizoen (april t/m maart) worden gedeeld door de uitkomst van de telling die gedaan is in het begin van het seizoen. Dit geeft de volgende berekening voor kolom 2018: (Aanrijdingen seizoen 2018-2019) / (Uitkomst voorjaarsstelling 2018) = Percentage 2018

	2016	2017	2018	Gemiddeld 3 jaar
Voorjaarsstelling	75	84	85	81
Aanrijdingen	8	8	8	8
Percentage	11%	10%	9%	10%

6.10 Overige gebieden in Zuid-Holland

In de rest van Zuid-Holland komen op sommige plaatsen (zwervende) reeën voor. Op Eiland IJsselmonde (in het werkgebied van WBE Eiland IJsselmonde) bevinden zich, naar schatting van de WBE, 20 tot 25 reeën. De meeste reeën bevinden zich in de zoom van de Oude Maas. In de laatste twee jaren waren er 5 aanrijdingen en 8 stuks overig valwild. Ook in de Krimpenerwaard, bij de Reeuwijkse Plassen en bij de Nieuwkoopse Plassen zijn reeën gesignaleerd.

6.11 Ontheffing om beheer mogelijk te maken

Om het hiervoor beschreven beheer mogelijk te maken zal de FBE een ontheffing aanvragen bij GS op grond van art. 3.17 lid 1 onder c Wnb om de omvang van de populatie reeën te beperken in de gehele provincie conform dit faunabeheerplan en voor de looptijd van dit faunabeheerplan ter bescherming van de verkeersveiligheid (wettelijke grond: art. 3.10 lid 2 juncto 3.8 lid 5 b/3° Wnb en 3.10 lid 2 onder c), het dierenwelzijn (wettelijke grond: art. 3.10 lid 2 onder d Wnb) en ter voorkoming van schade aan gewassen (wettelijke grond: art. 3.10 lid 2 juncto 3.8 lid 5 b/2° Wnb) en overlast (wettelijke grond: art. 3.10 lid 2 onder b Wnb) met de volgende middelen voor doden: geweren van een half uur voor zonsopgang tot een half uur na zonsondergang, honden, niet zijnde lange honden en steekwapens (zie ook [hoofdstuk 1.5](#) van dit faunabeheerplan). Reeën zijn actief in de nacht en schemerperiode. Om het beheer goed uit te kunnen voeren, is het daarom nodig dat ontheffing wordt verleend voor gebruik van het geweer in het halve uur voor zonsopgang en het halve uur na zonsondergang. In de nacht zal verder niet worden opgetreden omdat het dan vaak niet goed mogelijk is om te kunnen zien of het een mannelijk of vrouwelijk dier betreft.

6.12 Optreden in Natura 2000-gebieden en rustgebieden voor ganzen

Afschot van reeën brengt nauwelijks verstoring met zich mee. Het afschot gebeurt via aanzit of voor de voet en vindt, op een schot na, in stille plaats. De WBE bepaalt, met als uitgangspunt het Natura 2000-beheerplan, of afschot mogelijk is in een Natura 2000-gebied. De FBE kan de WBE daarbij

ondersteunen. Ook in de rustgebieden voor ganzen kan in principe worden opgetreden alhoewel naar verwachting daar niet zal worden opgetreden omdat reeën er niet of zeer beperkt voorkomen.

7. Organisatie uitvoering en monitoring

7.1 Coördinatie beheer bij WBE

De coördinatie van het reeënbeheer ligt bij de wildbeheereenheden (WBE's). Zij hebben onder de Wet natuurbescherming een centrale rol bij de uitvoering van schadebestrijding, beheer en jacht. In de Memorie van toelichting staat op p. 165/166: "In het onderhavige wetsvoorstel hebben de wildbeheereenheden een meer prominente rol gekregen dan in de Flora- en faunawet. Het zijn over het algemeen de wildbeheereenheden die uitvoering zullen geven aan het faunabeheerplan. Zij zullen in de praktijk de beheerdaden verrichten op grond van de provinciale ontheffing voor beheer en zij bevorderen dat de aangesloten jachthouders de jacht en de schadebestrijding uitvoeren overeenkomstig het faunabeheerplan en ten dienste van de grondgebruikers" ... De toekenning van deze taken en verantwoordelijkheden aan de wildbeheereenheden vindt haar rechtvaardiging in het feit dat deze samenwerkingsverbanden bij uitstek streekgebonden zijn. Om de wildbeheereenheden deze taken effectief te kunnen laten uitvoeren, is erin voorzien dat alle van het geweer gebruikmakende jachthouders – jachthouders met een jachtakte – binnen het werkgebied van een wildbeheereenheid zich bij deze eenheid moeten aansluiten (voorgesteld artikel 3.26, tweede lid, aanhef en onderdeel b)." In de Verordening is in artikel 4.2 geregeld dat er geen uitzonderingen worden gemaakt op deze wettelijke verplichting. Tevens is aanvullend geregeld dat alleen de jachthouder of personen met schriftelijke toestemming van de jachthouder die lid is van de WBE of leden van de WBE zelfstandig uitvoering mogen geven aan het faunabeheerplan.

7.2 Toestemming voor beheer van FBE aan WBE

1. De (reewildcoördinatoren van de) WBE's ontvangen van de FBE toestemming voor het beheer in hun werkgebied. Voorwaarde voor de toestemming is in ieder geval dat de uitvoerders van de WBE en de WBE aan hun rapportageverplichtingen (afschot-, valwild- en telgegevens) hebben voldaan.
2. Het afschotquotum voor Goeree-Overflakkee, Voorne, het Eiland van Dordrecht en de Hoeksche Waard wordt al volgt bepaald:
  - De getelde voorjaarsstand en ervarings- en monitoringsgegevens zijn de basis voor het bepalen van de voorjaarsstand.
  - De theoretische zomerstand van dat jaar wordt berekend door: voorjaarsstand + aanwaspercentage. Ervaringscijfers wijzen erop dat de aanwas ongeveer 80% van de voorjaarspopulatie geiten bedraagt;
  - De theoretische zomerstand wordt verminderd met:
    - o het aangetroffen valwild in het vorige beheerjaar;
    - o de te verwachten overige mortaliteit, op basis van lokale ervaringscijfers;
  - Dit levert een te verwachten voorjaarsstand op voor het volgende jaar;
  - Op basis van deze te verwachten voorjaarsstand, de maximale (en minimale) voorjaarsstand en ervarings- en monitoringsgegevens wordt het afschotquotum bepaald.
3. De WBE vraagt het afschotquotum aan bij de FBE met een jaarlijks plan van aanpak dat moet worden goedgekeurd door de FBE. In dit plan van aanpak is in ieder geval opgenomen op welke plaatsen en in welke perioden het afschot zal worden uitgevoerd en welke andere maatregelen dan afschot zijn en zullen worden genomen. De minimale eisen aan het plan van aanpak zijn opgenomen in [bijlage 5](#).
4. De WBE vraagt toestemming voor het lokaal verlagen van de stand door afschot rond schadelocaties aan bij de FBE via een onderbouwd verzoek.

7.3 Toestemming voor beheer van WBE aan uitvoerders

1. De WBE geeft toestemming voor uitvoering door afschot toe te wijzen aan bij de WBE aangesloten jachtaktehouders met een jachtakte waaronder ook jachtaktehouders die voor de in het WBE-werkgebied werkzame terreinbeherende organisaties het beheer uitvoeren.
2. Bij de toewijzing uit een afschotquotum, houdt de WBE rekening met het plan van aanpak, dit faunabeheerplan en de beheerperioden zoals die in dit faunabeheerplan zijn opgenomen.
3. Bij de toewijzing van het afschot voor het lokaal verlagen van de stand rond schadelocaties, houdt de WBE rekening met het bij de FBE gedane onderbouwde verzoek tot afschot en dit faunabeheerplan.
4. De WBE kan regels stellen bij de toewijzing. Deze regels moeten zijn opgenomen in het plan van aanpak of het onderbouwde verzoek tot aanvraag van afschot.

7.4 Eisen aan uitvoerders

1. De uitvoerders zijn lid van de WBE en hebben een account in Dora, het digitale registratiesysteem van de FBE.
2. De uitvoerders hebben aantoonbare ervaring met het beheer van grofwild en/of hebben met goed gevolg de cursus reewildbeheer afgerond.
3. De uitvoerders houden zich aan de voorschriften van de ontheffing en aan de regels van de WBE en registreren hun afschot binnen 48 uur via Dora waarbij de locatie van het afschot zo exact mogelijk wordt weergegeven.
4. De WBE of de FBE kunnen de toestemming aan een uitvoerder intrekken als blijkt dat de uitvoerder niet (meer) voldoet aan de eisen die zijn gesteld in deze paragraaf (7.4).

7.5 Toestemming en rapportage via Dora

1. De FBE geeft toestemming aan de (reewildcoördinator van de) WBE via Dora.
2. De WBE geeft, ook via Dora, toestemming aan de uitvoerders.
3. De uitvoerders ontvangen via Dora een toestemmingsformulier. De uitvoerder moet dit formulier – digitaal of op papier - meenemen in het veld.
4. De WBE controleert de rapportages en sluit de rapportage ieder kwartaal af.

7.6 Reewildmerken

Reewildmerken (met een uniek nummer) worden gebruikt om het afschot te verdelen conform het plan van aanpak of het onderbouwde verzoek van de WBE. Iedere geschoten ree wordt direct geormerkt. De FBE kan de verplichting om reewildmerken te gebruiken, vervangen door een andere (betere) methode van afschotverdeling. De FBE zal hier onderzoek naar doen.

7.7 Valwild

Naast het beheer worden in de gehele provincie gewonde en zieke reeën uit hun lijden verlost op grond van de aanwijzing. De WBE draagt hiervoor uitvoerders voor die toestemming krijgen om op te treden, ook langs wegen en in de bebouwde kom. De valwildgegevens – het afschot en de dood gevonden dieren – worden onder verantwoordelijkheid van de WBE binnen 48 uur geregistreerd in de valwildmodule van Dora waarbij de locatie van het valwild zo exact mogelijk, wordt weergegeven.

7.8 Monitoring

De WBE's tellen de reeën in de beheergebieden ieder jaar in het voorjaar volgens het telprotocol van de FBE. WBE Voorne voert daarnaast een jaarrondtelling uit. De FBE zal na ieder beheerjaar op basis van de tel- en beheergegevens en het plan van aanpak het uitgevoerde beheer en de mogelijke verbeteringen daarin met de WBE bespreken.

8. Literatuur

- Andersen, R., 1998. Ecological correlates of mortality of roe deer fawns in a predator free environment. *Can. J. of Zoology*, Issue 76, pp. 1217-1225..
- ATKB, 2017. *(Herziene) nota ecologische verbindingen in de provincie Zuid-Holland*, sl: sn
- de Vos, C. & Groot Bruinderink, G., 2009. *Veterinair risico van edelherten en damherten in robuuste verbindingen voor de veehouderij in Nederland. Is er sprake van een toename ten opzichte van het huidige risico gevormd door de aanwezigheid van reeën?*, Wageningen: Central Veterinary Institute and Alterra.
- Dekker, J., Vreugdenhil, S. & Hollander, H., 2015. Draagkrachtmodellen in reewildbeheer. *Vakblad natuur, Bos en Landschap*.
- Faunabeheereenheid Noord-Holland & Faunabeheereenheid Zuid-Holland, 2016. *Faunabeheerplan damherten in het Noord- en Zuid-Hollandse duingebied 2016-2020*, Haarlem, Den Haag: sn
- Faunabeheereenheid Zuid-Holland, 2013. *Faunabeheerplan ree 2013 - 2018*, Den Haag: Faunabeheereenheid Zuid-Holland.
- Faunazaken, B., 2019. *Preventiekit Module hertachtigen*. [Online]
Available at: <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/faunaschade-preventiekit-fpk/module-hertachtigen>
[Geopend 01 05 2019].
- Groot Bruinderink, G., 1987. *Reewild in de Alde Feanen (Friesland)*, Arnhem: Rijksinstituut voor Natuurbeheer.
- Groot Bruinderink, G., 2003. Bossen en open terreinen op de Veluwe. In: *Vraag het de bomen. Creativiteit in bosbeheer*. Utrecht: Uitgeverij Matrijs, p. 76–83.
- Groot Bruinderink, G., 2003. Hoefdieren op De Veluwe. De relatie tussen open plekken, soortdiversiteit en begrazing. *Landschap*, Issue 20(4), pp. 217-223.
- Groot Bruinderink, G., 2016. Ree. In: *Atlas van de Nederlandse zoogdieren*. Leiden: Naturalis Biodiversity Center & EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden.
- Groot Bruinderink, G., D.R. Lammertsma, D. & H.H.T., P., 2007. *Damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen; aspecten van beheer*, Wageningen: Alterra.
- Groot Bruinderink, G. et al., 2010. *Factoren bij aanrijdingen met wilde hoefdieren op de Veluwe*, sl: Alterra.
- Groot Bruinderink, G. et al., 2004. *Damherten en verkeersveiligheid rond de Amsterdamse Waterleidingduinen; Evaluatie van de telmethoden en adviezen voor toekomstig beheer.*, Wageningen: Alterra.
- Groot Bruinderink, G. et al., 2011. *Evaluatie van twee generaties Faunabeheerplannen*, sl: Zoogdierverseniging.
- Liberg, O., Johansson, A., Andersen, R. & Linell, J., 1998. Mating system, mating tactics and the function of male territoriality in roe deer.. In: *The European roe deer: The biology of success*. Oslo: Scandinavian University Press.

Linell, J., Wahlström, K. & Gaillard, J., 1998. From birth to independence: Birth, growth, neonatal mortality, hiding behaviour and dispersal. In: *The European roe deer: The biology of success*. Oslo: Scandinavian University Press.

NDFF Verspreidingsatlas Zoogdieren, 2020. *Capreolus capreolus* - Ree. [Online]
Available at: <https://www.verspreidingsatlas.nl/8496054>
[Geopend 15 06 2020].

Oordt, J. ..., 2009. *Handreiking Faunaschade*, Utrecht: Faunafonds .

Putman, R., 1988. *The natural history of deer*, London: Christopher Helm.

Scott-Mills, L. & F.W. Allendorf, F., 1996. The One-Migrant-per-Generation Rule in Conservation and Management. *Conservation Biology*, Issue 10(6), pp. 1509-1518.

Smit, F. et al., 2017. *Leidraad verminderen aanrijdingen reeën*. sl:sn

Van der Griff, E., van Bommel, F., Lammertsma, D. & Ottburg, F., 2019. *De effectiviteit van maatregelen voor het reduceren van aanrijdingen met reeën; Een verkenning en advies voor een veldproef*, Wageningen: Wageningen Environmental Research.

Vereniging Het Reewild, 2015. *Richtlijn reeënbeheer*, sl: sn

Vincent, J. P., Bideau, E., Hewison, A. J. M. & Angibault, J. M., 1995. The influence of increasing density on body weight, kid production, home range and winter grouping in roe deer (*Capreolus capreolus*). *J. Zool.*, Issue 236, pp. 371-382.

Wahlström, L. K. & Liberg, O., 1995. Contrasting dispersal patterns in two Scandinavian roe deer *Capreolus capreolus* populations. *Wildlife Biology*, Issue 1, pp. 159-164.

xulescu_g, 2016. *Capreolus capreolus*. [Illustraties].

9. Bijlagen

Bijlage 1: Aanvulling wettelijk kader

Overige verboden en vrijstellingen t.a.v. wilde reeën

Uitzetverbod

In 3.34 lid 1 Wnb is bepaald dat (o.a.) reeën niet mogen worden uitgezet. PS (vrijstelling) en GS (onthefing) kunnen afwijkingen van dit verbod toestaan (artikel 3.34 lid 3). Hier zijn verder geen voorwaarden aan gesteld.

Verbod onder zich hebben en verhandelen en vrijstelling van dit verbod

In de wet is geen algemeen handels- en vervoersverbod opgenomen voor het ree. In artikel 3.25 van het Besluit natuurbescherming (Bnb) is wel (op basis van art. 3.38 van de wet) een verbod opgenomen om (o.a.) reeën onder zich te hebben of te verhandelen. In artikel 3.22 van de Regeling natuurbescherming (Rnb) is een vrijstelling opgenomen van dit verbod voor het onder zich hebben of verhandelen van een dood dier en het onder zich hebben van een levend dier¹⁶ indien het dier:

- aantoonbaar is verkregen in Nederland op basis van vrijstelling, ontheffing op opdracht overeenkomstig de Wnb of buiten Nederland overeenkomstig de aldaar geldende wetgeving.
- Indien het een dood dier betreft, aantoonbaar¹⁷ in het wild is gestorven buiten schuld of medeweten van degene die zich het dier heeft toegeëigend.

Vrijstelling voor vangen van een ziek of gewond dier voor vervoer met een dierenambulance.

In artikel 3.22a Rnb is aan een ieder vrijstelling verleend van het verbod op opzettelijk vangen of doden voor het opzettelijk vangen van een ziek of gewond dier, met het oog op het vervoeren van het dier met een dierenambulance indien:

- het dier binnen twaalf uur wordt overgedragen aan personen of instanties die krachtens de Wnb en de Wet dieren gerechtigd zijn uit het wild afkomstige dieren onder zich te hebben en te verzorgen, en
- indien het een zieke of gewonde ree, edelhert, damhert of wild zwijn betreft, vóór het vervoer melding is gemaakt bij de meldkamer van de politie van het aantal, de vindplaats en de soort zieke of gewonde dieren en het vervoer geschiedt door een door de politie aangewezen vervoerder.

Verbod op bijvoeren

Het is verboden o.a. reeën bij te voeren (art. 3.32 lid 1 Wnb). GS kunnen ontheffing verlenen van dit verbod indien sprake is van

- bijzondere weersomstandigheden of
- een tijdelijk natuurlijk voedseltekort en het welzijn van de dieren in het geding is (art. 3.32 lid 2 Wnb).

---

¹⁶ Een levend dier mag niet zondermeer worden gevangen; 3.22a Rn bevat een vrijstelling onder voorwaarden voor vangen van een ziek of gewond dier, met het oog op het vervoeren van het dier met een dierenambulance.

¹⁷ Degene die zich het dier heeft toegeëigend, moet aantonen dat het dier buiten zijn schuld of medeweten is gestorven, zie hiervoor ook de toelichting bij de Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 5 juli 2017, nr. WJZ / 17040794, houdende wijziging van de Regeling natuurbescherming in verband met het verbeteren van enkele uitvoeringsaspecten en het herstellen van enkele omissies.

Verbod op vangen of doden door middel van drijven

Het is verboden om bij de uitvoering van een vrijstelling, ontheffing of opdracht o.a. reeën te vangen of te doden door middel van drijven (art. 3.33 lid 1 Wnb). Van dit verbod kan voor reeën geen ontheffing of vrijstelling worden verleend.

Nadere regels rond het geweer

Geweer

In artikel 3.26 Wnb zijn regels gesteld aan het gebruik van het geweer. Er is o.a. geregeld dat het geweer niet mag worden gebruikt op gronden, niet zijnde een jachtveld dat voldoet aan bij of krachtens algemene maatregel van bestuur gestelde regels (lid 1 onder b; de jachtveldregels staan in 3.12 Bnb). Op basis van lid 2 zijn in het Bnb nadere regels gesteld inzake het gebruik van het geweer. Van deze regels en van de jachtveldvereisten kan worden afgeweken bij vrijstelling of ontheffing (artikel 3.26 lid 3 Wnb).

De nadere regels in het Bnb betreffende het gebruik van het geweer omvatten o.a.

- Voor reeën kunnen uitsluitend de volgende geweren en munitie worden gebruikt: geweren met ten minste één getrokken loop en kogelpatronen voor getrokken loop waarvan de trefenergie ten minste 980 Joule op 100 meter afstand van de loopmond bedraagt (art. 3.15 lid 1 onder a).
- een verbod om het geweer te gebruiken voor zonsopgang en na zonsondergang (3.16 lid 1 onder a).
- een verbod om het geweer te gebruiken binnen de bebouwde kom of in de onmiddellijk aan de bebouwde kom grenzende terreinen (3.16 lid 1 onder b).
- een verbod om het geweer te gebruiken binnen de afpalingskring van een eendenkooi (3.16 lid 1 onder c).
- een verbod om het geweer te gebruiken vanaf of vanuit een rijdend motorrijtuig dan wel een ander voertuig, of vanuit een luchtvaartuig (3.16 lid 1 onder d en e).
- een geweer is niet voorzien van een geluiddemper, een kunstmatige lichtbron, een voorziening om de prooi te verlichten, een vizier met beeldomzetter, een elektronische beeldversterker of enig ander instrument om in de nacht te schieten (3.13 lid 4).

Bijlage 2: Organisaties die commentaar hebben gegeven op dit faunabeheerplan

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.12 lid 6 van de Wet natuurbescherming (Wnb) is dit faunabeheerplan aan de in Zuid-Holland werkzame wildbeheereenheden voorgelegd. Naast de wildbeheereenheden hebben ook andere organisaties de gelegenheid gekregen om commentaar te geven op het faunabeheerplan. Naar aanleiding van het commentaar is het faunabeheerplan aanzienlijk aangepast. Daarna is het herziene faunabeheerplan nog een keer voorgelegd aan deze organisaties.

De volgende organisaties zijn uitgenodigd om een reactie te geven op de concepten van het faunabeheerplan ree:

1. De Zuid-Hollandse wildbeheereenheden
2. Federatie Particulier Grondbezit
3. LTO Noord, afdeling Zuid-Holland
4. Natuurmonumenten
5. Stichting Zuid-Hollands Landschap
6. Staatsbosbeheer
7. Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (Jagersvereniging)
8. Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (NOJG)
9. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren (Dierenbescherming)
10. Boerennatuur Zuid-Holland
11. Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland
12. Vereniging het Ree
13. Waterschap Hollandse Delta
14. Hoogheemraadschap Delfland
15. Hoogheemraadschap Rijnland
16. Waterschap Rivierenland

Hierna volgt een overzicht van de organisaties die in de eerste ronde en tweede ronde een reactie hebben gestuurd en de belangrijkste punten waarvoor zij aandacht hebben gevraagd met daarbij de reactie van de FBE.

Eerste ronde

Jagersvereniging

De Jagersvereniging, afdeling provincie Zuid-Holland, heeft gereageerd namens alle Zuid-Hollandse wildbeheereenheden (WBE's). Daarnaast hebben de WBE's Voorne, Hoeksche Waard en Duin- en Bollenstreek nog een aparte reactie gestuurd.

- De WBE's geven aan dat het beheer meer lokaal/per gebied moet worden uitgewerkt en geven aan dat de beheergegevens moeten worden gecontroleerd.
  - FBE: In het definitieve plan is het beheer per gebied uitgewerkt en zijn de beheergegevens opnieuw opgevraagd bij de wildbeheereenheden. Door de geleidelijk overgang naar digitaal registreren via Dora waren er fouten in de gegevens geslopen.
- De WBE's vragen een evaluatie van het beheer te overwegen na twee jaar.
  - FBE: In het definitieve plan staat dat na ieder beheerjaar het uitgevoerde beheer en de mogelijke verbeteringen daarin met de WBE zullen worden besproken.
- De WBE's vragen aandacht voor stroperij bij een hogere reeënstand in combinatie met niet toegestaan zijn van beheer (Alblasserwaard).
  - FBE: De FBE kan zelf niet optreden tegen stroperij.

FBE Zuid-Holland

© Faunabeheereenheid Zuid-Holland | Postbus 85881 | 2508 CN | Den Haag
tel (085) 210 3628 | info@fbezh.nl | www.fbezh.nl

Staatsbosbeheer (SBB) heeft gereageerd t.a.v. het beheer in de Duin- en Bollenstreek.

- SBB geeft aan dat het nodig kan zijn om proactief op te treden op plaatsen waar zich veel aanrijdingen voordoen. Optreden op de bollenvelden die liggen naast de duingebieden acht SBB niet wenselijk omdat er weinig schade is opgetreden.
  - FBE: Voor de Duin- en Bollenstreek vraagt de FBE een maximaal jaarlijks afschotquotum aan. De WBE kan met een plan van aanpak gebruik van het quotum aanvragen. Daarmee kan proactief worden opgetreden om aanrijdingen te voorkomen. Bloembollen zijn kapitaalintensive gewassen waaraan reeën schade kunnen aanrichten. Het is niet uitgesloten dat er in de toekomst schade zal dreigen. Daarom is het mogelijk dat de WBE gebruik van het quotum aanvraagt om schade aan bloembollen te voorkomen.
- SBB geeft aan dat er zich reeën bevinden in de Duivenvoordse polder en vraagt zich af waarom het gebied niet is aangewezen als leefgebied.
  - FBE: Het aantal reeën in de Duivenvoordse polder staat vermeld in het faunabeheerplan. In het faunabeheerplan worden er geen leefgebieden “aangewezen” voor reeën, dus ook de Duivenvoordse polder is niet aangewezen.

De Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland (NMFZH) heeft gereageerd.

- De NMFZH geeft aan dat het positief is dat het faunabeheerplan zich niet alleen richt op afschot, maar ook verder kijkt wat er nodig is voor het versterken van populaties en hoe de ontwikkelingen gemonitord kunnen worden. De NMFZH vindt het belangrijk dat ook de provincie deze aanbevelingen meeneemt. De aanbevelingen zouden deels opgepakt kunnen worden in het kader van actieve soortenbescherming die zich richt op iconsoorten waarvan reeën ook kunnen profiteren. Verder geeft de NMFZH aan dat het faunabeheerplan veel informatie bevat maar beter kan worden gestructureerd.
  - FBE: De FBE ondersteunt het idee om in het kader van de actieve soortenbescherming ook maatregelen waarvan het ree profiteert, mee te nemen. De structuur van het faunabeheerplan is aangepast.
- De NMFZH merkt op dat in het faunabeheerplan staat dat het beheer primair is gericht op de verkeersveiligheid en het dierenwelzijn maar dat ook andere belangen staan benoemd die minder goed of niet zijn onderbouwd. De NMFZH raadt daarom aan om meer helderheid te scheppen.
  - FBE: In het definitieve faunabeheerplan is duidelijk aangegeven op grond van welke wettelijke belangen de ontheffingsaanvraag zal plaatsvinden en op deze belangen is het beheer ook gericht. Andere belangen worden wel kort behandeld.
- De NMFZH raadt aan om het geurgordijn als alternatieve maatregel in beschouwing te nemen en verder om in het plan de genomen maatregelen te benoemen.
  - FBE: In het definitieve faunabeheerplan is de informatie over alternatieve maatregelen uitgebreid aan de hand van een recent verschenen rapport (Van der Grift, et al., 2019). In dit rapport wordt ook het geurgordijn (chemische afweerstoffen) behandeld. Onderzoeken naar het geurgordijn wijzen er (nog) niet op dat het een effectief middel is. De informatie over de genomen maatregelen is uitgebreid en in het kader van de monitoring en verbetering van het duurzaam beheer zal hiervoor in de komende jaren aandacht voor zijn.
- De NMFZH acht de toegevoegde waarde van de grove inschatting van de draagkracht gering en raadt aan deze inschatting te verwijderen.
  - FBE: De FBE is het eens met de NMFZH, de inschatting is verwijderd. In plaats daarvan wordt in hoofdstuk 6 per deelgebied de relatie voedsel/populatie behandeld.
- De NMFZH mist een analyse van de gegevens over aanrijdingen in Zuid-Holland.

- In het definitieve faunabeheerplan is deze analyse toegevoegd in de vorm van een grafiek die het verband tussen populatiehoogte en aanrijdingen weergeeft.
- De NMFZH vindt de presentatie van de gegevens onoverzichtelijk en onvolledig.
  - FBE: In het definitieve faunabeheerplan is de presentatie gewijzigd en zijn de gegevens aangevuld; alle gegevens zijn per gebied opgenomen.
- De NMFZH raadt af om over te gaan op proactief beheer in de Alblasserwaard en Putten omdat de populaties klein zijn. Verder vindt de NMFZH de onderbouwing van de doelstanden onvoldoende.
  - FBE: De onderbouwing van het beheer/de doelstanden is gewijzigd. Op Putten en in de Alblasserwaard wordt ingezet op groei van de populatie maar zal wel enig afschot worden uitgevoerd vanwege het hoge percentage aanrijdingen.
- De NMFZH mist een beschrijving van de uitvoering van het beheer, gaat dit via drukjacht of aanzitjacht en mist daarnaast een beschrijving van het beheer in relatie tot de Natura 2000-doelen.
  - FBE: Reeën worden via aanzit of voor de voet beheerd. Het is aan de uitvoerder om – ook afhankelijk van de plaatselijke situatie - de beste methode te kiezen. Er is een stuk over beheer in Natura 2000-gebieden toegevoegd.

Vereniging Het Ree heeft gereageerd.

- Vereniging Het Ree acht het faunabeheerplan te wetenschappelijk en uitgebreid. Verder mist de Vereniging duidelijk beleid van de provincie en wijst op mogelijke verwarring rond de term “beheer”.
  - FBE: In het definitieve faunabeheerplan is er aandacht voor het beleid van de provincie en is de term “duurzaam beheer” ingekaderd.

Tweede ronde

Het hoogheemraadschap van Rijnland heeft gereageerd

- Hoogheemraadschap van Rijnland heeft het faunabeheerplan ree Zuid-Holland doorgenomen en ziet geen reden om een zienswijze in te dienen.

De Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland (NMFZH) heeft gereageerd

- Het is de NMFZH niet geheel duidelijk of dhr. Groot Bruinderink medeauteur is van het totale plan.
  - FBE: Dhr. Groot Bruinderink is medeauteur van het plan. Dit is beter aangegeven.
- De dreiging van landbouwschade is onvoldoende onderbouwd, zeker in het licht van het provinciebeleid dat uitgaat van het ontstaan van landbouwschade van 100.000 euro in vijf jaar als geen beheer plaatsvindt. Het is discutabel dat het dierenwelzijn wordt gediend met beheer. Daarnaast: Afschot zou ook kunnen leiden tot het aanschieten van een gezonde ree die hierdoor niet-dodelijk gewond raakt en de verstoring en stress die het uitvoeren van afschot met zich meebrengt waardoor dierenwelzijn juist negatief wordt beïnvloed. Gezien de gebrekkige onderbouwing van de overige belangen, verzoeken wij u om het voorgestelde beheer alleen te richten op verkeersveiligheid en het uit hun lijden verlossen van (dodelijk) gewonde reeën.
  - FBE: De onderbouwing is uitgebreid. Daarnaast blijkt uit schadegegevens betreffende gebieden waar geen beheer wordt uitgevoerd, dat landbouwschade zonder beheer wel degelijk optreedt. Zonder beheer ontstaat er voedselgebrek en stress en nemen aanrijdingen toe. Het voorgestelde beheer zou ook kunnen worden uitgevoerd alleen op basis van verkeersveiligheid maar het is wel zo dat het beheer ook landbouwschade voorkomt en dierenwelzijn beschermt. Deze belangen zijn daarom ook aan het beheer ten grondslag gelegd. Het afschot wordt zorgvuldig uitgevoerd en

er zijn eisen gesteld aan de uitvoerders. In het kader van het populatiebeheer wordt een evenwichtige populatiesamenstelling nagestreefd.

- De NMFZH vindt het percentage van 5% opmerkelijk en maakt er kanttekeningen bij maar doet geen voorstel voor wijzigingen.
  - FBE: Het percentage is mede gebaseerd op een uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, zie hiervoor de toegevoegde tekst over deze uitspraak in [paragraaf 1.7](#)
- De NMFZH mist een degelijke onderbouwing dat andere maatregelen dan afschot niet werken en stelt dat uit de Leidraad verminderen aanrijdingen reeën (Smit, et al., 2017) naar voren komt dat afschot minder goed scoort dan andere maatregelen. De provincie zou de regie moeten nemen in het toepassen van de Leidraad.
  - FBE: In het faunabeheerplan is het recentere en veel uitgebreidere rapport van Van der Grift (Van der Grift, et al., 2019) gebruikt voor een beoordeling van de andere maatregelen dan afschot. Hieruit blijkt niet dat andere maatregelen beter scoren dan afschot. Zie hiervoor paragraaf [3.3](#) en de toegevoegde conclusie in [hoofdstuk 5](#). De FBE zal de provincie vragen de regie te nemen bij de inzet van andere maatregelen dan afschot ter bescherming van de verkeersveiligheid bij provinciale wegen.
- De NMFZH mist aandacht voor het verminderen van het valwild door het verbieden van loslopende honden. De TBO's kunnen maatregelen nemen.
  - FBE: In verreweg de meeste gebieden zijn honden niet toegestaan en er is toezicht.
- De maximale doelstand is onvoldoende onderbouwd, het is niet duidelijk dat deze maximale doelstand zal leiden tot het aantal acceptabel geachte aanrijdingen.
  - FBE: Als je naar het verband tussen de getelde reeën en de aanrijdingen kijkt, zou de doelstand inderdaad over het algemeen lager moeten worden vastgesteld. Echter de FBE wil ook door het bevorderen van de inzet van met name rasters (waar die effectief kunnen worden ingezet) en door het trachten het afschot effectiever in te zetten, de schade terugdringen. Hiervoor dienen de jaarlijkse plannen van aanpak en de monitoring.
- In gebieden waar de populatie kan groeien, zou geen proactief beheer moeten plaatsvinden.
  - FBE: In deze gebieden wordt alleen rond schadelocaties de stand door afschot verlaagd.
- Volgens de Omgevingsverordening Zuid-Holland dient een faunabeheerplan te beschrijven op welke wijze rekening wordt gehouden met de Natura 2000-gebieden en de rustgebieden voor trekgezanten. Slechts een verwijzing naar de uitvoerder van het faunabeheerplan volstaat niet om aan deze eisen te voldoen.
  - FBE: De tekst is aangepast, er staat nu duidelijker dat het Natura 2000-beheerplan het uitgangspunt is.
- De effecten van het aangepaste beheer sinds november 2018 moeten worden geanalyseerd (ook al is dat lastig). De periode na 2018 is niet meegenomen in de tabellen.
  - FBE: Waar mogelijk is hier wat over gezegd maar de periode is te kort om een analyse uit te voeren. Het onvolledige jaar 2019 is niet meegenomen in de bepaling van het percentage aanrijdingen maar verder zijn de gegevens tot 5 december 2019 opgenomen.

Vereniging Het Ree Zuid-Holland (VRZH) heeft gereageerd.

- Er wordt gesproken over de maximale (ecologische) draagkracht. Er wordt niet nader ingegaan op de wijze waarop deze wordt bepaald. Ook verderop in het plan wordt de ecologische en maatschappelijk draagkracht genoemd zonder aan te geven wat dit inhoudelijk betekent voor het faunabeheerplan.

- FBE: De tekst is uitgebreid. Overigens is de ecologische draagkracht weinig relevant voor dit faunabeheerplan.
- De beperkende factoren voor de groei van een populatie worden benoemd. De VRZH mist de niet onbelangrijke factor "Rust".
  - FBE: "Rust" is toegevoegd.
- Er wordt ingegaan op diverse hulpmiddelen voor de telling. VRZH gaat geen nieuwe ontwikkelingen uit de weg maar geeft de voorkeur dat ieder jaar de telling op dezelfde wijze plaatsvindt met gebruikmaking van dezelfde middelen. Hiermee wordt verstoring van de trendtelling voorkomen. Dus alleen verrekijker als hulpmiddel en geen warmte- en/of restlichtkijkers.
  - FBE: De telling wordt volgens protocol uitgevoerd zonder warmte- en/of restlichtkijkers.
- VRZH maakt net als de NMFZH opmerkingen over de doelstanden.
  - FBE: Zie de reactie van de FBE bij de NMFZH.
- Er wordt gesproken over schade aan gewassen die bijna nooit wordt vergoed. VRZH vindt dit wat minimalistisch gesteld. Later in het plan worden namelijk wel schadegevallen aangegeven welke worden vergoed. Bij een hogere populatie zullen deze zeker toenemen.
  - FBE: De schade die is opgenomen betreft voor een groot deel schade die niet in het kader van een aanvraag voor een tegemoetkoming is getaxeerd (maar na een verzoek van de FBE tot taxatie). De FBE is het er mee eens dat de schade bij een hogere populatie zal toenemen, zeker als er geen mogelijkheid is om schade door afschot te voorkomen of beperken. Dit wordt ondersteund door het gegeven dat in de gebieden met een groeiende populatie waar nog geen beheer werd uitgevoerd, meerdere schadegevallen zijn vastgesteld.
- VRZH geeft een advies omtrent de beheerperioden.
  - FBE: Na heroverweging heeft de FBE de beheerperioden aangepast. De belangrijkste overwegingen die de FBE hierbij heeft gehanteerd zijn:
    - Het is belangrijk dat het kalveren- en geitenafschot wordt gerealiseerd maar in de periode voor de geboorte van de kalveren en tijdens de zoogtijd kan beter niet worden beheerd. Daarom loopt de mogelijke beheerperiode voor geiten en kalveren van 1 september tot 1 maart. De WBE kan in het plan van aanpak de periode preciseren.
    - De mogelijke beheerperiode voor reebokken loopt van 1 april tot 1 oktober. Dit is een verlenging met een maand omdat de bokken zich in september beter laten zien. De WBE kan in het plan van aanpak de periode preciseren.

De Dierenbescherming heeft gereageerd.

- De Dierenbescherming geeft aan dat inhoudelijke opmerkingen met literatuur (of pers. Comm.) moet worden onderbouwd.
  - FBE: In het faunabeheerplan zijn veel referenties opgenomen maar een faunabeheerplan is geen wetenschappelijk rapport. Daarnaast is medeauteur Dhr. Groot Bruinderink, een erkend expert t.a.v. het ree. De referenties zijn nog wel nagelopen.
- De Dierenbescherming geeft aan dat de aanname dat het huidige intensieve beheer, Europees breed en in Zuid-Holland bijdraagt aan het controleren van de aantallen en de populatieomvang beperkt, niet blijkt niet uit de gegevens. Volgens de Dierenbescherming is de motivatie om reeën intensief af te schieten in Europa dat men het een mooie jachtbuit vindt. Ree is geen probleem voor bosbouw of natuur. Het verband tussen dichtheid en aanrijdingen is er, maar de oplossing is niet intensivering van het afschot maar de inzet op mitigerende maatregelen.

- FBE: Het klopt dat in WBE's met populatiebeheer de populatie is gegroeid. Dat wil niet zeggen dat verkleinen van de populatie niet mogelijk is. Bescherming van bos en natuur zijn in het faunabeheerplan niet benoemd als reden voor beheer in Zuid-Holland. Er wordt ingezet op mitigerende maatregelen maar deze maatregelen zijn nu en hoogst waarschijnlijk ook in de toekomst niet voldoende om aanrijdingen afdoende te voorkomen.
- De Dierenbescherming acht de hotspotbenadering wellicht de manier om in de toekomst het reeënbeheer in te richten. Als je het beheer ongewijzigd voortzet (zonder hotspotbenadering), dan zou je er eigenlijk toe moeten komen de intensiteit van het beheer te verdubbelen om de 5% marge te halen en ook werkelijk een reductie van het aantal reeën te bewerkstelligen.
  - FBE: Het huidige beheer wordt niet ongewijzigd voortgezet. Er zal nadrukkelijk worden gekeken naar de inzet van o.a. hotspotbeheer. Dit is maatwerk per WBE waarop via de plannen van aanpak zal worden toegezien. Het klopt dat de 5% vaak betekent dat de populaties verder moeten worden teruggebracht. Omdat de FBE dit voorsnog niet wil doen, is er juist de inzet op andere maatregelen. Het zal een proces zijn van uitvoering, monitoring en bijstelling; de effectiviteit van de hotspotbenadering is zeker nog niet vastgesteld.
- De Dierenbescherming maakt kanttekeningen bij de 5% en de doelstanden.
  - FBE: Zie de reactie van de FBE bij de NMFZH en de reactie van de FBE bij de hiervoor gaande opmerking van de Dierenbescherming.
- De Dierenbescherming ziet graag meer informatie over de rol van het ree in het ecosysteem en ziet graag de vraag geadresseerd of dode reeën kunnen worden teruggegeven aan de natuur.
  - FBE: Er is in het faunabeheerplan al aardig wat informatie opgenomen over het ree. Het laten liggen van dode reeën is, uitzonderingen daargelaten, over het algemeen niet mogelijk in Nederland.
- De Dierenbescherming krijgt graag inzicht in de wijze waarop terreinbeheerders omgaan met afschot in Natura 2000-gebieden.
  - FBE: Zie hiervoor de Natura 2000-beheerplannen.
- De Dierenbescherming ziet graag de mitsen en maren van afschot ook/uitgebreider dan nu gedaan, beschreven.
  - FBE: Afschot is geen doel maar een middel. De bespreking van de maatregelen en mitsen en maren vindt plaats aan de hand van een recent en uitgebreid BIJ12-rapport.
- De Dierenbescherming plaatst een kanttekening bij terminologie beheer, afschot, enz, zeg wat je bedoelt en plaatst daarnaast nog wat opmerkingen over inconsistenties tabellen/kaarten.
  - FBE: De terminologie is gedefinieerd en het plan is nagelopen op "foutjes".
- De Dierenbescherming stelt voor het toekomstig beheer van hoofdstuk 6 naar hoofdstuk 7 te verplaatsen.
  - FBE: De FBE heeft bewust alle beheergegevens per WBE bij elkaar gezet in hoofdstuk 6 omdat dit overzichtelijker is.

De Jagersvereniging en de WBE's hebben gereageerd.

- De WBE Goeree-Overflakkee ziet graag een hogere maximale voorjaarsstand met een evaluatie na drie jaar en wil met meer inzet van hotspotbeheer het aantal aanrijdingen reduceren.
  - FBE: Het valwildpercentage op GO (13%) is zoveel hoger dan het streefpercentage (5%) dat de FBE niet anders kan doen dan de stand lager vaststellen (op 300). Overigens is de verlaging beperkt, de gemiddelde stand over de afgelopen periode was 300 dieren. Met deze stand van 300 is het – gezien de gegevens uit het verleden

- al hoogst onwaarschijnlijk dat het valwildpercentage rond de 5% zal uitkomen (10% of hoger is waarschijnlijk). Om de 5% te bereiken, zijn ook aanvullende maatregelen (zoals hotspotbeheer) nodig.

- Op welke wijze worden nieuwe gebieden en ontwikkelingen meegenomen in faunabeheerplan? En welke stappen moeten daarvoor worden doorlopen? De Jagersvereniging is van mening dat in die andere gevallen beheer uitgevoerd moet kunnen worden als de situatie daar aanleiding toe geeft, binnen de context van de uitgangspunten van het faunabeheerplan.
  - FBE: De valwildregeling kan worden ingezet in nieuwe gebieden. Voor het overige zal er in nieuwe gebieden moeten worden begonnen met het jaarlijks tellen en het bijhouden van het valwild. In een volgend faunabeheerplan kan het gebied dan worden meegenomen.
- WBE De Aarlanden stelt voor: “In gebieden waar regelmatig reeën gesignaleerd worden, worden de aantallen door de WBE gerapporteerd in Dora. Op basis van schattingen of tellingen.”
  - FBE: De FBE zal bekijken op welke wijze de gegevens in Dora kunnen worden ingevoerd.

Bijlage 3: Eisen faunabeheerplan volgens Omgevingsverordening

Artikel 6.3 Eisen aan een faunabeheerplan – algemeen

1. Een faunabeheerplan bevat een kaart waarop de begrenzing van het werkingsgebied van het faunabeheerplan is aangegeven.
  - [Hoofdstuk 1.4](#)
2. Een faunabeheerplan bevat de voorwaarden waaronder het mogelijk is gebruik te maken van de aan de Faunabeheereenheid Zuid-Holland verleende ontheffing en
3. een faunabeheerplan beschrijft de voorwaarden voor het verlenen of intrekken van de toestemming als bedoeld in artikel 3.17, derde lid, van de wet.
  - [Hoofdstuk 7](#)
4. Een faunabeheerplan beschrijft aan welke voorwaarden moet worden voldaan voordat de handelingen ter voorkoming of bestrijding van schade kunnen worden uitgevoerd waarvoor een grondgebruiker krachtens artikel 3.15, tweede en/of vierde lid, van de wet toestemming heeft gekregen.
  - Niet van toepassing.
5. Een faunabeheerplan geeft inzicht in het verband tussen de jacht, het beheer van populaties en het bestrijden van schadeveroorzakende soorten.
  - [Hoofdstuk 1.6](#)
6. Een faunabeheerplan beschrijft op welke wijze rekening wordt gehouden met de Natura 2000-gebieden en de door Gedeputeerde Staten aan te wijzen rustgebieden voor de trekganzen.
  - [Hoofdstuk 6.12](#)
7. Bij het opstellen van een faunabeheerplan wordt een vertegenwoordiger vanuit de wetenschappen betrokken.
  - [Hoofdstuk 1.2](#)
8. Een faunabeheerplan bevat op basis van gevalideerde gegevens en de daaruit voortvloeiende inzichten, een onderbouwing waaruit blijkt dat de gunstige staat van instandhouding niet significant negatief wordt beïnvloed door de uitvoering van het faunabeheerplan.
  - [Hoofdstuk 4](#)
9. Een faunabeheerplan beschrijft op welke wijze invulling is gegeven aan de escalatieladder bedoeld in artikel 3.57.
  - [Hoofdstuk 6.2](#) ; Artikel 3.57 van de Omgevingsverordening is overigens nog niet ingevuld.

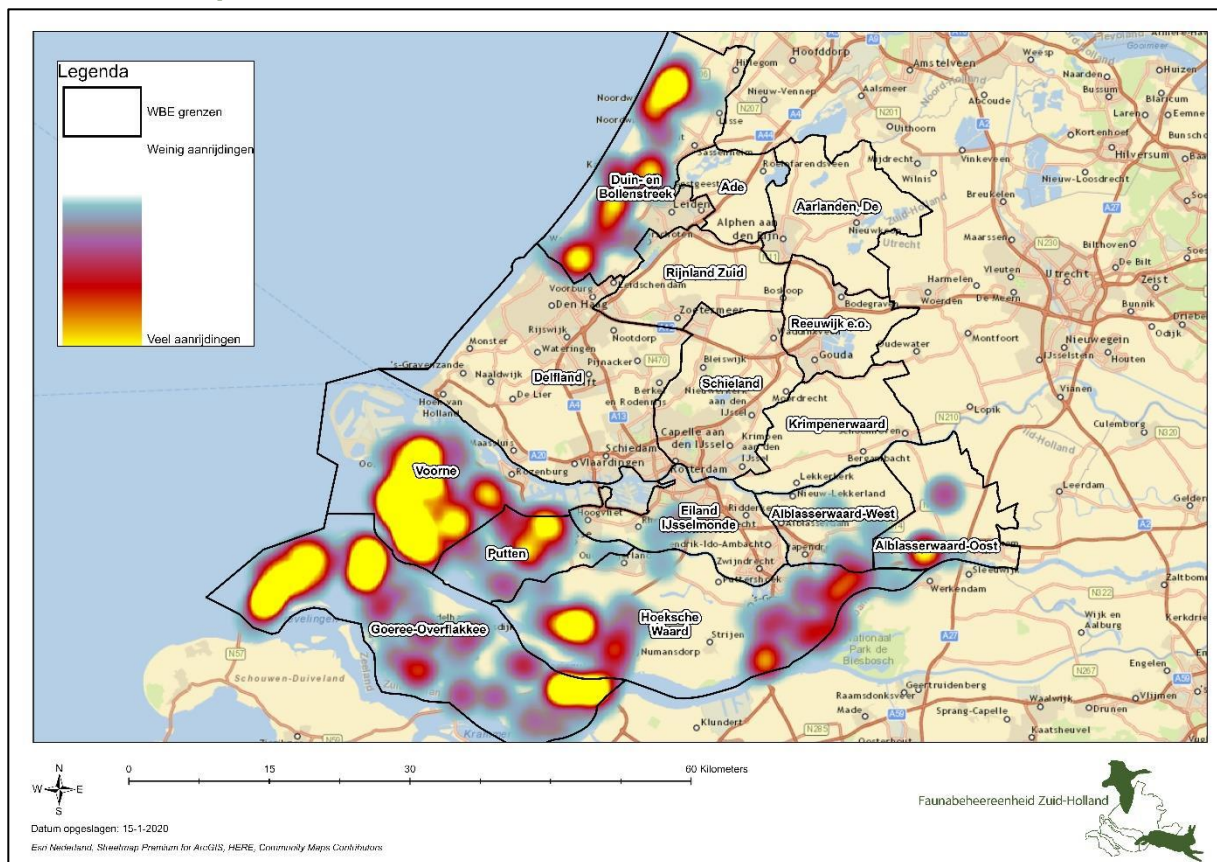
Artikel 6.4 Eisen aan een faunabeheerplan – duurzaam beheer van populaties

- a) een beschrijving van het planmatige, gecoördineerde en duurzame beheer dat zal worden uitgevoerd.
  - [Hoofdstuk 6](#)
- b) kwantitatieve gegevens over de aanwezigheid van de populatie in het betrokken gebied gedurende het jaar.
  - [Hoofdstuk 6](#)
- c) een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer, waaronder een onderbouwing van de schade aan de belangen, bedoeld in artikel 3.17, eerste lid, van de Wet natuurbescherming in de periode voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan.
  - [Hoofdstuk 4](#) en [Hoofdstuk 6](#)
- d) de gewenste stand, inclusief de onderbouwing daarvan.
  - [Hoofdstuk 6](#)
- e) per gebied een beschrijving van de handelingen die in de periode voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn verricht om schade aan de onder c

bedoelde belangen te voorkomen, en voor zover die kwantitatieve gegevens redelijkerwijs kunnen worden verkregen, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen.

- [Hoofdstuk 6](#)
- f) een beschrijving van de locatie, periode, aard, omvang en noodzaak van de activiteiten die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld onder d, te bereiken.
  - [Hoofdstuk 6](#)
- g) met betrekking tot damherten of reeën: een beschrijving van het natuurlijke voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie, en de mogelijkheden van uitwisseling met aangrenzende terreinen.
  - [Hoofdstuk 6](#)

Bijlage 4: Concentraties (heatmap) van de aanrijdingen in provincie Zuid-Holland in de periode 2016 - 2019

Afbeelding 15: Verspreiding (heatmap) van de aanrijdingen in provincie Zuid-Holland in de periode 2016 – 2019

Bijlage 5: Minimum eisen aan het plan van aanpak

Het plan van aanpak wordt afgerond na de voorjaargestelling en geldt van 1 april tot en met 31 maart van het opvolgende jaar.

- WBE Naam
- Beheergebied ree (kaartje zelf maken of bij FBE opvragen)
- Periode (april 20** t/m mrt 20**), jaarlijks vernieuwen
- Gegevens reewildcoördinator
  - Naam
  - Telefoonnummer
  - Emailadres
- Evaluatie voorgaande beheerperiode met daarin tenminste, maar niet beperkt tot, de volgende punten:
  - Verslag voorjaargestelling ree;
  - Verslag genomen maatregelen, zowel andere maatregelen dan afschot als afschot in het afgelopen beheerjaar;
  - Aantallen valwild (zowel aanrijdingen als overige valwildcategorieën) inclusief overzicht valwildlocaties (kaart via de FBE te verkrijgen of zelf maken) in het afgelopen beheerjaar;
  - Conclusie over de afgelopen beheerperiode waarbij wordt aangegeven welke maatregelen worden voortgezet en welke wijzigingen er zullen worden doorgevoerd in het nieuwe beheerjaar.
- Afschotquotum voor het nieuwe beheerjaar, inclusief hoe dit is bepaald ([zie schema onder 7.2 onder 2](#) van het faunabeheerplan); beschrijving hoe het afschotquotum zal worden ingezet.
- Beschrijving van de andere maatregelen dan afschot die in het nieuwe beheerjaar worden genomen.
- Regels die de WBE stelt bij de toewijzing van afschot aan de uitvoerders. ([Zie 7.3 onder 4](#) van het faunabeheerplan)
- **Let op:** het plan is pas geldig na goedkeuring door de Faunabeheereenheid Zuid-Holland.